

Det norske språk- og litteraturselskap:
Gabriel Scott: De Vergeløse
Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Gabriel Scott
De vergeløse

Et barns historie

1938

□

[I](#)
[II](#)
[III](#)
[IV](#)
[V](#)
[VI](#)
[VII](#)
[VIII](#)
[IX](#)
[X](#)
[XI](#)
[XII](#)
[XIII](#)
[XIV](#)
[XV](#)
[XVI](#)
[XVII](#)
[XVIII](#)
[IXX](#)

[XX](#)

[XXI](#)

[XXII](#)

Alle medskyldige tilegnet

Det raver en bøiet og bundet mann
mot galgens lutende tre.

Det er som han går mot avgrunnens rand,
han vil stundom sige i kne.

Og bak ham går rakker og bøddel på rad,
går presten ved siden så smukt
– et verdig og enig trekløverblad –
og bødlen og rakkeren hjelpes ad
til å holde i strikkens bukt.

Der vandrer det offer sin siste ferd,
en bange og martret sjel.

Han skal ikke rettes med øks eller sverd,
han skal langsomt henges ihjel.

Det kan ikke bøte på urett og savn,
men like godt får det skje.

Det får skje i Vårherres velsignede navn,
ingen til trøst og ingen til gavn,
men vår jord til usigelig ve.

Så mangt et tog har vandret forbi
på vei mot den siste gru.

Så mange har tråkket den Golgatasti
og trækker stien ennu.

Stodder og konge, en efter en,
falskmyntner, røver, profet –

og hver har de slept sig på dirrende ben
op under galgens truende gren –
– og det kalles rettferdighet.

Ennogså barnet er skubbet frem
i de voksnes skremmende spor
og har funnet sitt blodige Betlehem
under galgens gyngende snor.

Det har tigget sin bøddel med munn og blikk
i angst for fullbyrdelsens ve.

Det har tømt den voksnes beske drikk,
mens hjertet slo som en trommestikk –
– og vi har latt redselen skje!

*Og du min søster og du min bror
ser togene vandre avsted.*

*Og vi stiller oss op i de tauses kor
og lar dem få vandre i fred.*

*Vi står der i stumme rekker og ser,
og vi løfter ikke en arm.*

*Vi gjør som levitten, som Pål eller Per,
vi tier til all denne skjensel som skjer,
mens vi burde skrike av harm!*

*For den som ikke er mot er med
og skyldig for rådets bord,
for dén har utsådd det ondes sed
som sviker sin egen bror.*

*Og den som lusket avsted som en hund
har selv gått bøddelen nest.*

*Og den som tidde i nødens stund,
stod det enn tifold segl på hans munn,*

har ropt sitt korsfest, korsfest!

Et tårn er bygget i Hinnoms dal
bak sukkenes bevende bro,
og tårnet er bygget av tårer og kval
og av tvil og nagende tro.

Og tårnet er lidelsens dyre sum,
som roper fra jordens sår
op mot det tause og tiende rum
og får ikke svar, for Gud er stum
og har vært det i tusen år.

Det håb som gryr for den arme slekt
det sover på gravens bunn.

Det ligger knuget av torvens vekt
med jord i sin bleke munn.

Det vet ingen drøm om et evig liv,
men vel om en stingende pel.

Det drømmer en drøm om det evige kiv
og tror på det evige tidsfordriv
å slå hverandre ihjel.

Det håb som gryr for den arme slekt,
det hviler i gravens grus.

Det ligger strakt under vredens vekt
i dødens barmhjertige hus.

For døden er lidelsens stumme trøst,
og lønnen er lidelsens fred.

Så lyder den, livets vise røst,
så tyder den, livets bedrøvede høst,
som gror av gravenes sed.

G.S.

I

Albert satt en dag på skolen og tenkte –

Han satt i en av de nederste pultene i klassen ved siden av Ivar Østby, som likesom var kameraten hans, enda det blev ikke større omgangen. Men de var da naboer iallfall og hadde gjerne følge fra skolen, siden de skulde samme veien. Og det traff sig jo fra og til, at de råktes om eftermiddagen med, når de var ute med buene sine eller så efter stingsild i bekken. Og da kunde Ivar være så blid at han var ikke til å kjenne igjen, og kalle ham Albert slik som han hette og hverken «Blingsen» eller «Aua» eller noe, og da kunde de ha slik moro, at tiden gikk akkurat som en røk. De måtte bare passe på, at de ikke blev sett oppe fra gården, foreldrene til han Ivar var så ubegripelig fine, og det var greit å skjønne, at de brydde sig ikke om at han var i selskap med Albert. Men så fløi pilen så overvettas, at de måtte langt ut i jordet og finne den – midt ut i synet på Østbygården, eller det var så fullt av stingsild, at de glemte å ta sig i vare, bare gikk der og glante i bekken. Og så kunde det rope ned til dem:

– Ivar, du skal komma hjem straks!

Og da blev Ivar gjerne så rød og lusket avsted uten et ord. Han sa ikke farvel engang, enda de hverken hadde slåss eller trettet, men vært så vel forlikt med hverandre, som det gikk an å bli her på jorden. Og uken efter kunde han være så kaut, at det var uråd å snakke til ham og dermed var likesom alt blitt galt. Nå hadde de ikke følge fra skolen engang, men gikk isteden efter hverandre med et passende mellemrum – Ivar først og Albert bakefter – jo det var greier blitt! Og i svingen til Østbygården kunde Ivar stanse kan hende og rekke tunge til ham:

– Bæ da, Blingsen!

Det traff som en sten hver gang. Han kjente han blev så motløs og skuffet – skulde det aldri bli slutt med kallingen? Skulde dette klengenavnet bli sittende på ham bestandig? Det var så uforskyldt også, han kunde jo ikke for, at han blingset. Dessuten var det blitt bedre nå, det kunde snøtt ses, sa moren, når han spurte imellem, det kom til å gå vekk av sig selv. Ja, de sa det andre også, og derfor blev det som dobbelt leit at Ivar skulde holde på slik. Først var det så vondt å glemme, og dernest kunde det gå et par uker, innen det falt sig slik, at det blev godt mellem dem igjen. Ivar gikk bare og snudde sig vekk og vilde ikke vite av ham så

lenge, og så ikke at Albert var til engang. Og Albert var ikke den, som vilde klenge sig på noen heller, han passet bare på, når han så Ivar var ute i marken, og stilte sig op sånn rent tilfeldig, om Ivar kanskje skulde ville ham noe. Der stod han og bydde sig frem og så hverken til høire eller venstre og var optatt med ett eller annet – en rognestang med hestehårssnare, en liten kvern til å sette i bekken eller hvad det nå var for slag – og skulde lokke kameraten til sig. Jo, så kom han kanskje, for han var nokså nysgjerrig slik, kom skjenende frem i en bue og skulde se hvad Albert holdt på med. Og nå var det nokså spennende om han vilde si Blingsen eller ikke...

– Du Albert, kan du så si mig hvorfor Gud igrunnen har skapt oss?

Nei, det var ikke Ivar som spurte, det var stemmen til frøkna istedet, og han stod ikke ute i jordet, men satt i den svartmalte skolepulten og skulde høres i religion.

– He, ramlet det ut av ham.

Frøkna snurpet på munnen:

– Hvor mange ganger har jeg sagt, at du skal ikke si he –

– Ja men jeg hørte ikke.

– Er du blitt tunghørt, gutten min?

Albert forsøkte å smile litt, det kunde kanskje hjelpe.

– Nei, jeg er ikke det heller.

– Hvad er det så i veien?

– Jeg – jeg satt og husket på noe.

Bare han ikke hadde sagt det, tenkte han like efter, for nå bar det visst galt i vei.

– Så du satt og husket på noe, istedenfor å huske på det som du skulde og burde huske – å være opmerksom og høre efter.

Frøknas stemme var blitt så ekkel og spiss, og så kom det akkurat som han fryktet:

– Hvad var det så du husket på da?

De hadde snudd sig i pultene foran og satt og så skadefro på ham, det var ikke dem denne gangen. Han prøvde å møte blikkene deres, men så var det så alt for mange, at det var uråd å greie det. Og det kunde da ikke gå an å fortelle det slik

som det var like op i fleisen på dem? Han prøvde det inni sig: jeg husket på at jeg blingset og at han Ivar kaller mig for det. Nei, det gikk tydelig ikke an, hvordan vilde det ikke bli siden, og hvad vilde ikke Ivar gjøre når de kom på tomannshand? Først så blev det real juling, og siden så blev det uvennskap for Gud veit hvor lang tid. Han fikk heller friste å tie og ta det som kom istedet.

– Hørte du hvad jeg spurte om?

– He – nei jo, mente jeg.

Det kniste rundt i klassen.

– Du kan gå og stille dig i skammekroken, sa det.

Uff hvor leit dette var, og så at det skulde treffe idag som han var så lei av sig før –

Han gled ut av pulten og stilte sig op i kroken, mens han gjorde sig så usynlig han kunde. Skulde han prøve å gråte litt, tro? Nei, det vilde ikke nytte noe, han skulde gjort det straks hun begynte, og dermed blev han stående og se ned i gulvet, mens tankene fortsatte av sig selv...

Det hadde vært leit så lenge nå både på den ene og den andre måten. På skolen så gjorde de narr av ham støtt og lo av klærne hans og kom med alle slags fantord til ham, og hjemme gikk mor og skjente og hakket og var ikke til å komme nær imellem. Ikke for det, hun var snild også, når hun var i godlaget sitt, det gikk bare så sjelden på efterat hun var begynt å ha folk i losji. Ja, det var bare en av gangen, men så hadde de stua og kosten, og så blev det så mye plunder. Så flyttet den ene og så kom den andre – hun fikk ikke tid på en måte til å ta sig av ham slik som hun skulde. Hun kunde si det selv somme tider: stakkars Alberten min, kunde hun si, jeg glemmer nok dig, jeg. Men så hadde hun forklart, at de var nødt til å leie ut, hun kunde ikke undvære den inntekten det gav. Og så var det jo fine folk, anleggsarbeidere østenfra som tjente flust med penger, og de så jo ikke så nøie på skillingen.

– Og så veit du det Albert far, at det blir likesom mere hygge, når vi får selskap i huset istedenfor å sitte aleine støtt. Og så blir det bedre mat å få, og du kan eta dig så mett du vil!

Jo, maten blev nok bedre, han fikk bare så lite t'an. Brød og smør og kaffe og flesk og erter og poteter og hvad det var – det forsvant før Albert var halvmett. De kom jo fra arbeidet sitt, karene deres, og heiv i sig, så en kunde bli redd. At

det var råd å ete slik, tenkte han, at det kunde være plass til så meget! Og vilde han berge litt til sig selv, kunde mor smekke ham over fingrene med knivbladet – vil du være folkelig, Albert. Og siden kunde hun forklare, at han hadde ikke godt av så meget mat, han kunde få vondt i magan bare. Dessuten så fikk han huske på, at de hadde folk i kosten, voksne folk, som skulde på arbeid, og de måtte selvsagt gå først.

Ånei, det var ikke blitt likere med kosten, og det blev ikke likere med hygga heller. Før hadde han kunnet sitte i stua når været nødte ham til å bli inne, men nå måtte han mest sitte på kjøkkenet eller holde sig oppe på loftet, hvor han og moren lå i flatseng. Det var ikke så moro akkurat å sitte alene hele kvelden, og det skulde ikke gjøre det likere, at mor blev værende nede i stuen og spille kort og drikke bakkøl til langt ut på svarte natta. Hun var nødt til det, forklarte hun og skulde likesom undskylde sig imellem:

– Jeg må kosa litt for dem, skjønner du, ellers vil de ikke være her!

Nei nei, det var kanskje så, men derfor behøvde hun ikke å glemme ham rent. Derfor så kunde hun vel huske på, at han var til han også og skulde ha mat før han gikk og la sig. Men nei da, de glemte ham fort vekk og blev bare sittende med sig selv og prate og ture og ha det moro. Han kunde ikke høre hvad de sa akkurat, men han hørte at de kniste og lo og trakk op nye flasker og skålte. Kom hun ikke snart, tenkte han og blev mere og mere mismodig. Men nei, de bare dreiv på med turingen, og så var det ikke annet å gjøre enn å gå sta og legge sig.

Hadde det nå hendt en enkelt gang, men det hendte så rent for ofte. Og så forsov hun sig om morgenen og fikk ikke vekket ham slik som hun skulde, og så fikk han ikke mat engang, men måtte springe bent ifra sengen og kom kanskje for sent på skolen – og så blev det leit der med. Frøkna skjente og bestyreren skjente, og alle skulde de ha rede på hvorfor han stadig kom så sent. Men det var allikevel ikke det verste. Det verste var det at han kjente det, som han var blitt så rent til overs siden det var kommet fremmede i huset. De hadde som ikke tatt stua bare, men hjemmet fra ham og allting.

Rett som det var, så het det:

Du kan gå ut en times tid, du Albert.

Og så måtte han ut og gå enten han hadde lyst eller ikke. Somme tider så gikk han til skogs og smattet på et ekorn han kjente og som pleide å smatte igjen, eller

han så etter en hakkespett, som hadde tilhold i en hul asp, eller han stod litt nede i jordet og snakket med hesten på Østbygården. Han var så urimelig glad i dyr, hvad det nå kunde være for slag. Det var særlig om lørdag eftan eller på selve søndagen, det traff. Leieren deres skulde sove, het det, han hadde hatt tungt arbeid hele uka, og derfor så måtte han ikke forstyrres. Og når han så hadde fått timen til å gå – hadde trasket omkring i jordene eller sittet ute i vedskjulet, hvor tomflaskene dreiv efter dem, og våget å ta i døren igjen – takk, så var det som oftest låst. Først når han hadde banket noen ganger, kunde mor komme subbende på strøppelesten og vri nøkkelen rundt. Der stod hun bustet på håret og blank i øinene og kikket i glytten.

– Kjære er du alt der da, Albert?

Og hver gang var hun så blid som e' katte og skulde likesom undskylde sig for ham:

– Trur du ikke jeg fikk mig en lur straks du var gått da, far?

Og så fikk han kanskje bli med inn i stuen, hvor det luktet tobakk og øl og hvor karen deres satt og gjespet på sengekanten.

– Nå, Di har fatt Dere en lur Di au?

Jo, karen hadde sovet så reint fært, han strakte enda på armene sine og vridde på sig og gjespet igjen for å bedyre hvor sant det var. Der satt de og skapte sig den ene verre enn den andre og trodde ikke at han skjønnte noen ting.

– Og du da, vesle Alberten min, åssen har du hatt det imens? For nu var det blitt Alberten min og litt av hvert i samme duren – og så kunde det komme til slutt:

– Kanskje du vil ha en beta mat?

Isj, de var så leie så, men mat var jo aldri av veien, og derfor takket han til, enda han satt med øiet i gulvet og knapt var god for å se på dem engang.

Nei, de trodde ikke han skjønnte noen ting. Han var jo bare guttungen han og hadde ikke lov til å forstå. Han skulde bare være dum og ikke ha øier og ikke ha ører, så de kunde gjøre akkurat som de vilde uten at han skjønnte et grand. Men åssen de kunde få sig til å tro at han virkelig var så dum, åssen en skulde la være å skjønne, når en var så gammel som han –

Hvor lenge skulde han bli stående tro? Han skottet bort på frøkna om hun ikke snart skulde synes det var nok, og byttet ben i kroken sin.

Nei, åssen han skulde kunne la være å skjønne, når de skjønnte det alle sammen! lallfall så kunde han ikke for, at han visste det som han visste. Han visste at mor hans ikke var gift, så han ikke hadde noen ordentlig far slik som de andre guttene på skolen, men bare var løsunge, de kalte. Og han visste hun drev med himebrent også, hvis han skulde si som det var, og hadde fått mulkt for det flere ganger, men aldri at det hjalp det grand. Hun hadde sats nede i potetbingen, et digert spann dørjende fullt og satt og hekset med om kvelden, når hun hadde satt bommen for døren, og tappet på flasker og skjenket og handlet, når hun så snittet sitt til det. Han kunde ikke for at han visste det heller. Og heller ikke kunde han for, at han skjønnte hvad ærend de hadde, når de kom luskende innom i mørkningen den ene og den andre av kjenningene deres og satte sig til å prate om været, mens de så så inderlig purkefule ut. Han hadde ikke bevis akkurat, for han måtte gå og legge sig han, når de begynte å komme, eller gå ut og hente ved eller vann. Men han hørte de lukket på kjellerlemmen straks han var ute av stua, så det var ikke vondt å skjønne hvad ærendet deres egentlig gjaldt. Noen kvelder kom det både åtte og ni, det var ren trafikk der nede, kjellerlemmen gikk op og i. Han kunde ligge oppe i flatsengen og høre spetaklet til langt ut på natten, for de skulde gjerne smake på brygget, og så blev de så støiende av sig, at det var ikke råd å få sove...

Nei, det var blitt så leit i det siste, at han vilde ikke tenke på det. Før hadde allting vært anderledes, før hadde mor vasket for folk og kommet hjem både med penger og mat og vært så bra som hun kunde bli. Men nå hun var begynt med losjerende var hun blitt så makelig av sig og hadde sluttet med arbeidet og alt. Hun orket det ikke, sa hun, det var ikke nødvendig heller, dessuten leitet det for mye på helsen. Og så var det blitt tøising og turing og kortspill og allslags leven isteden, og verre og verre var det blitt efter hvert. En skulde vært voksen bare og kunnet legge nevan på bordet og sagt akkurat som en mente:

– Nå får'u slutta med himebrenten og karene dine og hele trafikken, eller også reiser jeg ratt til Amerika!

Men så var han ikke konfirmert enda, og så var det ikke til å tenke på engang. Og så var det det ene og så var det det andre, så var det disse folkene som kom og alltid skulde snakke litt med mor. Vergerådet kalte de sig og målte ham med øinene sine og satte slike miner op, at en kunde bli kald ved synet. Og selv om han

blev sendt ut når de kom og ikke fikk rede på hvad de vilde, så var det ikke vondt å forstå, at de kom ikke for det gode iallfall. Mor blev enda så rød, når hun så dem, og når de godt og vel var av veien, gikk hun og blåste hele eftan og var ikke til å komme nær:

– Dem tror dem kan gjøra som dem vil, men jeg skal Herren forsørje mig visa dem –

Det var greit det brygget sammen til noe, når han bare kunde begripe hvad det var. Inntil lensmannen så hadde han vært der med gullrand om luen og høie støvler – Albert hadde møtt ham en dag på tunet, akkurat som han kom fra skolen. Det var tydelig noe i gjære enda mor lot som ingenting og sa, det var skatten det gjaldt, de skulde ikke lure ham på det. Det blev bare ingen forandring hverken med himebrenten eller annet, mor var nå engang ikke slik, at hun kunde gi sig på noe.

Nei, en skulde ikke være født.

En skulde ikke være kommet til verden. Hvad hadde en å gjøre der? Det var ikke annet enn strid og spetakkel og kalling og skjenn fra morgen til kveld. Det var ikke noen stas ved å leve, snøtt med klær og snøtt med mat – snøtt med alt det som godt var. Og her stod han i skammekroken enda han ikke visste av, at han hadde gjort noe galt. Det var frøkna som skulde stått der, om det var gått til som det skulde, det var frøkna som hadde vært dum og ikke forstått noen ting. Men det gikk aldri til som det skulde, de voksne hadde makten og trudde sig til å ha rett enten de hadde det eller ikke. De kunde ikke få det til, at de selv kunde ta feil noen gang. Forstår du det, sa de bare og holdt likesom riset bak ryggen, og så var en jo tvunget til å si ja, om en syntes det var aldri så gæli. Ingen kunde være så slemme som de, og ingen kunde være så dumme heller. Hvad hadde ikke Ivar fortalt ham engang –

Det var en natt, hadde han fortalt, som han våknet av søvnen sin og kjente at han hadde sånn lyst på gotter. Og dermed så stod han likeså godt op og listet sig ned i spiskammeret og skulde stjele noen epler som lå der. Men så var det så mørkt, og så var han så uheldig å rive ned en tallerken poteter og vekket både faren og moren – og ikke et øieblikk efter kom de farende begge to og skulde se hvad som stod på.

Jeg spør jeg, sa moren da hun fikk se han Ivar i skjorten, ja, har du ikke fått

ris før, så skal du jamen få det nå!

Men tror du ikke Ivar greide sig da?

Jeg må ha gått i søvne jeg, sa han og var så inderlig uskyldig og våknet likesom i det samme og kunde ikke skjønne noen ting, jeg drømte jeg tok i skoledøra og skulde inn og setta mig i pulten! Det gikk i dem som melk, det var de så dumme å tro på, det lot de sig trøstig innbille, voksne folk og allting – –

Så Albert, sa det fra katetret – nå kan du gå bort og sette dig da!

Og skamfull listet Albert på plassen sin og firte sig ned på benkenden. Det var godt å få sitte, kjente han og hørte at det rumlet i maven, så de tok på å knise omkring. Han var blitt så sulten mens han stod, det riktig suget i tarmene hans med lange, pipende og knurrende låt.

Bare ikke frøkna hørte det, voksne tenkte så meget rart, hun var i stand til å tro at han stelte det til med vilje. Hun hadde ikke bedre vet, hun var dame og fin frøken og fikk naturligvis mat jamt og visste ikke hvordan det var å sitte med tom mave og ikke ha smakt matbeten siden middagen igår.

II

Gud skje lov og takk og pris, så var det undagjort alt sammen, punktum og ferdig og slutt for idag. Så var det lidt igjennem engang til og plageriet hadde fått ende, lesing og skriving og bibelhistorie og regning og alt det som vondt var, så en stakkar kunde komme hjem og få mat.

Han gav sig tid med bøkene og penalet og fikk maket det så, at Ivar kom til å gå først. Han vilde se om kameraten ventet – om det var så de skulde ha følge eller ikke. Det var Ivar det stod på, Ivar avgjorde det hver gang, og det var ikke godt å si på forhånd, hvordan han egentlig vilde ha det. Han kunde bli så tverr med ett og vrenge piggene ut og likesom sale om under leken uten at det var noen grunn. Og det kunde stikke ham å gjøre sig fore, og være så blid som en blåveis, når en minst ventet det – han var helt uberegnelig slik. Men nei, det stod ingen Ivar i skolegården da Albert kom klampende ut på tunet, Ivar var kommet helt ned i veien og gikk av gårde uten å snu sig, det var greit at det gamle stod ved makt fremdeles.

Det var et stykke å gå hjem, og Ivar gikk ikke fort akkurat – så måtte han ta

det over lang han med for ikke å komme for tett innpå. Mon Ivar hørte ham, tenkte han og harket en gang eller to – jo riktig, det harket igjen. Det betydde, jeg hører dig nok, jeg vil bare ikke ha følge med dig, altså blev Albert gående bak og lempe skrittene efter kameraten og vocket sig for å komme for nær. Forresten kunde han gjerne ha skyndt sig litt, Albert var skjelv i knærne av sult og hadde gjerne satt farten op. Mor hadde lovet ham noe ekstra idag siden han måtte gå fastende på skolen og ikke hadde fått kveldsmat igår, det kunde være en pølsesnabb kanskje, eller en skive flek med varme, melne poteter til – han måtte svelgje bare ved tanken. Tro hvad han Ivar skulde ha? Det var vel både suppe og steik, så meget han kunde legge i sig, og kaffe og vafler og fintbrød attpå. Det syntes utenpå ham, at han fikk det han trengte iallfall, han var så godt i stand alle steder. Leggen svelte i strømpen hans, og bakkdelen struttet i buksen – det manglet nok ikke på fóret der. Tenk å kunne ha det slik, at en fikk spise så meget en vilde uten at andre la sig i det og sa, at nå fikk det være nok. Det måtte være svinaktig moro, ja tenk om han kunde få være Ivar, om det så bare var for en dag. At ikke Gud kunde gjort det slik, at menneskene kunde bytte med hverandre imellem. Det vilde vært mere realt, så kunde de rike få kjenne hvordan det var å være fattig og ikke ha ordentlige klær engang. Ivar skulde bare være ham en stund!

Han måtte nesten le ved tanken.

Der gikk han Ivar foran i veien og kjeppet sig i en fin bukse, som ikke hadde så meget som en lapp. Han gikk der og var så viktig og hoven, at han ikke gad snu på hodet engang enda han visste at kameraten kom diltende hakk i hæla på'n og skulde akkurat samme veien. Tenk om de nå møtte Gud, og Gud snakket til Ivar og spurte hvorfor han gikk slik alene istedenfor å ha følge med kameraten sin, og Ivar ikke kjente ham og svarte hovent igjen, at det skjeller Dere ikke! Og tenk om så Gud gjorde det slik, at Ivar blev Albert og Albert blev han! Klukk, sa det i halsen hans, det var så snodig å tenke på. Der kom han selv hjem hos han Ivar, og fikk proppe sig med digre kjøttkaker så mange han var god for å svelgje og sviskegraut med nysilt melk, og der kom han Ivar hjem til hu mor og fikk en tynn liten fleskeskive med en to, tre poteter til – han som var så godt vant. For han skulde likesom huske, at han hadde hørt til på Østby før. Men kjære, vilde han spørre og blingse ned på det vesle grandet, for nå var det han som blingset, får jeg ikke mere enn de smulene der? Vær glad for det, vilde mor svare, og er du

ikke fornøid gutten min, så får du skaffe dig mere selv. Hvad vilde Ivar gjøre da? Han kjente ikke til humlebol eller hvordan en skulde lete dem op og få tak i honningen som lå der. Han hadde ikke større rede på, at det var mange spiselige ting i marken foruten bærene akkurat – at det gikk an å stagge sulten med røtter og stilker av forskjellig slag. Det skulde ikke alltid så meget til, bare en tygget det lenge nok. Det var et snitt med så meget i verden, det var likesom et snitt med det og. Her forrige uka som var kom han over en busk med nyper, de var bare ikke helt modne enda – nei, nå sakkert han Ivar på farten så han blev nødt til å bremse han også, om han ikke vilde komme op i ham rent. Han fikk likesom slippe bøkene, så vant han en stund med å pille dem op, og så kom Ivar unda imens –

Men om litt var det like galt igjen. Det var ikke råd å holde sig ifra, Ivar gikk der og drog sig i veien og tok kortere og kortere skritt, han måtte tydelig gjørs på hvad nå meningen kunde være. Var det et vink om å nøite sig, skulde det kanskje bety at han vilde ha følge allikevel? Albert kjente det trakk i ham likesom, han vilde og han vilde ikke – men så var det ikke langt igjen til veikrysset, hvor Ivar skulde av, og så kom han til å øke på skrittene, så det ikke skulde bli for sent. Men akkurat som han nådde op og tenkte å si god dag, snudde Ivar på hodet og pekte nese til ham:

– Bæ da, Blingsen, sa han og skrevet ut og svinget til høire og op bakken til Østbytunet.

Albert kjente han blev så skamfull, at han ikke kunde bli sint engang – listet bare slukøret videre. Nei, at han skulde være så dum, han burde jo ha forstått, at kameraten drev med ham bare. Han burde jo kjent han Ivar og visst hvordan han var. Men herefter skulde han være blå for at Albert krysset ham mere. Ivar måtte stå med den nye buen og skyte ut over jordet – han skulde få hente pilene selv. Han måtte komme med seilbåten sin og ville ha Albert med sig å ro – han skulde selv få lov til å ro og kjenne hvordan det var. Han måtte finne på hvad han vilde, Albert skulde stå med ryggen til og ikke se til den kanten han var –

Ikke så mange skrittene unda bøide veien til venstre, det stod to karer i svingen likesom de ventet på nogen. Den ene hadde gullsnor om luen – sannelig var det ikke lensmannen som var ute. Men Albert hadde ikke gjort noe galt så han blev ikke redd heller, strøk bare luen av hodet og vilde gå forbi. Men akkurat som han var på siden strakte lensmannen armen sin frem:

–Vi skulde nok snakke litt med dig vi, gutten min.

Albert rykket til:

– He, sa han og brastanset i veien.

–Vi skulde snakke litt med dig, sier jeg, vi har stått her og ventet på dig –

Albert så fra den ene til den andre:

– Jeg har ikke gjort noen ting.

– Nei, nei, vi vet nok det, du må ikke ta det sånn, det er ikke noe med dig, kan du vite –

– Ja men hvad er det da?

Det var den andre mannen som svarte:

– Det er bare, at vi skulde snakka litt med dig. Du er ikke redd for å snakka, veit jeg? Kom nå å bli med, så får'u høra – det er ikke noe vondt, kan du veta!

Albert fulgte et lite stykke, men da de bøide inn på en marksti, stanset han mistenksom op igjen:

– Hvor skal vi hen?

Lensmannen tok ham i hånden og drog ham forsiktig videre:

– Bare bli med, du Albert, så skal vi forklare det for dig. Du behøver ikke å være redd, vi vil bare hjelpe dig vi, så du skal komme til å få det godt –

Komme til å få det godt?

Albert rykket hånden til sig og stanset engang til:

– Er det kanskje noe med mor?

Det var kommet noe skremt i øinene hans, mennene skjønte at han var redd og forsøkte å godsnakke med ham:

– Nå må du være snild gutt og slå følge med oss et stykke så vi kan få snakket litt med dig –

– Du veit du må gjøra som lensmannen sier, det går ikke an å si nei til hannem!

De hadde fått gutten imellem sig, og innen han forstod hvad de vilde hadde de tatt om håndleddene hans og trakk ham med sig inn over stien. Albert strittet imot, han var blitt vill av skrekk nå og rykket og slet for å komme løs.

– Jeg vil til mor, har jeg sagt.

De voksne likte sig tydeligvis ikke.

– Hyss, sa det på den ene siden – du får ikke bære dig slik da, gutt!

Og på den andre:

– Nå får'u være folkelig Albert, ellers veit du lensmannen blir vond!

– Jeg vil ikke, skrek det igjen – jeg har ikke gjort noen ting, jeg vil hjem til mor, jeg!

Men de voksne var to mot en. Skritt for skritt tvang de ham med sig, skritt for skritt slepte de ham av gårde enten han gjorde slik eller slik. Han tvinnet den tynne kroppen sin rundt, han hev sig i veien og blev liggende og subbe – det nyttet ingen ting. De hadde taket på ham, og de forstod å holde fast. Og hele tiden snakket de til ham og skulde friste å stagge ham litt:

– Hør nå her, Albert, du som er en fornuftig kar –

– Ja, for du vil da'ke ha den skammen, at vi skal være nødt til å bære dig?

De kunde likeså godt ha snakket til vieren. Albert brydde sig ikke om hvad de sa, han skjønnte de vilde lure ham bare – narre ham med sig hjemmefra og sette ham bort hos fremmede kanskje. Men Albert vilde ikke bort, Albert vilde være hos mor – han var gladere i mor, kjente han, enn han i grunnen hadde visst om.

Mor kalte ham ikke for Blingsen, hun sa at han skjelte ikke stort og at det vilde gå bort av sig selv. Mor var den likeste lel, hun gav ham en halv vørterkake engang hun kom ifra byen, mor var egentlig snild, hun. Og nå satt hun og ventet på ham og hadde laget noe ekstra til middag, og så kom de og vilde ta'n –

Han satte i et skingrende skrik og kastet sig bakover av all makt:

– Jeg vil ikke være med, jeg vil hjem til hu mor! Taket glapp, han datt baklengs i stien og klasket hodet i bakken. Det gjorde svinaktig vondt, han kjente han sluppet av likesom han vilde svimre vekk.

– Nå da, sa det over ham – der kan du se åssen det går, når du ikke er snild gutt!

De fikk ham på benene igjen. Han dinglet med som i ørske, mens han gikk og svelgjet gråten.

– Gjør det vondt, sa en av mennene.

Det hikstet imellem dem.

– Kom så skal vi blåse på det!

De tok luen av ham og famlet omkring med fingrene sine og skulde finne hvor det var.

Han kjente pusten deres i nakken, den stank av gammel tobakk, så han syntes han vilde kaste op.

– Så, nå gir det sig nok skal du se!

De torde ikke slippe ham mere, enda han fulgte stille og rolig. Først da de så ned til en vik, hvor det lå en skjekte i stranden, var det som han våknet igjen. Lensmannen kunde tydelig kjenne at den vesle hånden han leide på skalv.

– Hvad skal detta bety, sa det angst.

–Vi skal ut å ro litt bare, du er ikke redd for vannet vel?

– Jeg vil veta hvor jeg skal hen!

De to klemte om håndleddene hans.

– Du skal få komme til et godt sted hvor du får det så bra som det går an å ha det –

Albert plantet benene i bakken:

– Jeg vil ikke til noe godt sted, jeg vil være hos mor har jeg sagt!

– Så, så, så, så!

Nei, det nyttet ikke å hysse. Guttungen raste og bar sig, han var helt ustyrlig med ett og danset rundt mellom hendene på dem og spente og klorte, hvor han kunde komme til.

–Virr'u din faen du er!

De gikk over ende alle tre, to store, voksne mennesker med en livredd guttunge under sig.

– Sett på maken, sa det – beit'n ikke langt inn i kjøttet!

Lensmannen lå og holdt ned i bakken:

– Gå og gjør båten i stand du Jens, jeg holder'n alene nå.

Et par minutter efter var Albert kommet ombord i båten. Han hadde kjempet imot til det siste, de måtte ta og bære ham til stranden, mens han tigget og bad for sig:

– Kan jeg ikke få sleppa, da, kan jeg ikke få lov å gå? Et stykke ut på fjorden var det som det gikk op for ham at det var fånyttas å gjøre motstand. Han blev så liten med ett – så lot han sig gli ned på kne og foldet hendene sine, mens han

blingset op imot blået:

– Hjelp mig Gud, hjelp mig Gud, ser'u ikke hvad dem gjør! De voksne snudde sig vekk, den ene fulgte en måke med øinene, den andre fikk travelt med å stoppe pipen.

– Dem har brukt makt på mig, tvinte det mellom dem – jeg har ikke engang fått si farvel – –

III

De rodde skrått over fjorden og nærmet sig landet på den andre siden en halv times tid etter. Albert var falt til ro så lenge og satt stille og opgitt i båten, det nyttet ikke med Gud heller. Ånei, det var nok som gutta sa, dette med Gud var bare noe tøis som de voksne hadde funnet på. De fant på så mye rart –

Han kom til å hoste litt, lensmannen rugget litt på sig:

– Du fryser ikke vel?

Albert rystet på hodet.

– For du må ikke fryse, forstår du?

Det kom ikke noe svar.

– Se her, du kan få trøien min!

– Jeg er ikke trengt om noen trøie.

– Nå skal du ikke være sånn –

Lensmannen pattet på pipen.

– Nå skal du høre litt på oss, vi er ikke så slemme som du tror.

Vi gjør dette, forstår du, for det vi er nødt til å gjøre det – vi har ikke funnet på det selv. Det kunde ikke gå lenger, som det gikk –

Det blev et lite ophold.

– Ja, det er kanskje like godt at du får vite åssen det er, men det kom altså klager på mora di' –

– Hu mor var snild, hu.

– Ja, jeg sier ikke annet, men loven er streng, ser du, og når folk ikke vilde lystre – hun fikk advarsel flere ganger og blev mulktert noen ganger også, hun vilde bare ikke høre. Og så var det jo dette da, at hun ikke så etter dig, så du støtt

kom for sent på skolen, og det kunde ikke holde på slik. Og idag formiddag blev hun satt inn –

– Mor er satt inn?

– Ja, for det gikk ikke lenger an å se gjennom fingrene med det. Hun drev med dette fanteriet sitt så lenge til at det blev nødvendig – –og så blev det jo også nødvendig å sørge for dig, kan du vite! Vergerådet sa fra til slutt –

Det snakket fra rotoften:

– Lensmannen må følge ordre, han, ser du, og gjøra som vergerådet sier. Dem har makta, skjønner du, for dem er satt til å passa på at alle barn skal ha det godt og ikke li' overlast her i væla.

Albert hørte ikke efter, Albert så bare på lensmannen.

– Blir hun lenge inne – mor?

– Ja, det er ikke så godt å si –

– Hun slipper ut engang?

– Ja, du vet, hun slipper ut.

– Og jeg får komma hjem igjen når hun er ferdig med det?

– Det får du nok, det får du nok.

Alberts øine slapp ikke lensmannen:

– Det er visst detta da?

– Du kan veta det, sa det bak ham – lensmannen juger nok ikke han! Men nå skal jeg fortelle dig det, at du skal få komma på en stor gård som heter så mye som Flugum og hvor det er fullt op av hester og kuer og høns og griser og all vælas dyr. Hvad sier du til det?

Albert hadde spisset ørene, dyr var det gildeste han visste, men siden de akkurat spurte om det –

– Ikke noe, sa han tvert.

Følget lot som ingenting:

– Det mener du ikke, Albert, husk, du kan få bli med å høia og drekka så mye mjelk du vil!

De prøvde å overby hverandre:

– Og så er det så snilde folk –

– Og dem er vant til å stella med barn og veit akkurat åssen dem skal ha det!

– Og tenk, så har de både hage og skau og stabbur og låve og stall og fjøs –

Det smekket med tungen bak ham:

– Jamen har du vært heldig, din gris!

Og lensmannen klappet ham fortrolig på skulderen, mens han bøide sig frem og var ikke dårligere, han:

– Jeg skal si dig en ting, jeg, Albert – du kommer til å bli så fornøid når du har vært på Flugum en tid, at du vil ikke tilbake igjen!

Albert forstyrret dem ikke, blås på dem, tenkte han og lot dem bare få drive på, han hadde så sine erfaringer gjort og visste hvad praten deres var verd. Var de virkelig så dumme å tro at han ikke var klar over hvorfor de satt slik og skrønte for ham? Det var ikke så meget for hans skyld som for å bli fri selv, det var ikke for at de trodde på det, men for at de hadde dårlig samvittighet og skammet sig over arbeidet sitt. Ja, de kunde nok skamme sig – to store, voksne karer å legge på en guttunge slik! Kunde de ikke gått folkelig frem, kunde de ikke varskodd i forveien, så han hadde fått sagt farvel? Var det virkelig lovlig – –

– Hører du ikke, Albert?

– Jo, jeg hører da.

De la til ved en utstikkerbrygge, som kravlet i land på en rekke påler til den fikk feste bak i stranden. Albert så noen jorder foran sig med en del spredte hus omkring, landskapet skrånte op ifra fjorden mot noen høie, skogklædte bakker. Det stod en flokk mennesker borte i en åker og bukket sig og tok op poteter, enkelte rettet sig og glante mot båten.

– Går du godvillig med, spurte det – eller skal du lage spetakkel igjen?

– Nei, jeg skal da gå villig med.

– For ellers veit du, vi kan sende bud efter folk

– Jeg skal gå pent, har jeg sagt.

– Ja, du har ikke noe å bli vond for, du husker åssen det var istad –

Mens de vandret inn mellem bakkene gikk Albert og glyttet til sidene og merket sig litt av hvert. Det skulde ikke være noen sak å finne tilbake her, tenkte han. Ja, for han blev ikke gammel på Flugum, den tingen var sikker nok. De skulde snart få merke at han var ikke så lett å holde på, som de kanskje hadde

trodd. Han skulde passe på en natt når de lå der og snorket og blåste og ikke visste av noen ting – fire sig stille ut gjennom vinduet og sette avsted som en hare. Han fant alltid en båt ned i stranden, og når han først var kommet i den – –

Lensmannen hadde holdt øie med ham:

– Jeg vil bare si dig, Albert, at det kan ikke nytte å rømme, hvis det er det du tenker på. Først så kommer du ikke langt, før de finner dig igjen – det blir telefonert, forstår du, og passet på alle steder, så du kan ikke undgå å bli tatt. Og så blir du sendt tilbake igjen og får straff for det at du rømte og blir gjetet omtrent som e' høne – ja, jeg sier det sånn som det er.

Følget forklarte også litt:

– Men du er ikke så dum du, Albert, at du vil finna på slikt? Du veit nok at det er best her i væla å væra snild gutt og ikke setta bukkebein og væra trassig og vrien. En kommer ikke noen vei med det, nei å væra opmerksom og lydig og gjøra slik som de voksne sier – se bare i natur'n, Albert, se på fuggern bare. Når dem voksne sier at onga skal ligge pent i reiret, mens dem selv er ute og flyger, så gjør onga også det. Ellers så datt dem ut alle sammen og slo sig ihjel i bakken, og så blev det ikke noe fugger igjen! Det er natturns røst det, Albert, og det er den vi skal høra på, enten vi er folk eller fugger, for natturns røst er riktig, den –

Lensmannen hadde sett på klokken noen ganger, han var tydelig utålmodig og satte farten op:

–Vi får jamen dra på, karer!

Dra på, ja, de kunde nok snakke, det var ingen sak for dem. De hadde spist og var goe og mette, mens Albert gikk her og dinglet av sult og var så trett og så slapp at han knapt orket å løfte foten. Om en stund måtte han si fra:

– Jeg er ikke go om å gå så fort!

De så på ham begge to, som de ikke hadde hørt make til gutt.

– Skal du nå slå dig vrang igjen?

– Nei, men jeg orker ikke bare.

– Pytt, det er mye verre for oss, du skal bare den ene veien, men vi skal tilbake igjen, vi!

Albert prøvde en gang til:

– Og så har jeg så vondt i beina –

–Vondt i beina, sier'u?

Det var følget som snakket igjen:

– Nei, du har ikke vondt i beina, men bestefar min, han Haaken Rustad, han hadde vondt i beina engang! Jeg veit ikke om du har hørt gjeti navnet, for det er lenge siden nå, en halv hundre års tid telbars, jeg var ikke kommet til jeg, da han døde, men derfor så kan du ha godt av å høre om'n. Ja, så var det sånn at bestefar min skulde fra Kongsberg til Krestian' – for vi sa Krestian' den gangen – med en diger bør på ryggen. Jeg veit ikke hvad det var i'n, jeg veit bare at'n var tung. Fra Kongsberg til Krestian', sa jeg – det var annet til veistykke det, enn den lille betan som du skal gå. Ja, bestefar gikk og gikk, for han hadde ikke råd til å kjøra, men ut på den andre dagen var han blitt så sårbeint og dårlig, at han måtte stana iblandt og helde blodet ut av støvla –

Fortelleren tidde en stund, så det skulde få tid til å virke.

–Veit du hvad bestefar gjorde da?

Albert så sløvt op.

– Han gikk allikevel, han!

De kunde ha gått en tre fjerdings vei, da lensmannen dyttet til ham med albuen:

– Så, nå er vi endelig fremme, der ser du Flugumgården rett imot dig, så nå skal vi ikke plage dig mere!

Det var dukket et husbøle frem bort i bakken, Albert fikk øie på et nakent fremhus med brune vindski og svarte vinduer, som stirret på ham over en grind. Han kunde ikke riktig si hvorfor, men han kom til å fryse ved synet. De svarte uthusene omkring, en tynn gran som stod inn på tunet og likesom skulde stase op, veien som skar rett ned på grinden og blev borte bakom – han vilde miste pusten i det samme. Det virket så ukoselig på ham, det var som han fikk en smak i munnen av kald vassgraut og skummet melk. Og dette var han nødt til å bytte med, dette var han tvunget til å gå inn i enten han vilde eller ikke! Han kjente han blev så lei og tung, det var som han hadde svelgjet en stein.

Får jeg slippe da, vilde han si.

Men akkurat som han åpnet munnen, var det en av de voksne som sa:

– Nå har'u vært tapper gutt, den rosen skal du få. Jeg hadde jamen ikke trodd

at det skulde gå så glatt som det gikk!

Og så tidde han likeså godt stille og fulgte godvillig med inn på tunet.

IV

Han våknet ut på natten en stund og så bort i en umalt panelvegg med et mylder av brune kvister, det var måneskinn utenfor, lyset kom gjennom et stort vindu og tegnet en skjev firkant foran ham. Kjære, tenkte han og flyttet øinene og var ikke god for å kjenne sig igjen – hvordan kunde dette henge sammen? Så var det noe som dultet bort i ham, der lå det en fremmed gutt ved siden – og plutselig husket han alt og satte sig over ende i sengen, mens hjertet begynte å hugge i brystet. Å Gud, han var ikke lenger hos mor, han var kommet på barnehjem, de hadde passet ham op igår da han var på hjemveien fra skolen og trukket av gårde med ham alt det han hadde strittet imot! Og nå var han kommet til fremmede mennesker helt på den andre siden av fjorden, nå lå han på et fremmed kammer hvor han aldri før hadde vært, op i en smal treseng med halm, som knistet bare han rørte på sig. Og kloss inn på ham lå «Jakob Drittgutt», som han ikke hadde sett før igår – en liten forkuet stakkar med råtne tenner og vond ånde og klaser av vorter på hendene sine. Og de var ikke alene heller, innved veggen tvers over gulvet stod det to senger til – –

Han blev sittende og se bort mot dem og huske hvordan det hadde vært.

Det hadde stått noen folk på tunet med det samme de åpnet grinden – husbondsfolket, forstod han og løftet blikket prøvende mot dem. Men så hørte han lensmannens stemme, og så blev han så skamfull at han måtte se ned igjen.

– Her kommer vi med en snild gutt, som gjerne vil få lov å være her på gården –

Det svarte foran dem:

– Han skal være velkommen.

Noen puffet bort i ham med hånden:

– Nå får du hilse pent da, Albert.

Så måtte han jo rekke frem hånden og bukke og være pen gutt. Han så en knoklet og brunlet mann i skaftestøvler og arbeidsskjorte med smalt ansikt og hengende barter og lange hestetenner i munnen – Flugumen selv, forstod han og

kunde ikke for at han grøsset ved synet. Og konen var ikke likere, syntes han, en diger drøse med strie øine og hvite hårfrynser på øielokkene, ikke for det, hun smilte og gliste og skulde være hyggelig mot ham.

– Nei, sånn kjekk kar da, sa hun.

Og Flugumen la til:

– Ja, det skal være sikkert også!

Det kniste høit i det samme, det var kommet en fire, fem unger til syne som stod og kikket frem bak de voksne og viste hestetenner de med. Det var ikke vondt å skjønne at det var selve Flugumyngelen.

– Nei, sånn kjekk kar da, hermet det.

– Ja, det skal være sikkert også!

Flugumen snudde på hodet.

– Gå inn med dere med engang og stå ikke der og glis.

Ungene flyttet litt på sig, men blev stående like godt.

Konen skulde glatte litt på det:

– Ikke bry dig om dem du bare, dem mener ikke så farlig med det. Men hvad jeg skulde ha sagt – du har ikke noe tøy med dig, ser jeg?

Lensmannen hjalp ham med svaret:

– Nei, han har ikke det heller, for det blev ikke tid til å pakke, men vi skal nok huske på det og få sendt det, som er –

Så var det likesom undagjort, så hadde de voksne utført sitt og fikk travelt med å komme avsted. De stod der og vendte ryggen til og undgikk å se på ham, det var godt å merke på dem at de hadde ikke lyst til å bie mere enn akkurat nødvendig. Takk, de skulde ikke ha kaffe, de hadde ikke tid til å stana, enda det skulde smakt fælende godt. Ånei, de brydde sig nok ikke om å få nøiere syn for saken – best å komme sig fra straks.

Lensmannen tok ham i hånden:

– Ja, så får du leva da, sa han – og så får du ha det så godt, og ikke glemme hvad jeg har sagt. Du veit, det kan være litt rart i begynnelsen, men når du bare blir vant – alt er en vane i verden, veit du. Og så tenker jeg nok du får litt mat når vi vel er kommet avsted –

Jo, Albert skulde få mat, nå holdt de just på å gjøre i stand, det skulde ikke

mange minuttene bli.

Han var blitt stående alene på tunet, overlatt til sin videre skjebne, mens de voksne fulgte til grinden. Han forstod at de pratet om ham og kunde høre hvad lensmannen sa:

– Di får være snilde med'n da, han har ikke hatt det så godt, stakkars kryp.

Og like efter Flugumens stemme:

–Vi skal væra så snilde med'n, som det er mulighets råd å væra –

Og til sist den store konen:

Det må di væra forsikret om, det skal ikke mangla på stell hos oss!

Ungene stod et stykke bakom, de snakket nok om ham de og:

– Hvor var han henne tro, da Vårherre delte ut auer?

En kåt jentemunn svarte:

– Han kom for seint, kan du veta, og derfor så fikk'n ikke par!

Og mens de fniste og lo i flokken, stod Albert og hetet i kinnene av skam og ikke visste hvor han skulde se hen. Så var endelig konen kommet og hadde satt øinene i ham, så han kjente det helt bak i skolten:

– Det var Albert du hette?

Og da hun hadde fått svar:

– Så kan du bli med her så lenge og hjelpa å bæra vann op fra brønnen, så ikke han Mathias skal gå der aleine. Han er ikke riktig, Mathias, forresten, men det skal du ikke bry dig noe om. Flugumen var kommet til og gikk på den andre siden:

– Du skal bare ikke si'n imot, men lata som du er enig, så er'n så snild som dagen er lang.

Ikke hverken vått eller tørt, ikke et ord om mat eller melk, enda de nettop hadde sagt at nå holdt de på å stella i stand. Istedet så fulgte de ham ut på et jorde, hvor det gapte en stensatt brønn, og gav ham to digre bøtter å bære – det var som de leiet avsted med en gamp og skulde prøve hvad den dudde til. Og der blev han gående til langt ut på kvelden – frem og tilbake mellem brønnen og husbølet og tømme op i baljer og kar enda han var så sulten og sliten, at han kunde slengt sig ende i bakken. Men så stod de og så på en stund, og så våget han ikke å gjøre det, og siden stod det folk bort på tunet – det blev å gå der med

bøttene trutt. Og halvveis omtrent møtte han Mathias – midt imellem brønnen og fjøset, hvor det lå en vedski i gresset – på samme flekken tur etter tur. Han kunde ligne en opreist bjørn på korte ben og med små øine under en lav og skrå panne full av vannrette folder og rynker. Og hver gang smilte bjørnen med tennene, så det lyste hvitt inni skjegget, og viste fornøid med tommelen på vedskien akkurat som han vilde si:

Ser'u, jeg fikk det til nå au!

Det var tydelig at han passet på og hadde en slags beregning i hodet. Albert kunde gå fort eller langsomt – Mathias innrettet sig efter ham så det kom til å klaffe på prikken. Enten han kom fra brønnen eller tunet, med fulle bøtter eller med tomme – de krysset hverandre nøiaktig ved vedskien. Til slutt knurret det dypt inni skjegget:

– Dette var ordentlig moro, get!

Det ringte, mens de gikk der og bar – matklokken på gården, forstod han og satte lykkelig bøttene fra sig. Han var bare ikke riktig sikker, om han burde gå inn straks og blev stående og bie litt. Det var blitt noe støi ute i marken, et vognhjul gnistet og skrek, hypp, sa det, vil du Blakken, og der kom det noen skygger imot ham, et par hester som drog på en kjerre – – nei, den ene var nok husbonden selv som stampet ved siden med tømme i neven og nikket med hodet akkurat som en gamp. Og bak dem fulgte en rad med gutter, ti eller elve stykker tilsammen, de gikk og tråkket i hælene på hverandre uten å si så meget som et ord, stille og stumme, som et liktog i skumringen. Det var bare, at kjerren var full av poteter og at følget var fillet og barbent og gikk på barbentes litt huskende vis. Et par av dem løftet hodet og gav ham et sløvt blick i forbigående, så trasket de videre inn mot tunet...

Albert hadde ventet en stund til de var ute av hørehold, så snudde han sig til Mathias:

–Var det – var det gutta det der?

– He, sa det uforstående.

– Om det var dem som bor her, mener jeg?

Mens Mathias grublet på spørsmålet plasket en vannstråle inne på tunet, guttene vasket benene, var det likt, innen de fikk komme under tak. Et skjørt grånte frem bort ved husnoven:

– Albert og Mathias, ropte det.

Så var det en stue med pinnestoler, et bord i midten og gutta omkring. Elektrisk pære i snor fra taket, stirrende ansikter til alle sider og over dem et digert kvinnfolk som stod opreist så lenge det varte med blikket svevende over hodene deres, og skulde holde skikk og orden – tvillingsøsteren til konen, tenkte han og kjente de strie øinene igjen. Han hadde fått plass ved enden av bordet, der satt han og så ned på voksduken og gjemte sig så godt det gikk an.

– Du Jakob, sa det.

En av guttene spratt op og la hendene sine isammen, en liten forpjusket spurv å se på med små, redde blick til sidene:

I Jesu navn går vi til bord
å spise, drikke på ditt ord,
Gud til ære, oss til gavn,
så får vi mat i Jesu navn.

To skiver smørbrød til hver, akkurat to og ikke flere og en kopp separert melk. Det var ikke engang til å stagge appetitten, det var til å erte sig op med isteden – kunde det være rimelig, at de ikke skulde få mere mat? Det var ikke bunn i ham, kjente han, det suget i hele skrotten, han kunde ha spist det tidobbelte gjerne, et helt traue svingende fullt. Og så skulde dette grandet være nok og gjøre det ut for frokost og middag – og kveldsmat for både igår og idag? Han løftet øinene så langt han torde og lot dem vandre undersøkende rundt – de fleste var ferdig med smørbrødene og satt og tidde som eldre folk, utslukte, uflidde med tomme øine. Det var som det var ikke liv i dem, de kopte bare rett ut av gluggene. Flere av dem var eldre enn han, femten år, seksten år – men det var også noen yngre iblandt. Det var en liten rødhåret fyr som likesom var dyppet i kaffe-grut, han så nettop bort på ham, mens han svelgjet den siste biten. Blikket var nesten blåveisblått – og just som Albert fanget det, knep rødtoppen øinene sammen til to små lysende streker og smilte fornøid igjen. Han var ikke pen på noen måte, men uttrykket hans var så opvakt, så skøieraktig og spillevende mellom de sløve minene omkring. Albert kom til å smile, han også –

– Di er ferdige alle sammen?

Hodene ruggjet på sig langs bordet – jo, ja mumlet det bort over.

– Så kan du Petter, takke for maten!

Rødtoppen reiste sig lydig, mens han strøk smilet av munnen med håndbaken:

I Jesu navn så har vi ett,
av dine gaver er vi mett.
Vi takker for din overflod
og priser dig, vår Herre god.

Nei, sa det inni Albert, han kjente han var på gråten av sult og måtte tvinge sig av all makt, så det ikke skulde synes på ham. Hører du Jesus, det er ikke sant, det er bare noe de sier, de mener det ikke noen av dem, de er ikke mette en eneste en. Det er joks med takkingen deres, de gjør det for det de er nødt til det bare – de tør ikke annet, skjønner du vel!

Han så op og møtte rødtoppens øine, de smilte og lo tilbake, han var sloppet godt ifra verset – det skulde ikke stort til der, var det likt.

Og dermed hadde dagen fått ende, den sørgeligste, den mest oprivende Albert hadde oplevet til nå. Det stod bare igjen å køie og sove sig bort fra hele greia. Der klasket de barbent op trappen, noen hit og andre dit, han var enda blitt så lettet, da han var kommet inn på kammerset og så at rødtoppen var blitt med. Det var som en trøst i ulykken syntes han – men så var også kvinnfolket blitt med og skulde vise ham til rette, og dessuten tre gutter til, som stilte sig op og glante på ham.

– Dette er altså Albert da, sa det – den nye gutten di veit, og detta er Doffen og Lorang og Jakob. Jeg tenker du ligger isammen med Jakob, for Doffen og Lorang er brødre skjønner'u og vil nok ikke skilla lag. Og han der borte i kroken er Petter, men han er ikke sånn, at det går an å ligga isammen med'n.

Albert stjal sig til å se bort på Petter, han var blitt enda rødere enn før og stod og så ned i gulvet.

– Og så må di ha god natt alle sammen og legga dere med engang. Og så får'u passa på, Petter, ellers veit du åssen det går! Døren falt igjen med et klikk. Han var blitt alene med guttene – nå kom det, tenkte han.

De stod litt og mønstret ham, øinene vandret op og ned – bare Petter smilte i kroken.

Lorang åpnet forhandlingene, han så ikke akkurat hyggelig ut.

- Hvad er'e du er her for da?
- Dem har tatt mig fra mora mi bare –
- Du har ikke gjort noen ting?
- Nei, jeg har ikke det heller. Og hvad er du her for?
- Det skjeller dig ikke, magan.

Albert tidde forlegen.

- Har'u e skrå? spurte det.

Nei, Albert hadde ikke noen skrå.

- For så kunde vi bytta, jeg har e nepe i senga.
- Ja men jeg bruker ikke tobakk.
- Bruker'u ikke tobakk, sier'u?

Albert forstod at han hadde tapt mark og vilde gjøre det godt igjen.

- Nei, men jeg har en god kniv –
- Få se på'n, sa det.

Kniven kom op og blev gransket og snudd på.

- Nei, jeg har bedre greier selv, men kanskje Drittgutt har bruk for'n?

Jakob Drittgutt var villig med det samme, han stakk hånden i sengehalmen og rotet en halvspist turnips frem:

- Jeg skal bytta med den.

Albert slo til på flekken og begynte å gnaske på turnipsen.

- Åssen er det å væra her, spurte han og skulde være hyggelig.

Lorang stod og skrevet på gulvet:

- Vent til du har vært her e stund, så kan du svara på det sjær.

Det hørtes ikke opmuntrende nettop.

- Dem er strenge kanskje?
- Ja, du er ikke kommet til paradiset, hvis det er det, du trur!

Albert prøvde å tygge litt til.

- Hu tjukka som var her – hvad er det for en?
- Det er Emma, vi kaller a, svigerinna til Flugumfaen, dattera til Gammel

–Erik, gubben i helvete, om du kjenner'n.

Albert lot emnet falle og tok et annet op istedet:

– Er det lang vei til skolen?

Stillhet, undring, begynnende mistro.

– Du skal studere, kan jeg veta?

– Ha-a-a, lo Jakob Drittgutt, det var som å høre en geit.

– Går di ikke på skolen, kanskje?

– Det gjør vi vel ikke.

– Hvorfor gjør di ikke det da?

– For det vi er iddioter, sier dem.

Gjorde de narr av ham, tro? Albert sa fra den ene til den andre, blikket hans stanset ved Petter:

– Går du ikke på skolen du heller?

Petter rystet forlegen på hodet.

– Har du ikke lært å lesa engang?

Innen Albert hadde fått svar, falt en ophisset stemme inn, det var Doffen som hadde tidd til nå:

– Har'u lært å lesa du, kanskje?

– Ja, det har jeg vel!

Doffen var borte i sengen et øieblikk, det raslet og kvistet i halmen – så hadde han funnet en messingholk og trakk en liten papirtutt frem:

– Hvad står det her da, du?

Albert brettet papiret ut, det var et eventyrbillede og var tydelig revet ut av en bok:

– Småguttene som traff trollene på Hedalsskogen, leste han.

– Er'e troll, sa det forundret – jeg kunde ikke begripe –

– Ti stille, så han kan lesa vel.

De rørte sig ikke, så lenge det varte, blunket ikke, svelgjet ikke – hvert ord gikk rett inn i dem. Det var ikke til å fatte, men det var som en billedbok åpnet sig for dem i svarte natten, det utrolige, det utenkelige hendte her midt for nesene deres. De to guttene kom til en skog og gjorde op varme og bygget en barhytte,

for de hadde en liten øks med. Og så laget de en seng av mose og lyng, men best som de hadde lagt sig hørte de noen som blåste med nesen og steg så tungt, at jorden skalv.

– Gud hjelpe oss, hvad skal vi gjøre, sa den yngste gutten til bror sin.

Og dermed var det punktum og stopp, tråden klippet over og siden slutt. Det var som billedboken klappet isammen og de blev stående i mørke igjen.

– Er det ikke mere da, du?

De hadde fått blod på tann, det krøp og kriblet i dem av spenning:

– Åssen tror'u det gikk til slutt?

– Vant dem på trolla, kanskje?

– Hogg dem til dem med øksa tru?

Og inniblandt en tvilende stemme:

– Men er nå ikke detta bare jug?

Til slutt bad Jakob Drittgutt:

– Å, les det engang til da, du.

Albert vilde begynne igjen – da var det en, som rev billedet ifra ham og holdt neven sin frem istedet:

– Les heller hvad det står på den!

Lorang stod foran med underleben ut, han var ganske grå i ansiktet, neven dirret lite grand.

– Jeg kan ikke se, at det står noen ting.

– Nå, så skal jeg lesa det for dig: det står juling, din student du er, så nå holder'u op med dettane tøiset, for nå vil vi sova, så mye du veit det!

Det var blitt stille med en gang, det var ikke vondt å forstå, hvem som hadde makten på kammerset. Det var ikke en som gav et kny, de lystret alle som en mann. God natt, hvasket det ved siden av Albert, det var kameraten som gikk til ro og trakk teppet sitt op over ørene. Og snart lå de og pustet og blåste med hver sin særskilte låt rundt i sengene og slapp luften med små, putrende smell...

Og så hørte ikke Albert mere, han var sovnet omtrent med det samme og våknet først noen timer senere. Det var så rart, tenkte han og hørte pusten fra Jakob Drittgutt og kjente sulten gnage i maven, igår hadde han vært hjemme hos mor, og nå var han hos trolla på Flugum og lå og grudde for morgendagen og

visste ikke sin arme råd. Det var alt sammen gått så fort, han hadde ikke fått sukk for sig, så var han på veien hit. Herregud, å Herregud! Det hadde vært så fælt alt sammen, det var ikke til å forstå, at det virkelig kunde være sant.

Om litt stakk han hånden i sengen og fisket turnipsen frem og tok på å gnage som før.

Han blev ikke gammel her, kjente han, ånei han fikk prøve å komme ifra, så fort han så snittet sitt til det.

V

Den første morgen på barnehjemmet – å Gud, han kom ikke til å glemme det om han så levet i hundre år –

Det var begynt med et fryktelig leven, det var en stemme som skjente og smelte, så hjertet hans riktig hoppet i brystet: – Har'u nå væta dig igjen ditt svin!

Han fór op av søvnen og så at lyset var blitt satt på – nei, det var ikke ham det gjaldt, det var Petter, rødtoppen der borte. Fluguma selv var kommet inn med et digert ris i hånden og stod og rotet i sengen hans. Ullteppet var revet til side, og op ved hodegjerdet satt Petter med benene innunder sig og et livredd uttrykk i øinene.

– Jeg kan ikke for det, jeg kan ikke for det!

– Kan du ikke for det, sier'u? Jeg skal hjelpa dig å kunna for det!

De var våknet omkring i sengene og satt med stive øine og så på.

– Op med dig, har'u hørt.

Petter hadde reist sig på kne, han hakket tenner av angst, den vesle skrotten hans skalv inni skjorten:

– Ikke gjør det da, er Di snild!

Men det hjalp ikke å be for sig her. Midt for øinene på dem alle tok Fluguma Petter om livet, vippet ham rundt i et øieblikk og trakk skjorten hans op over ryggen, så en liten blåstripet rompe blev synlig.

– Jeg skal læra dig, jeg!

Riset svirpet ned over den såre, dampende huden om igjen og om igjen.

Albert hørte en rekke hvin, som isnet i trommehinnene hans, men var ikke god

for å snu sig ifra. Han satt der som lammet med hendene op for ørene sine og skulde holde det ute ifra sig, det var utrolig, at slikt virkelig kunde få skje.

– Skrik ikke slik, ellers får'u mer!

Det sprakk en bloddråpe frem mellom slagene og bredde sig og blev større og større – så kunde ikke Albert greie det lenger. Han åpnet forferdet munnen og skrek med i sin svare nø...

– Så, nå kan du få sleppa med det!

Fluguma stod og pustet litt, så skrevet hun til Albert og satte det strie blikket sitt på ham:

– Hvad var det du skreik for du da?

Albert stirret skrekkslagen igjen:

– Jeg, sa han og snappet efter pusten.

– Du er kanskje ikke likere, du?

Ullteppet fløi i været, neven grov i halmen og kjente omkring med forte tak. Hun var kommet i farten nå og hadde tydelig mot på ham med.

– Nei, det er nok i orden her.

Nesevingene gikk på henne, harmen var ikke over enda:

– Nå var'u heldig skal jeg si, og nå vil jeg håba du passer dig bare og ikke tar etter han grisen der, for nå veit du åssen det går. Og nå må di op med engang, så vi kan bli ferdig med åkern til kvelden!

Albert skottet over til Petter, straks hun var vel ute av kammerset. Han stod der og spyttet i neven og smurte på den pløsete rompen og skulde hjelpe et grand på svien innen han trakk buksen sin over. Ansiktet var brennende rødt, svetten drev ned over pannen, og rett som det var rykket det i ham, så han måtte snappe efter luft.

De andre var ferdig og strøk på dør.

– Du – gjorde det fært vondt?

Petter løftet det rødsprengte ansiktet, mens han visket gråten av øinene. Det var lykkelig overstått nå, han hadde råd til å smile litt.

– Pytt, sa han og skulde være kar.

De hadde ikke fått knekken på ham enda, var det likt:

– Det er bare, at jeg ikke har underbokser, så rompa mi blir så liddelig sår.

Ytterboksa mi er så lappet, at hu er som e fil på innsia –

- Du kan få underboksa mi.
- Nei, du har bruk for boksa di selv.

Men Albert vilde ikke høre på det. Han fikk klærne av sig i en fart og holdt underbuksen sin frem:

- Se her, nøit dig å få a på!

Mens Petter stakk benene i buksen, kunde ikke Albert dy sig lenger:

- Hu riser dig vel ikke hver dag?
- Å, ikke hver dag akkurat –

Det våte skøieransiktet strålte op likesom det var blitt dyppet i smør:

– Rompa mi må få fred sommetider, dem må gi a tid til å gro skjønner'u, innen dem slår a op igjen! Dessuten har dem så travelt, at dem glemmer å kjenne imellem –

- Ja, men kan du ikke passa på –

Smilet sluknet med engang.

– Jeg kan ikke det heller. Det er blitt sånn av sig selv, siden jeg var med å skyta stein. Det var så kaldt å sitte på fjellet, jeg tror det er det som har gjort det, for jeg var ikke sånn før. Jeg skulde lagt trøia under, men så frøis jeg så.

- Men at du ikke rømmer da?

– Nei, for jeg venter på han far. Han far er sjømann ser du og veit ikke, at jeg er her. Dem tok mig, da mor døde, og sa jeg skulde komma på barnehjem –

- Men kunde de ikke skrevet til ham?

– Dem visste ikke hvor han var, for han var på langfart, dem kaller, og skulde gifta sig med mor, når han kom tilbake igjen. Og når han far veta, at jeg er her, så kommer'n med engang, for han var så glad i mig, og da vil jeg ikke væra vekk. Forresten nytter det ikke å rømme, dem bare tellefonerer. En av gutta forsøkte ifjor, men jeg tror ikke han prøver så hastig igjen.

- Hvorfor ikke det?

Petter knep øinene sammen:

– Dem tok'n med sig til stallen, straks dem hadde fått'n tilba ke. Vi kunde høre'n ende hit –

Med ett strålte ansiktet hans op:

- Det var liddelig moro om trolle gett, du veit ikke åssen det gikk?
- Nei, jeg gjør ikke det heller.

Akkurat som de skulde gå kom Albert ihug å spørre:

- Hvad var han så vond for han Lorang igår?
- Sjallu kan du veta.

Han fikk ikke spurt mere, for Petter tok ordet ifra ham

- Du skreik du au, hørte jeg?

Albert merket at han blev rød:

- Jeg kunde ikke la væra, jeg veit ikke åssen det var –

Det kniste foran ham:

- Hu kjente i senga di, Fluguma, så jeg – tenk om hu hadde finni turnipsen din!

VI

Han fikk såvidt begynne på skolen og gikk der noen få dager så meget han lærte å finne veien – så kom Flugumen bort til ham en morgen og sa, at nå måtte det være slutt. De hadde ikke stunder til denslags på gården, de hadde så mye å gjøre om dagen, at de trengte den hjelpen de hadde. Albert fikk slutte med studeringen sin og ikke gå der og spasere bare og la dem andre arbei de for sig. Han fikk gjøre som kamerata gjorde, han var ikke kommet her forat han skulde peke sig frem og sitte på stas og være fin. Han fikk jamen gjøre litt nytte han og, dem kunde ikke ha to slags gutter på hjemmet – så, nå var det hørt!

Og samme kvelden godt ut i skumringen kom det igjen et tog inn fra marken, en hest med en kjerre full av poteter og en rad duknakkede skygger efter. De gikk og dinglet frem over gresstubben som de gikk i ørsken omtrent... det var akkurat som da Albert kom, bare at han var med denne gangen og hadde fått prøve hvordan det var. Å Gud, han var så trett som en makk, det verket i ryggen, det verket i skuldrene, han kunde ikke styre foten, kjente han, men vilde stupe hvert øieblikk.

- Det blev ikke lang studeringen av det, sa det over skulderen hans. Lorang stakk hodet sitt frem og så på ham med en hånlig gjeip.

– Hold kjeften din, svarte Albert hardt og vaklet videre inn på tunet, hvor pumpen stod og ventet bak fjøset.

Han visste beskjed nå.

Han var blitt barnehjemsgutt som de andre og hadde fått prøve hvordan det var. Det hadde vært leit den dagen han kom, men det var ti ganger verre blitt. Dagen idag hadde vært som en uke – aldri i sitt liv hadde han visst at en dag kunde falle så lang! Å Gud som de hadde narret ham, lensmannen og følget hans, å Gud som de hadde løiet for ham, disse store voksne mennene! Han syntes han hørte stemmene deres, en på hver side av ham, mens han vasket sig borte ved pumpen:

Det er snilde folk, sa det til høire.

Og dem er vant med barn, sa det til venstre – og veit akkurat åssen dem skal ha det!

Det var så gjevt alt i hop, at han kunde ikke likere få det:

Jamen har'u vært heldig, din gris.

Kveldsmålet var som det pleide, to stykker smørbrød til hver og en kopp skummet melk ved siden. Og naturligvis var det bordbønn, bordbønn før og bordbønn efter – det manglet ikke på gudsfrykt i huset, hvad det kunde mangle på ellers. Pø, sa det inni ham, var det noe å lese for disse par usle brødflisene her? Han kunde spist tyve, hadde han fått, og så skulde han takke Gud, som hadde vært så utrolig snild og sørget så godt for ham i alle måter –

Du kunde hjulpet mig du, tenkte han, men jeg skal ikke plage dig mere, det kan du være sikker på!

Og lemster i hvert ledemod og med en stingende brodd i sinnet, stum av ulykke og fortvilelse hadde han gravet sig ned i hal men, straks han var kommet op på kammerset. De vilde han skulde lese for dem, de hadde villet det hver kveld, Doffen kom enda med messingholken og trakk papirrullen frem – Albert snudde sig bare ifra. Han orket ikke, forklarte han og trakk teppet op over ansiktet, så de ikke skulde se at han gråt. Den første dagen i helvete var gått, det første sekund i evigheten – nei, aldri, aldri hadde han visst at en dag kunde være så lang! Og enda var det begynnelsen bare, enda kom det en ny imorgen, og Gud vet hvor mange det kom –

Han blev vekket i grålysingen igjen. Han hadde akkurat lukket øinene, syntes han, så var det blitt morgen alt, så stod dagen atter for døren, den samme gledeløse dag som igår. Det var fortsettelsen bare, en ny økt etter den som var gått – op alle mann på øieblikket, klokka er over halv seks!

Hadde det nå vært frokost å få – men nei det var like fra sengen i åkeren uten så meget som en brødiskalk å gå på. Der lå gutta og kulsket i gryet, store og små om hverandre med bøtter og baljer ved siden av sig og plukket poteter så fort de orket. Albert skimtet dem bort gjennom halvmørket som små, svarte stubber og busker, bare at de rørte litt på sig eftersom de flyttet sig frem langs risene. Og mellom dem gikk de voksne og hakket og rusket risene op til dem – var finga, så det iblandt. De hadde opsyn på samme tid, og ute i åkeren stod det en kjerre, hvor guttene tømte bøttene sine og som blev fullere og fullere efter hvert. Det var en uavbrutt vandring imot den, en efter en eller to i sammen kom de slepende på redskapen sin og hvelvet poteten buldrende op i. De kom fra alle kanter av åkeren med den ene armen stivt ut i luften og hodet til siden som en slags motvekt. Tur efter tur var de borte ved kjerren og lettet bøttene op efter hanken, somme måtte bare puste litt først, innen de kunde få det til. Enkelte gjorde sig en sving forbi og så respektfullt på ham i farten, andre lå og stakk hodene sammen og skottet hen på ham fra og til. Det var nok lengst ut over åkeren, hvad som var hendt på kammerset den kvelden. Studenten, hørte han at de sa, Albert var tydelig blitt et brennpunkt for opmerksomheten omkring. Det var heller ikke så fritt, at en og annen snakket til ham:

– Du, er det sant at du kan lesa?

Eller de skulde ha rede på trollene:

– Hvor var det på kant detta da tru?

Mange av dem hørtes dumme ut, de visste ikke hvor gamle de var, de visste ikke hvor de var fra engang. Men trollene skulde de ha greie på lei!

Og hele tiden fortsatte vandringen, hele tiden kom de med bøttene. Petter kom og Lorang kom, den første nikket og smilte til ham som det var moro alt sammen, den andre gikk stuss og mutt forbi med et skulende øiekast og noe som et hånflir om munnen. Albert kjente han likte ham ikke, det ulmet noe i øinene hans som ikke var til å bli klok på, han gikk likesom alltid og brygget på noe, innesluttet og utilgjengelig, det var ikke godt å si hvad det egentlig bodde i ham.

Jakob Drittgutt var også fremme, sengekameraten til Albert, og stod og strakte og tøide på sig og kunde ikke riktig rekke op. Albert stod og så på imellem – greide han det, tenkte han og glemte sig bort så lenge det varte. Men jo, Jakob Drittgutt var seig. Så liten og tynn han var – han vilde ikke gi sig allikevel. Han holdt med den ene hånden i hanken og støttet op under bunnen med den andre – tomme for tomme kom bøtten i været med høi råke op over kanten, mens benene dirret innunder ham. Det var et uttrykk i øinene hans likesom på en sky hest – han var tydelig bange for at han skulde få bøtten over hodet.

– Hvorfor tar du så mye, din tosk?

Albert snakket til ham en dag, men Jakob Drittgutt var altfor redd av sig og våget ikke å gjøre som han sa:

– Stå ikke og spreng dig vel, lat som bøtta er full og gå med!

Det var ikke større kunsten heller, han gjorde det selv så ofte han kunde. Det gjaldt bare å passe på – gjøre en vending frem til kjerra, når de voksne stod litt av veien og ikke kunde holde øie med bøtten. Han hadde ikke brukt mange dagene om å skjønne, at det gikk an å narre dem litt, de voksne var like dumme overalt.

Mathias kom også imellem, han var tydelig i godt humør når han fikk være sammen med guttene og regjere og eksersere for å få dem til å gå riktig. Stopp, de måtte ikke gå med bøtta før han ved kjerra var klar til å vende! De måtte møtes halvveis forstod de, akkurat på samme flekken, ellers gikk ikke regnestykket op – det var bare så mange å passe på, at det gikk rent i vase for ham. Faen au, sa han og bante og fikk mere og mere travelt og løp frem og tilbake i åkeren og var i veien for dem bestandig. Men så var de blitt sagt å føie ham, og så var det jo moro på samme tid.

I begynnelsen var han ikke god for å skjønne hvad de vilde med Mathias på gården, det skulde jo være barnehjem her. Men så erfarte han en dag at Mathias nok var svoger til Flugumen og det satte jo tingene i et annet lys. Forresten var han ikke den eneste gærningen, de hadde en til som het Cato, en liten stakkar på åtte, ni år, som fra og til kom for dagens lys. Han var som et lite slangemenneske, kroppen og lemmene var som av gummi og kunde bukke sig alle veier, han kunde ikke snakke, han kunde ikke stelle sig, men måtte passes omtrent som et spebarn. Det eneste de kunde sette ham til var å bære litt ved eller vann – så kreket han frem og tilbake over tunet med et ørlite spann i hånden, mens svetten perlet på

neseroten. Han var så optatt, han var så ivrig, den lille tungespissen logret i munnen – se, se, hvor flink han var! Det hendte han satt på trappen foran huset, når guttene kom og skulde ha middag, han var satt ut som en potteplante og skulde sole sig litt – sa ropte de til ham med det samme de så ham:

– Cato, Cato, er du der?

Straks kom det liv i den vesle skrotten, tungen begynte å spille mellom lebene, hendene gikk likesom fiskefinner – han kjente navnet sitt, han kunde bare ikke svare igjen.

– Her, Cato, se her, se her!

En eller annen hadde funnet noe godt til ham, en gulrotbete, et eple kanskje, og stakk bort i munnen hans:

– Bit nå, Cato, er du flink!

De stod omkring ham og så mens han tygget og gjorde bevegelsene efter og skulde likesom hjelpe ham litt. De var så glad i ham alle sammen, enkelte måtte klappe ham på kinnet – og hele tiden satt Cato og trivdes og viftet og vinket og dirret av velvære. Det var ikke slukket for ham helt, han kjente forskjell på godt og vondt og hadde sine gleder han med –

Men det var også andre vesener på gården, det var hesten som hjalp til i marken og som Albert alt var godvenner med, det var kuer og gris og høns og mere, slik som lensmannen hadde fortalt, og det var en diger kalkunhane, som de kalte for «Generalen». Bobrikov, sa han og snakket russisk og hadde to eller tre koner og pumpet blodet op i hodet og rystet på distinksjonene sine. Det var en virkelig morsk herre, som de gikk av veien for noen hver – bare Cato var ikke redd. Han kunde vrikke sig bort til ham på enden – han hadde så mange rare måter å komme frem på, han Cato – og sitte og prate med Generalen og gi de rareste låt ifra sig, slike som menneskene ikke forstod. Men det så ut som Generalen forstod, han kunde stå og høre på og likesom tenke efter imellem. Og så buldret han op til svar og blev rød og blå og hvit oppe i toppen og skulde forklare sig, han med. Det var så snodig å se på dem, vesle Cato blev så oplivet for det, her var da endelig et vesen, som kunde forstå hvad han sa og snakket igjen på samme slags sprog. Og Generalen tenkte vel noe lignende han: dette vesle vesenet, tenkte han, som krekte omkring på tunet og fylte munnen med søle imellem og logret med tungen og viftet med hendene og uttrykte sig med

forstandige lyd – det var i grunnen et fornuftig vesen. Det var tydelig mere kalkun enn menneske, det visste å opføre sig som det skulde, det hadde anderledes vett enn folk flest...

De fortalte om Cato, guttene, at han så ikke ut som et menneske om natten. Han lå rullet ihop som en øgle med benene i kors op over sig – likesom vridd av ledd som i krampe – han kunde ikke sove i annen stilling, lemmene krøllet sig slik av sig selv, straks søvnen begynte å komme. Og alltid så hadde han spar ket av sig og lå uten noe overbredsel. Det var det samme hvor kaldt det var – Cato lå der naken i sengen med skjorten op over livet på sig og den lille skrotten stikkende frem med benene knyttet i en slags knute. Det skulde være så fælt å se på, Petter hadde sett det engang og en som het Anders og en som het Kristen. Og det så ikke ut som han sov heller. Han var bare borte på en måte – akkurat som folk som besvimer. Det var vel derfor han ikke våknet, han lå likesom i dvale og kjente det ikke om det var aldri så kaldt. De hadde ikke tort se på ham nesten, men hastet forbi med ærendet sitt.

Yngste småjenta på gården hadde ham gjerne hos sig om natten, hun var både snild med ham og flink med ham og kunde gå og bære på ham, som han skulde være et husdyr nesten. Ellers så skiftet de til å ha ham, og om de ikke var like flinke alle sammen, så var det ikke noe å si på dem heller. Han hadde det godt på en måte, Cato, det hadde ikke vært noen sak, om de andre guttene hadde hatt det som han.

Slik var det litt av hvert på gården, og Albert gjorde ikke så få erfaringer eftersom han kom inn i forholdene, i det hele visste han litt av hvert innen den første uken var gått. Han visste at de måtte ikke gå noen steder uten at de hadde fått lov, ikke være sammen med andre barn og ikke ta imot en øre for sig selv, om det var noen som gav dem penger for å lukke op grinden kanskje. De måtte gå på kjøkkenet med dem og gi dem fra sig med engang hvis de ikke vilde ha straff. Han visste at Fluguma hette Gjertrud og vilde at de skulde kalle henne mor, og at svigerinnen hette Emma og var satt til å passe på dem mens «a' mor» styrte med gården. De var tvillinger, visste han også, og liknet hverandre både utabor's og inni, men hvem som var den likeste av dem skulde han ikke godt kunne si. Det var kanskje litt mere humør i a mor, hun kunde være nesten blid somme tider og formelig snild, når det stakk henne. Hun skiftet bare så fort, og var hun vond så var det til gagns. Og han visste at Flugumen selv var en faen, enda de måtte kalle

ham far – en slags gamp i menneskeskikkelse, hard og uvøren tvers igjennem. Han hadde et ordtøk han brukte: er det noe å bry sig om, sa han om det var en som feilte noe eller kom til å jamre sig litt. Han vilde ikke høre på noen slags sut og viste hestetennene bare og skremte dem til å tie på flekken. Alle andres var ingenting. Men flink var han og arbeidssom var han og slet med gården fra morgen til kveld, det var ikke noe å klage på ham slik. Og snekre kunde han og smi kunde han – en makeløs kar med nevene sine, kom ikke og bit sniler der.

Det lå en smie borte i jordet – Albert skulde få kjennskap til den innen han hadde tenkt sig det. Flugumen pekte på ham en dag og pillet ham ut imellem de andre, han skulde vel prøve hvad kar han var.

– Du kan bli med mig litt, du, sa han.

Albert fulgte med engang, og litt efter stod han i et ørlite skur, hvor det var skorstein og ambolt og skrustikk og trakk i en kort stang og hjalp 'n far å få fyr i avlen. Det var noen minebor som skulde hvesses, og det var nokså snodig å se hvordan det alt sammen gikk til. Men så kom det om en stund:

– Nå får'u bli med å holda, da, så får vi se åssen dem er blitt.

Gud bevare dig i Jesu navn!

Der måtte han sette sig ned i et berg og holde om boret med nakne hender, mens han far stod foran og slo. Og hvad slo han ikke med? En diger slegge med et fryktelig hode, som han svingte op over akslene og lot falle med et knusende slag. Den kom farende imot ham, så det kriblet i ham av skrekk, og skulde treffe toppen av boret – en blink som en tøring omtrent. Han var så livende redd at den skulde slå feil, han satt og krøp sammen i skjorten, mens han sprikte med benene sine og snudde boret for hvert slag. Det var så grusomt å sitte slik, det suget i maven når sleggen kom, han var ikke god for å se vekk heller, men måtte følge den med øinene hele tiden.

Klakk, klakk, klakk, klakk –

– Nei, jeg tørs ikke mere.

Tennene klapret i munnen hans.

– Tør'u ikke, sier'u?

– Nei, for jeg er så redd for slegga!

– Er det noe å bry sig om slegga da, sa det – ikke se på a vel!

Den dagen fikk han et inntrykk for livet. Å ha sittet der under sleggen med den knoklete mannen over sig og grue for hvert enkelt slag og ikke kunne komme ifra, å ha utholdt skrekken og angsten uten noen som helst barmhjertighet fra dette tobente hestemenneske – det skapte et dypt agg til han far og alle hans gjerninger og alt hans vesen, som minnet sig hver gang han fikk se ham...

Flugumonga var leie de med.

Det var ikke snakk om noen slags samkvem, de gikk på skolen og allting og hadde allslags leker og greier og fikk gjøre omtrent som de vilde. De hjalp jo litt til på marken imellem, når de syntes det var passelig vær, men ellers holdt de sig for sig selv og lot gutta forstå at de ikke vilde ha noen ting med dem. Men det traff jo ikke så sjelden at de slumpet å råke hverandre, og da kom det an på hvem det var. Jentene var ikke så gærne forresten, iallfall så lenge de var alene. Det var en som hette Dina og som gikk og kikket på ham likesom hun tellet på knappene om hun skulde like ham eller ikke. Men hvis han så tilbake på henne, rakte hun tunge til ham og løp. For sikkerhets skyld holdt han sig unda, enda han var ikke så sikker på om det egentlig var vondt ment. Guttene derimot var noen fanter. Alltid skulde de gjøre narr, alltid skulde de stå og kalle og finne på allslags klengenavn – og en måtte jo ikke kalle igjen. Så fløi de og sladret på timen, så blev det huskestue og leven og ørefiker og juling, kan hende. Og så var de så selvgode og hovne, at det liknet ingenting.

Han fant en ball, Albert, en morgen – en liten vakker gummikule, som lå og gjemte sig nede i en grøft – og stakk den til sig så lenge, at den ikke skulde komme bort. Om kvelden møtte han eldstegutten, odelssønnen Anton, han hette, og rakte ballen frem:

– Er det kanskje din, den der?

Han fikk en smellende klaps på kinnet, så han blev stående og holde sig på kjaken.

– Slår du, spurte han forfjamset.

– Ja, for du hadde ikke noe me'n, du kunde latt'n ligga, veit jeg!

Albert torde ikke ta igjen. De torde det ikke noen av dem, de gikk omkring og føide sig bare, forkuet, vanrøktet på sinn og skinn og la ryggene godvillig til. De hadde så sine erfaringer gjort og visste at det var best å tie, de slapp lettere fra det slik. Somme verget for sig med et smil og skulde avbøte det vonde med det,

andre tok bare stilltiende mot det som noe, som engang hørte til. Somme av dem hadde små evner og hadde vært der i mange år, de hadde ikke fått utvikle sig og var falt til ro i skitten og slitet – forkomne kryp med sår rundt munnen og store skorper av flass op i hodet. Men så visste de ikke bedre, de var vant med å ha det vondt, tilværelsen var slik –

Det var en gutt som hadde skabb og som lå i et kott for sig selv og så så usigelig forgremmet ut – Flasselasse, kalte de ham for. Og det var en som hette Halvor og som var nesten helt sløv, han hadde fallesyke, stakkar, og kunde dette rett som det var og ligge og fråde imellem dem, mens det rykket i kroppen hans. Og da måtte de springe efter folk og se å få noe i munnen hans, en pinne, en skje eller hvad de hadde, så han ikke skulde skamfere tungen. Det var ikke hyggelig å se på nettop, og Albert kjente at han blev dårlig første gangen han oplevde det. Han skulde akkurat op trappen, da Halvor kom med en tallerken i hånden og skulde gå ned på kjøkkenet. Med ett rettet han sig i været, likesom han kom til å tenke på noe – og så trillet han nedover trinene og blev liggende og vrenge øinene i gangen. Albert visste han skulde rope om hjelp – og et øieblikk efter kom husbond springende, han tok gutten om håndleddet og vridde armen hans bak på ryggen, så han kom til sig med et langt stønn. Det var som han tok krampen med en tang og vridde den ut av kroppen hans – det så bare så nifst ut. Og så var det en søt liten gutt, som var så glad i å tegne, enda han var nesten blind. Han hette Emil eller Milen og hørte som ikke til blandt de andre, han spiste med husbondsfolkene og slapp å gjøre noen slags arbeid og fikk gå for sig selv istedet og famle rundt med en kjepp i neven. Og når han så fant et sted som han likte, var det å kramme frem papir og blyant og sette sig til på en stein og tegne. Slik kunde han sitte i timevis med ansiktet bøid ned over knærne og skakke på hodet og smile for sig selv. Og da så han så inderlig lykkelig ut, enda han knapt hadde gangsynet igjen og måtte føle sig frem som et insekt.

Guttene var svært interessert for tegningene og tigget om å få bilder av ham. Det var mest engler han tegnet, engler med store fuglevinger og lange, hvite, slepende klædebon. Åja, det kunde trenges noen engler på Flugum, det var ikke så mange av dem i forveien.

– Har'u sett sånnæ noen gang?

Lorang spurte ham en dag de møtte ham.

Emil så troskyldig op:

– Ja, har ikke du også?

– Nei, jeg har ikke sånnæ auer.

Arbeidet på marken trakk ut –

Først var det så mange poteter å ta op, Flugumen drev i stort, var det likt, og spekulerte i billig arbeidshjelp, og siden kom turen til roer og turnips. Og så skulde de rydde en stor teig, som var sellende full av småstein, og skape den om til åker isteden – jo, han far kunde det, han. Det var vel ikke så tungt i sig selv, Albert var bare ikke vant, og så blev det tungt allikevel. Det var å sitte på huk for det meste eller ligge på kne og grave i mulden, og fra og til var det å stå en tur med enden i været og hodet i bakken – det kunde være en avveksling slik. Men så var dagene så trøstløs lange, og dernest var det så kort mellom dem – han skulde ikke alltid kunne si, når den ene sluttet og den andre begynte – og så vilde det likesom aldri ta slutt.

Verst var det den første tiden. Fingertuppene blev så såre alt det han slikket på dem, og ryggen verket og knærne verket – han hadde ikke kjent sig så lemster og skjelven på den tid han var god for å minnes. Men hver gang han glyttet op, om det skulde ikke være en hvil å få, så møtte han samme synet overalt. Det var den samme utrettelige flid, de samme små bøide skikkelser, bare at de hadde flyttet sig et stykke. At de orket, tenkte han, at de ikke gav op på timen – kastet sig platt ned i bakken og skrek, at nå vilde de ikke mere! Han vilde gjøre det selv, han var ikke kommet her for å slave, neigu om han gikk med på dette. Men så var overmakten for sterk, så gikk fienden og vokter på dem – de stygge voksne med øiet på stilk og tresko så digre som prammer på benene.

– Var finga, sa de bare og slo hakken i jorden, det traff så nær neven somme tider, at en kunde bli fælen for det.

Og så var det forbi med motet, så gikk trossen av ham så lenge – og så våget han ikke allikevel.

Han fant en stein på teigen en dag, god og tung å holde i neven, trillrund som en plomme på skikken. Han stakk den til sig med engang, det var ikke godt å vite, den kunde være god å ha. Husbond stod just med ryggen til ham, det var bare litt langt hold – allikevel kunde han ikke la være å stikke hånden i bukselommen og kjæle for skytset sitt. Hvad hadde ikke David gjort? Slått selve Goliat flat i

bakken, og Flugumen var vel ikke farligere han? Om han fikk steinen her midt i skallen, akkurat under hattebremmen – Albert klemte om den igjen. Det kildret i fingrene hans, han blev ganske svimmel til mote, det vantet bare en slynge nå.

Han gikk med steinen en uke eller mere og kjente på den rett som det var. Nei så hadde han ikke slyngen og så var det så mange filistrer i marken, at det var uråd å få det til. Så gikk kanskje Dina omkring i nærheten og spilte ball og lekte med sig selv og lot som ingenting.

Den langbente jentungen, tenkte han og hadde lyst til å ryste henne, han skjønnte nok hvorfor hun gikk der. Hun vilde ha ham til å se på sig, så hun kunde rekke tunge som hun pleide. Eller de var der alle sammen og gikk likesom og speidet for fienden og passet på, at han holdt sig i skinnet. Men selv om han ikke kom til å kaste, var det likesom så godt å vite at han kunde så sant han vilde. Det hastet jo ikke større heller, kanskje var det lurest å vente en tid.

La se, kunde han tenke og skulde utmåle sig hvordan det var. Der fløi steinen fra hånden hans og traff han far like i skallen, så han gikk over ende som en stut. Hurra, skrek gutta omkring, de hadde ikke oplevet sånn moro noen gang, nei den studenten, du. Men så gjaldt det å komme sig unda innen de stygge filistrene fikk fatt i ham. Vips var han ute av åkeren og rente av gårde for nesen på dem – tvers over jordene og inn i skogen. Der gjemte han sig i en hule, så de ikke var god for å finne ham og gikk først videre da det var mørkt. Slik gjorde han i flere dager, mens de lette og telefonerte og ikke kunde begripe, hvor han var – og til slutt kom han frem til fjorden og fant en båt nede i stranden akkurat som han hadde beregnet. Og når han var godt over fjorden, vrengete han bare trøien sin, så ingen vilde kjenne ham igjen, og lurte sig til å henge på en bil til han kom helt op til Ringerike. Der tok han tjeneste på en gård, og når de spurte om navnet hans, sa han at han het Gustav bare...

Men han kom ikke til å slå han far ihjel og han kom heller ikke til å rømme så snart som han hadde tenkt sig fra begynnelsen. Det kom så mange ting i veien han ikke hadde gjort regning med. Det kom at det støtt var folk omkring, sa han ikke fikk Flugumen for sig selv, og det kom at de tok støvlene fra ham, så han var stekket for lang tid og gikk der og trippet og ømnet sig og ikke var kar om å røre sig større. Det hendte enda en dag i marken som de drev med denne velsignede steinen, Flugumen kom selv skrevende bort til ham med gode varme tresko på

benene og kommanderte ham til å ta støvlene av sig. Hva skulde han ha til vinteren, spurte han, hvis han sleit dem op alt nå?

– Du vil ikke skjemme dig ut, veit jeg, og væra finere kar enn alle dem andre? Du ser åssen dem går –

Så var det ikke annet å gjøre enn å sette sig ned på enden, og trekke dem av sig med engang.

Det var så mye leit blitt, det var så mange sorger å stri med. Og ikke fikk han komme på skolen mere, og ikke blev det spurt efter ham heller – Gud vet hvordan det kunde gå til!

VII

Først klokken åtte var det frokost å få, dag efter dag på samme slett.

Om det nå bare hadde vært mat nok, om han hadde fått ete sig god og mett – men det var ikke snakk om å kunne bli mett. Det var samme trakteringen som til kvelden, samme karrig tilmålte porsjon – to ynkelige smørbrød til hver. Det bare vekslet med sirup imellem, et tynt strøk hen over brødskiven, så det ikke skulde dryppe fra skorpen. Det var så rent for lite, det meste gikk i hulltennene bare, og selv om en hentet det op med tungen og passet på ikke å spille en smule, så rakk det ikke på langt nær til. Det hadde ofte vært smalhans hos mor, men det var ti ganger verre her. Hos mor fikk han da metten iblandt, hun skrapet isammen til ham hvad hun hadde, og hadde hun ikke noe, så fikk han så mye mere siden – det blev alltid en råd slik, men her fikk han for lite støtt, her var det sveltet ihjel dag efter dag.

Middagen vilde ikke rekke den heller.

De var i vokstren og trengte mat, og de kom rett inn fra arbeid, glupske, grådige, forslukne av sult og kappedes om å komme på plass. Den ene puffet den andre av veien med et hemmelig agg i sinnet, øinene deres lyste i hausen, kroppen deres trengte næring, de kunde kastet sig over fortæringen og hugget i sig så fort de vant. Men så stod svigerinnen der med de strie øinene på dem, og så måtte de tukte sig og sitte stille og lese bordbønn og ta til takke med fóret de fikk. Og hvad fikk de for noe? De visste det ikke alltid selv, det kunde lukte av så mange slag, men var de heldige vanket det flesk og en sjelden gang litt lungemos når de hadde slaktet på gården. Ellers så var det graut eller velling, og noe de

kalte lapskaus med skiver av svor og brødsalker i – å, det var mye lei mat. Og to ganger i uken var det sild, det var kanskje det leieste av alt.

Den var tatt like av laken og blev båret inn i et trau og satt på bordet slik som den var – det var ikke som til folk men til krøtter. Og det var ikke tallerken eller gaffel, ingen opdekking i det hele, bare en kniv som gikk bordet rundt og blev tatt i bruk etter tur. Førstemann tok silden i finga og gav den noen kutt og drog ut slyet – ferdig med det, nestemann. Somme prøvde å skrape litt først, andre hadde et lag med kniven og krenget skinnet av før de spiste – og hele tiden satt sistemann og flyttet sig utålmodig på stolen, mens han fulgte kniven med øinene. Nøit dig da, sa det, fort dig da vel. Og når kniven omsider rakte frem, var førstemann lengst ferdig med silden og klinte de sviende fingrene på buksen eller satt og pirket i slyet, om det skulde gå an å ta det med. Og hele eftan løp de til pumpen, tre og fire stykker av gangen, og skulde slukke tørsten med vann...

Å nei, føret rakk ikke til.

Det rakk, så en ikke fikk dø akkurat, men det rakk ikke, så en kunde bli mett. Albert blev ikke mett en dag innen han lærte sig til å stjele, men det gjorde han jo nokså snart. De stjal forresten de fleste av dem så sant de så snittet sitt til det, mest neper og gulerøtter som de nappet ute i marken, men også hvad de kom over på kjøkkenet, om de fikk noe ærend inn.

Det stod gjerne mat på kjøkkenbenken, opskåret brød, kjøttkaker, poteter – var det så ingen til stede i øieblikket, gramset de til sig, og stakk under skjorten, og så til å komme i sikkerhet med byttet. Somme av dem hadde små lagre i sengen, og når de godt hadde lagt sig om kvelden stakk de hånden forsiktig i halmen og fisket godbitene sine frem og lå og gottet sig med dem i mørket. Og så kunde de spørre hverandre og likesom ha det hyggelig en stund, tilmed Lorang, så kunde han tøy op:

– Hvad har'u for noe du da?

Å jeg har stjæli e' blodpølse, gett! Og hvad er det, du iter på?

– Et stykke mysost, jeg fant –

– Har'u finni det, sier du?

– Ja, jeg fant det i grisebøtta, dem bad mig gå ut til grisene med bøtta og så tok jeg det selv jeg.

Så kunde det knise så smått bort i sengen, mens smaskingen og tyggingen fortsatte. Det var om å drøie på lekkerbisknen og få den til å vare så lenge som mulig.

Petter var så blid en kveld, og da de skulde til å klæ av sig, kunde han ikke holde sig lenger:

- Guttær, jeg veit om et hønsereir.
- Ja, er det noe rart da, tosken!
- Nei, men hu ligger på fjorten egg!
- Hæ-æ-æ, sa det ved siden av Albert, det åpnet sig strålende muligheter.
- Og så veit dem ikke hvor hu ligger, hu har gjemt sig så lurt, skal jeg si.
- Hvor ligger hu henne da?

De spurte i munnen på hverandre.

Men Petter vilde ikke ut med sproget, han knep øinene sammen i stedet, så det knapt blev en sprekk igjen:

- Dersom jeg visste at hu ikke skreik –

Albert holdt ånden av bare spenning.

– – så skulde jeg ta dem hver evige ett, om ikke for annet enn å gjøra dem et pek!

– Hu skriker ikke, sa Lorang sakkyndig – dem er ikke som kvinnfolk, hønsa, stikk bare handa di trøstig under a, hu sier ikke noe for det. Forresten så kan jeg gjerne gå med dig, hvis det er så du ikke tør –

- Visst tør jeg kan du veta!

- Nå, så gjør det imorra da fommern, egga har ikke godt av å ligga.

Jo, Petter skulde forsøke, han måtte bare vente, til det var blitt passelig skynt:

- Jeg gjør som jeg er dårlig i magan, så kan jeg være borte en stund.

Iveren og spenningen øket, de glemte rent å klæ av sig og blev sittende og tiske på sengkanten og kom med alle slags gode råd:

- Ta med noen stein og legg istedet, så merker hu ikke noe!

- Nei, så finner dem steina bare, og så skjønner dem, at noen har vært der –

Jakob Drittgutt åpnet nebbet og spurte på sin bekymrede måte:

- Men åssen vil du få dem med dig?
- Ita dem op på flekken, skjønner'u.
- Ita dem op, sa det skuffet.
- Ja, for jeg kan vel ikke gå med dem på mig?

Lorang trøstet dem:

– La'n bare forsøke sig, han greier det aldri i livet! Forresten veit jeg om e høne jeg også – e lita snerten ei – ja jeg vilde ikke bytte med Petters.

De spisset ørene omkring.

– Kunde jeg få tak i a bare – hu er ikke så sky som hu later, det er jeg sikker på – få a med mig på låven bare –

– Hvad vilde du da, spurte Doffen.

– Det skjønner'u vel av dig sjær.

– Du vilde – –

– Ja, jeg vilde det.

Albert kjente noe i halsen:

– Det er ikke Dina du mener?

– Jeg sier ikke hvad hu heiter, men kunde jeg få gjort dem det peket – dem skulde få jule mig så mye dem vilde. Forresten så glaner hu slik om dagen –

Det fôr ut av Albert:

– Går hu og glaner på dig også?

Lorang gjorde en passelig pause:

– Du vil ikke si, at hun glaner på dig, vel?

De var nokså spent den neste dagen for å få vite hvordan det gikk. Petter hadde fått ris om morgenen og var dyktig medtatt etter opplevelsen, han hadde vanskelig for å sitte på enden sin både til frokost og til middag og lurte sig til å stå når han kunde. Det var også vanskelig for ham i marken, de holdt på å ta op et gammelt dike, et tungt arbeid for en gutt, selv om han var aldri så sprek. Det gjorde vondt når han bøide sig, underbuksen klistret sig fast og strammet i skinnet for hver gang. Rett som det var spyttet han i neven og listet den ned under bukselinningen, mens han skar noen fæle grimaser, ansiktet hetet enda av svien. Men ut på eftermiddagen kviknet han til og nikket opmuntrende bort til Albert, da det traff at de møttes i jordet.

– Jeg skal nok greia det, hvisket han – stygga slo så hårdt idag, at hu jamen skal ha det igjen!

– Men var det ikke best å venta litt da?

– Så han Lorang kan finna dem kanskje? Å nei, jeg er ikke iddiot heller –

Han hinket av gårde i skumringen, tre, fire av guttene rettet sig ved spadene og blev stående og følge ham med øinene. Det var som de var ikke riktig sikre – var det ikke Petter allikevel? Der gled han bort i halvmørket innen de skjønnte, hvad vei han tok.

De så ham ikke igjen før ved kveldsverden.

Hadde han gjort det, spurte de sig selv og glyttet på ham og skottet på ham om de skulde få noe slags tegn. De behøvde ikke å spørre, Petter satt der og strevet med maten, rød og forsprenget så satt han på stolen med hånden under den såre enden, så det ikke skulde gjøre så vondt. Han var stinn helt op i øinene – det var noe slags trykk inni ham, som vilde drive dem ut av hodet. Han svelgjet og tygget og svelgjet igjen og stakk efter med fingrene imellem for å få smulene godt ned, det kunde se ut i farten, som han spiste med god appetitt.

Oppe på kammerset stimet de om ham:

– Åssen gikk det da?

Petter måtte først til bøtten og brette sig. Så snudde han sig med et triumferende smil:

– Jeg greide dem alle fjorten, jeg!

De blev stående og ta efter pusten.

– Det er ikke sant, sa det om litt.

– Han juger, Kaffigruten!

Petter trakk fingeren over halsen:

– Må jeg søkke i jora til navern –

Så løftet det sig en forknytt liten stemme med et bekymret tonefall, som ikke var til å ta feil av:

–Var dem goe da, du?

– Nei, dem var ikke det heller, dem hadde sånn emmen smak.

– Var det kyllinger i dem kanskje?

– Jeg tror ikke det akkurat, men dem hadde kanskje begynt.

Jakob Drittgutt dyttet bort i ham med en liten vortet neve, øinene hans stod fulle av tårer:

– Kunde du ikke spart noen da? Jeg har ikke vært mett sia jeg kom hit –

Petter var borte ved bøtten igjen, han så skamfull op:

– Du hadde ikke greid dem, Jakob.

Jakob Drittgutt skalv i målet:

– Du greier dem jo ikke du heller!

Albert skulde just til å sove, da Petter bøide sig over ham og tok bort i kameraten hans:

– Ikke gråt du Drittgutt, hvisket det – her har'u det ene smørbrødet mitt, jeg lurte det ned i lomma, for jeg orka ikke å ta det! Albert kunde trengt det han med, han lå ved siden og siklet ved tanken og lovet sig å gjøre som Petter og ta hvert evige egg han kom over – alt han bare var god for å kvarte. Det kunde ikke være synd, Gud hadde ikke skapt menneskene forat de skulde sulte ihjel, når det var nok mat omkring. Om han bare kunde komme inn på stabburet og få tak i en pølse eller skinke – om han bare kunde få fatt i nøkkelen og låse sig inn, når de sov på gården og stappe sig til han blev mett engang! Denne evige småsultingen var ikke til å holde ut, en kunde ikke tenke på annet enn mat, somme tider var det så ille, at en kunde ikke slippe tanken et minutt. Det hadde hendt, at han foldet hendene om kvelden og hvisket inni sig likesom han skulde be aftenbønn:

Hjelp mig Gud å stjele fra Flugumen uten at dem opdager noe, du veit hvor leie dem er –

En annen ting var også så lei – det kunde lukte så lekkert fra kjøkkenet, når de kom og skulde ha mat. Duften møtte dem helt ut på tunet, vinduet stod åpent kan hende, en eggende, pirrende og lokkende duft, som de ikke hadde kjent make til. Hva kunde det være tro? De så på hverandre og været og snuste med de små våte snutene sine, mens de løp frem og tilbake og skylte skitten av med pumpen og gjorde sig ferdig til å gå inn. Det kom en opspilthet over dem, en uro som i en maurtue, øinene blev lystne og blanke, neseborene gikk på dem, den ene klemte sig foran den andre opgeilet av denne hissende dunst. Kunde det være noe til dem? Kunde det være fisk eller kjøtt? Det skulde finnes noe som het biff og som skulde være så fælende godt. Et søtt håp spirte i sinnet, kjør på bare, kjør på –

Og så var det ikke til dem. Så stod det et grautfat og ventet kanskje, eller trauet med trå sild – det var hardt, å Gud, det var hardt, det var så de kunde gråte av skuffelse. Men så stod svigerinnen der også, diger og gjødd og stappmett i skjørtene og oste av stekelukt, og så måtte de ikke gråte, men folde hendene og be istedet:

I Jesu navn går vi til bord

— — —

Det hendte en slik dag, at Lorang skulde lese for maten, de glemte det ikke noen av dem. Han spratt ikke op som de andre, men gjorde en uvillig sleng istedet, omtrent som han vilde si: nå ja, når det ikke kan være annet, og vridde sig likesom løs fra stolen. Der stod han og skulte omkring sig med den stygge underleben sin frem, og så enda muttere ut enn han pleide. Det var akkurat som han gjeipte til dem.

– Jeg kan ikke huske åssen det begynner.

Hodene løftet sig bordet rundt, kunde det gå an dette da?

Svigerinnen satte ham på glid, og Lorang sleivet sig gjennom verset til han kom til den siste linjen. Der gjorde han en liten stans, som han ikke var riktig sikker – –og så buste han hånlig ut:

— — —

så får vi sild i Jesu navn!

– Hæ-æ-æ, begynte det oppe ved bordenden, det var Jakob Drittgutt som lo av forskrekkelse – så blev det en isnende stillhet.

– Hvad er det du sier, gutt!

– Jeg sier, at vi får sild – er det kanskje ikke sant?

Svigerinnen stirret på ham:

– Jeg spør jeg, Lorang!

Og så hendte det utrolige. Lorang stakk hendene i bukselommen, skrevet godt ut med benene og likesom spyttet ordene frem:

– Hvad spør'u om da, kjukka?

De skvatt i været gutta omkring, uten Halvor, som satt likesom før og var for sløv til å følge med, øinene deres stivnet i hodet – var Lorang spenna gæern blitt?

– Jeg spør, om du er fra vettet, jeg!

– Og jeg spør om det er sant at han stygge Flugumfaen har tredve kroner månan for hver av oss og enda ikke kan holde oss likere – svar på det, di hurpe du står der!

Datt ikke taket i hue på dem? En og annen begynte å komme sig, nei han Lorang du –

Svigerinnen var blitt stående og snappe etter luft, men innen hun var god for å svare, hørte de stemmen til Lorang igjen:

– Andre stan betaler dem folka for arbeidet, dem gjør, men her får dem ikke metta engang, bare skire krøtterfåret, enda dem slaver fra morran til kvelden for å berje føa til faen og den råtne familien hans, så dem kan eta sig likeså feite som du!

Det trampet i gulvet foran dem:

– Jeg skal gå og hente han far!

– Så får'u nøita dig, svarte det – for han gikk til doktor i formiddag, han kjente sig dårlig, sa'n.

Makan til gutt i hele væla –

– Gå bort i kroken med engang!

– Gå bort i kroken sjær du mor, hvis du har noe å gjøra der!

Denne gangen var det ingen som lo. De satt og frøs av uhygge istedet, de kjente at de ikke hadde forstått, hvem de hadde hatt blandt sig før nå. Det var ikke en kamerat som stod der, det var et tirret dyr, forstod de, fra sig av sinne, rasende, farlig. Svigerinnen forstod det hun med og tok bort i vinduet bak sig, hvor det stod en tynn kjepp – og mens guttene dukket med nakken kom hun feiende ned langs bordet, så gulvet disset under vekten. Det var noen som skar tenner – ha dig vekk di mær, sa det – og så sprang bomben med ett. De så at hånden til Lorang grep lynsnart i sildetrauet og slengte tre, fire sild midt i det feite ansiktet hennes, og mens hun stod der blindet av laken gjorde han et byks over gulvet, rev døren op og var vekk. De gispet høit alle mann. Albert holdt sig enda i stolen, hjertet hans trommet i brystet – det var ikke sant, det var ikke sant! Men der pilte en skygge over tunet, og der stod svigerinnen tilbake og gnikket sig med forklæet sitt og kunde ikke se noen ting –

– Hæ-æ-æ, sa det livredd imellem dem, det var så de hoppet på stolene, og så meldte en skadefro stemme:

– Han strauk han Lorang, veit jeg!

Svigerinnen fikk det ene øiet op.

– Strauk'n sier di?

– Ja, rett ut av døra der!

Forklæet fløi bort i en krok, de hørte noen dunk i gulvet – så var svigerinnen ute hun med. Der satt gutta alene tilbake og glodde og undret og ledde på øinene og visste ikke hvad de skulde tenke for noe. Så hørte de Jakob Drittgutt igjen, han kunde ikke holde ut denne spenningen lenger:

– Hæ-hæ-hæ, brekte det oppe ved bordenden, det var akkurat som å høre en geit.

Et øieblikk var det stille – så skrallet jubelen løs. De styrtet op fra plassene sine og trengte sig frem foran vinduet og prøvde å se over skuldrene på hverandre – bare Halvor blev sittende igjen. Dægern, sa det, helvete, sa det, nei nå mener jeg væla ramler! Tvangen og angsten hadde sloppet taket, øinene lyste i hausen på dem, de stod og glemte sig alle i hop og husket ikke på middagen engang. Utløsningen var kommet så brått, naturen kom plutselig veltende frem, de kunde tatt hverandre i hånden og hoppet og danset av bare lyst! Og mens de stod slik og gottet sig hørte de svigerinnen på kjøkkenet:

– Gjertrud, Gjertrud, han Lorang er rømt!

– Hvad er det du sier, sa det.

– Jeg sier, at han Lorang er rømt!

Det var som det kildret i innvollene deres, de kunde ikke stå stille, men vrikket og krummet på sig som makk.

– Er han Lorang rømt sier'u?

En stol skrapte på gulvet, det hørtes som den fløi like i veggen – a mor var kommet på benene hun og.

– Rop på han Johan, skrek det.

– Han er ikke hjemme, veit du, han måtte til doktoren, sa'n –

– Ja, så ring op til lensmannen da vel og alle gårdene dem har tellefon og be dem passa på, så skal jeg få tak i'n Anton!

Uroen og levenet vokste, det løp i trappene, det rendte i gangene, og telefonen ringte og ringte, Anton, ropte det utenfor, du må komma hjem straks! Og hele tiden var det noen som skjente og syntes at det ikke gikk fort nok...

Odelsgutten kom springende over tunet og holdt på å snuble i «Generalen», som var ute og luftet sig litt:

– Hvad er det for noe, mor?

– Ta hesten med engang og ri rundt og varsku til naboene, at han Lorang er rømt!

Ikke et halvt minutt efter brakte en gamp ut gjennom tunet med en skrevende guttunge på ryggen. Bobrikov, sa det rasende efter ham. «Generalen» stod der ildrød i hodet og snakket russisk av alle krefter. Så tok det i døren til stuen, og a mor kom brusende inn – det var så de visnet i skrottene sine og kjente sig som små redde mus.

– Har di visst noe om detta di da, gutter?

De ristet på hodene alle sammen.

– Ikke du heller, Doffen?

– Nei jeg har ikke visst det grand!

– Er det sant, detta da?

De strie øinene stakk og borte.

– Ja, for hvis det ikke er sant, hvis jeg far veta at di har løiet, så skal di få så mye ris, at di ikke skal orka å røra på dere de par første dagene iallfall!

Telefonen ringte og ringte, jakten på Lorang var begynt.

VIII

Han far kom først tilbake i kveldingen.

Guttene hadde plukket stein så lenge og vært under streng opsikt, Fluguma selv hadde holdt tilsyn og kustet på dem og ordnet med dem og ikke sloppet dem av øie et minutt. Mathias hadde nok vært der han med og gestikulert og kommandert og skullet ha skikk på dem, det var bare ikke blitt noe med ham. Det var Fluguma denne gangen, hun hadde tatt tøyene alene og kjørte dem så stramt alle sammen, som de var blitt kjørt så lenge de husket. Det var et jag og et mas hele tiden, de fikk ikke stikke hodene sammen og veksle et ord hele eftan,

hun var over dem som en høk:

– Ikke noe prat der borte har di hørt!

Det kom så hardt og så kvasst, det var likesom svøpesmell og satte fart i benene deres og fikk dem til å småspringe på stedet bare for å vise hvor villige de var.

Med ett stod han far imellem dem, lang og knoklet i skaftestøvlene, hestetennene gliste imot dem:

– Hvad er det jeg hører for noe?

Og nå blev det huskestue igjen, nytt leven og spetakkel og forhør, så de stod og ristet i buksene sine og ikke visste sin arme råd.

– Og detta vil di ha mig til å tru?

Han var så vrien, han var så mistenksom, de torde ikke svare til slutt, bare stod der og gapte og tidde og skjelte til de svære nevene hans.

– Di skal svara, når jeg spør!

Men endelig blev han da ferdig engang, endelig kom de for sig selv og kunde bytte noen ord med hverandre om dette storartede, som var hendt. De torde bare ikke snakke høit, de lå og hvasket i sengene sine, mens de støttet sig op på albue, så meget at de fikk hodene fri. Det var ikke godt å vite, det kunde stå noen på strøpelesten og lytte utenfor døren, de voksne var troende til litt av hvert.

– Gubbevarre dig vel, hvasket det ved siden av Albert – at han våget å si som han gjorde!

Det fniste omkring i kammerset.

– Di hurpe du står der, sa'n, det var ordentlig realt sagt, jeg begriper bare ikke –

Doffen lukket munnen op, han var broren og visste beskjed:

– Å, han er ikke frøsen, han Lorang!

– Nei, det skal være visst.

De lå og hermet efter ham i mørket og fikk hverandre til å riste av moro:

– Hvad spør'u efter da kjukka?

– Gå bort i kroken sjær du mor, hvis du har noe å gjøra der!

Det knistet og raslet og tuslet i halmen med små, kvalte hikst inn imellem:

– Hysj, dem kan høra oss, sa det.

Jakob Drittgutt satte sig over ende i sengen, det var faret en overgivenhet i ham, så han ikke var til å kjenne igjen:

– Hørte di guttær, at han kalt'a e mær?

Tilslutning og munterhet omkring:

– Ja, det hadde hu liddelig godt av –

– Hu skulde bare fått veta det før!

Hviskingen blev ivrigere og ivrigere, karsstykket til han Lorang måtte drøftes frem og tilbake, det var så makeløst godt gjort, det var ikke en på gården, som hadde vågd å gjøre som han.

Doffen åpnet munnen på ny, han var ikke bror for ingenting, det falt litt glans på ham med:

– Og så in mari lur som han var – ventet til Flugumfaen var borte, så det blev lettere å rømme for'n!

– Ja, det var ordentlig utspekulert.

– Og så modig gjort da get!

Med ett hørte de stemmen til Petter:

– Så di fjeset på a mor da hu kom? Det var som saftsuppe, så rødt –

Jakob Drittgutt snappet ordet ifra ham, han var helt vill blitt:

– Nei, som den sure rompa til Petter, når'n har fatt ris om morran!

Det falt i god jord, de lå og krummet sig rundt i sengene og slapp all slags undertrykte lyd ifra sig. Petter selv var henrykt for vitsen og sprellet med benene op i luften:

– Jeg har bare ikke fått se a selv!

Jakob Drittgutt var som en hveps, så kvikk:

– Nei, men så har'u fått smaka istedet!

De kunde ikke åpne munnen på en stund, lå bare og tviholdt på latteren. Så kom Albert til å huske noe: var det sant det Lorang fortalte, at Flugummen hadde tredve kroner måneden for hver av dem?

Doffen var stedfortreder for broren og tok etter så godt han kunde:

– Ja, veit du ikke det?

Nei, Albert hadde ikke hørt det før. Hvem som betaler da?

– Forsorgen kan du veta.

– Ja, men vi arbeider jo for maten så han slipper å holda hjelp, hvad skal han så ha penger for?

– For at han lurer dem vel!

– Men det kan da ikke være riktig?

Doffen gjeipte så godt han kunde:

– Trur'u noe er riktig her da?

Ingen sa noe på en stund, det blev kneppende stille på kammerset, så kastet Petter ut et spørsmål:

– Undres om dem får tak i'n, jeg?

Det vendte tankene med en gang.

– Hvad trur du Doffen, sa Albert.

Doffen lå og svulmet i sengen.

–Tja, det er ikke så godt å si, men det blir nå vel ikke så snart da, han er ikke noen tosk han Lorang ser du.

– Nei, men hvis dem skulde få fatt i'n?

– Hvis dem fikk det sier du? Ja, da blev det ikke godt for han Lorang, da vilde jeg ikke være i boksa hans, nei ikke for noen ting i væla. Husk hvad han sa til Emma til middagen, dem skal nok gi'n betaling for det.

Albert drog efter pusten.

– Han får ris mener du?

– Ris? Det var ikke farlig da, hvad tror du Lorang bryr sig om ris? Nei, dem tar'n med sig til stallen – –

Det hørtes en gråteferdig stemme:

– Ikke fortell det da, er du snild, jeg tør ikke høra på!

Moroen var over nå, Jakob Drittgutt var skrumpet isammen og blitt den samme stymperen som før. Han hadde hatt et kortvarig blaff, en liten fornøielig stund og hoppet ut av buret sitt likesom – nå hadde han skynt sig inn igjen og hang trist og forsagt med nebbet.

– God natt, sa han og snudde sig på siden – jeg vil sova, jeg.

Albert blev liggende og tenke på Lorang.

Han var vel ikke kommet så langt, det var lyse dagen, da han gikk, og det var uråd å følge og våge sig frem i synet på folk. Det var vel ikke urimelig, at han hadde krabbet sig inn i en busk eller satt sig op i et tre så lenge, det vilde iallfall han ha gjort.

Tankene hans tok ny fart, neste gang var det hans tur, neste gang strøk han av gårde selv. Han vilde bare bie til han fikk skoene sine tilbake, de kunde ikke pine dem stort lenger, folkene, hvor sparsomme de enn var...

*

Med ett dukket ansiktet til Lorang frem for ham, og han hørte stemmen hans:

E snerten høne, sa den – hu er ikke så sky som hu later –

Han var lys våken igjen og blev liggende og se ut i mørket.

Kunde jeg få tak i a bare – få a med mig op i låven!

Det måtte være Dina, han mente, det kunde ikke være andre – ser hu på dig au, hadde han sagt. Albert begynte å puste tungt – da puslet det borte i sengen til Petter, og så kom det et sakte knis:

– Hørte di kalkulhanan, guttær, han stod og skjelte efter'n Anton og ba'n pakka sig, ellers skulde'n få juling, sa'n!

IX

Det gikk noen dager, det gikk en uke – ikke noe nytt om han Lorang, ikke spurlag på ham noen steder. Guttene fikk vel ingen beskjed, men de hadde øinene og ørene med sig og skjønnte hvordan sakene stod. De voksne skulde jo likesom tie, de røbet sig bare på så mange måter. Skuffelsen stod skrevet i minene deres, de var dessuten så ampre blitt, så opfarende og gretne av sig – helt umulige å gjøre til lags. Og bare det ringte i telefonen, så slapp de hvad de hadde i hendene og tok røret så fort de vant og glemte gutta og alt omkring. Men så var det ikke hvad de ventet, så kom de like trompne tilbake, like sinte og tverre som før. Det kunde ringe i middagstiden, mens guttene satt rundt bordet og spiste – hopp, der dunket svigerinnen av gårde og skulde snappe telefonen innen de andre fikk komme til. Og hver gang gikk det i stå med ryggingen, hver gang satt guttene

med spente miner og holdt pusten og lyttet mot døren, mens øinene vandret spørrende rundt. Nei, så tok det på ny i døren, og svigerinnen kom dunkende inn over terskelen og var enda surere enn da hun gikk.

– Hva er det, di glaner på, kunde hun si, de hadde ikke fått øinene tidsnok til sig. Så visste de alle sammen, at Lorang var ikke funnet enda, og klemte på å tygge igjen. De hadde ikke akkurat brydd sig om ham mens han gikk der og skulte iblandt dem, men nå var det plutselig anderledes. Han var det store eksempel blitt, forbilledet som lokket og drog. Hans skjebne var knyttet til deres, de hadde hatt mesteren mellom sig og kunde ikke være like glad. De satt der og byttet blikk med hverandre og gottet sig over å vite, at han var på fri fot. De var bare ikke alltid forsiktige nok og kunde ikke skjule sin skadefryd og terget de voksne ytterligere op. De hadde ikke lov til å holde med Lorang, de hadde ikke lov til å glede sig over at de voksne kom til kort. Det var tegn på opsetsighet og viste hvad to det var i dem. Så var det ikke annet å gjøre enn å skjerpe tilsynet med dem og stramme taket i kraven deres, de voksne stod nå engang til ansvar og kunde ikke se gjennom fingrene med alt.

– Jeg skal setta piggrå om hagan og gjerde dere inne som sauer, sa Flugumen – og så skal jeg få tak i e bikkje, så tenker jeg dere skal få holda dere i ro!

Både piggråden og bikkja kom. Piggråden blev vel ikke satt op på en stund, men bikkja gikk der og snuste omkring, en svær satan med krøllet ragg og busket rompe omtrent som en skrubb. Jakob Drittgutt sakk ende i bakken første gang han fikk øie på den, han kunde ikke gi en lyd av forskrekkelse, bare stivnet og datt på flekken. Nå, han var godt skremt i forveien, han far hadde ikke spart på konfekten, men lagt ut om det nye husdyret, så noen hver kunde kjent sig beklemt. Det var ikke noen vanlig bikkje, forstod de, men en politihund av skarpeste slaget – lært til å gå på jakt efter rømlinger og holde dem fast til det kom folk. Ja, han Burmann var mye til kar, han tok dem i okla bare, så de satt som i en saks. Hadde de bare fått tak i ham før, så skulde de sett på moro, så var ikke han Lorang kommet så langt! Jakob Drittgutt hadde ikke tålt det, han datt bare ved synet –

Forresten varte det ikke så lenge før gutta forstod det var skremmeskudd bare. Burmann var ikke som han så ut, alt en av de første dagene kom han bort

og snuste på Albert og hverken bet eller noen ting. Albert blev jo litt het med det samme, men så var han så glad i dyr og så stakk han hånden i lommen og fant et stykke potet frem, som han hadde gjemt av til hesten – jo, Burmann tok imot. Han var ikke kresen, var det likt, han så ut som han takket for det og gjerne hadde tatt en bete til. Og dagen etter kom han igjen og kjente Albert og var godvenner med ham og fikk et nytt stykke potet – pytt, det var ikke farlig med ham. De skjønnte det hver en inntil han vesle Cato, som gikk der og ikke hadde mere forstand enn en kylling. Det hendte at Burmann kom bort til ham imellem, når han satt og solte sig på tunet, og begynte å slikke ham i ansiktet. Straks spjettet han ut med benene og kom i ypperlig humør. Hendene viftet, fingrene spillet – her var det en til som var vennligsinnet, et vesen som brydde sig om ham og ødslet med kjærtegn og vilde ham vel. Han forstod ikke meget stakkar, men dette forstod han med engang. Og mens han gasset sig så han ristet og nød behaget så lenge det varte, stod Burmann over ham diger og lodden og vasket ham på kryss og tvers. De så det både Albert og Petter, de så det alle sammen omsider. Heller ikke Emil var bange, lille halvblinde Emil med blyanten. Han gikk rett bort til Burmann første gangen han fikk øie på ham – er det deg, Mathias, sa han. Men han blev ikke det minste redd, da han skjønnte han hadde tatt feil, gikk bare nærmere og skulde se. Og ikke mange dagene etter hadde han tegnet et bilde av Burmann med krone på hodet og vinger på ryggen og var blitt beste venner med ham. Flasselasse vilde også være venner, men Flasselasse hadde skabb og gikk og klorte sig hele dagen og kunde komme til å smitte hunden – Flasselasse fikk ikke lov. Og Halvor blev mere og mere sløv og la likesom ikke merke til noe og var ikke til å regne med lenger. Det blev bare han Jakob Drittgutt som stadig gikk og var bange for den og ikke kunde venne sig til, han våget knapt å gå over tunet uten at en av de andre var med. Han kunde ikke for at han var redd, han var hvad de hadde gjort ham til, han hadde engang fatt støkken inn og kunde ikke bli kvitt den mere.

Han var så liten, Jakob Drittgutt, han kunde ikke ta igjen større, men måtte la alt og alle rå med sig – og så blev det så meget leit. Nå sist var det tannpine, de var begynt å pokke stein, Petter og Jakob og noen av de minste, og var som en liten gjeng for sig selv. Det gjaldt utbedring av et veistykke nær gården, en stump kommunen hadde satt ut og som han far hadde tatt på forsagt. Han hadde så godt om hjelp, han far. Jakob tålte bare ikke arbeidet, han hadde ikke helse til

det. Det var så kaldt å sitte på pokken, han fikk vondt i tannrøttene av det og kunde ikke sove, kunde ikke tygge, gikk bare rundt og tvinte i smug og torde ikke si ifra, han visste hvad følgene vilde bli. Men så var det ikke godt å skjule det heller, så verket og boret det nede i tannen, så han måtte dytte neven mot kinnnet og slå benene over kors for likesom å kunne døive det litt. Og dermed var Jakob Drittgutt solgt, svigerinnen kjente tegnene fra før og sa fra til han far – han var doktor med når det knep – og så en dag kom de leiende med Jakob og skulde ha tannen hans ut.

Det var like i middagsstunden, guttene stod just i ring om pumpen og gjorde sig ferdig til å gå og spise. Jakob Drittgutt kom dinglende mot dem, forkommen og tufset og elendig å se på. Hadde han bare ikke vært så redd – men han var så redd, stakkars kryp, at Albert fikk hjerteklapp da han så ham. Optrinet var så nifst, han far selv fulgte ved siden og holdt guttungen fast i armen og styrte bort til skjuldøren med ham, hvor det lå et fang halm på bakken. Han hadde en lang bekråd i hånden, og bakefter fulgte yngelen hans – kom husbondsbarne og skulde se på og ha en liten fornøielig stund. De fniste og lo og var fulle av moro – nå får'u oppe dig, Drittgutt, sa de – nå skal vi se hvad kar du er! Det var likesom sirkus for dem. Albert så rasende bort, Dina stod inne i flokken, han gav henne et uvillig blikk, mens han husket på Lorang – hun stod vel og lo hun også? Nei, Dina stod ganske alvorlig og skottet frem bak en av søstrene med hånden op foran munnen og et forskremt uttrykk i øinene. Hun kjente vel at han så på henne, for hun vendte hodet til siden og fanget blikket hans og blev rød – så rakte hun tungen langt frem og berget sig likesom med det.

Jakob Drittgutt var grå i ansiktet, han kastet op midt på tunet, han visste hvad som forestod.

– Å fåsleppa da, sa han og tigget for sig og bad tynt – jeg kan ikke kjenna noe vondt nå!

Flugumyngelen kniste igjen, og Albert hørte stemmen til Dina:

– Nå juger du, Drittgutt far!

Øieblikket var kommet. Han far hadde laget en løkke på bekråden og fått den godt ned omkring tannen, så festet han enden i en krampe på dørkarmen og gjorde tegn med hånden.

– Så, hiv dig nå, har jeg sagt!

Det gjaldt å kaste sig baklengs i halmen, så tannen blev nappet ut med et rykk.

– Jeg tørs ikke, sa Jakob og skalv.

– Er det noe å bry sig om e fille tann, da!

Jakob Drittgutt bøide sig litt likesom for å fåsleng på ryggen, bektråden hang sidt ut av munnen hans – nei, så blev han stående som før.

– Å, du er da også en ordentlig dott!

Han far skrevet frem, fikk foten sin bak om stakkaren og veivet samtidig ut med armen – og der røk Jakob Drittgutt bakover og blev liggende på ryggen i halmen. Det hørtes et kort skrik, og bektråden svinget høit op i luften med en ørliten klump i enden, tannen var godt og lykkelig ute. Hurra, skrek det fra Flugumyngelen, de hadde ikke hatt slik moro på lenge, jamen var ikke han far flink!

– Så, Jakob, det er over nå!

Men Jakob reiste sig ikke, Jakob Drittgutt blev liggende i halmen og se op med åpne øine. Så vrenget de sig i hodet hans, det sprang noen blanke blærer på munnen og kroppen rettet sig og blev stiv...

Han far visste råd igjen:

– Hvad er detta for narrestreker, sa han – se nå å komma til dig sjær!

Og mens de strakte hals omkring, snudde han Jakob Drittgutt på maven og brukte det gamle taket sitt på ham og vridde armen hans bak på ryggen:

– Nå får'u hold op med det tøiset ditt!

Det kom et stønn, krampen stilnet.

– Fly efter e øse med vann!

Dina kom springende med det, og litt efter stod Jakob og drakk, han rystet på hånden og spilte av øsen, det rant litt blod nedover haken.

Han far skulde være hyggelig mot ham:

– Du kan skjønna det, Jakob, sa han – det går ikke an å væra så nervøs å gå sta og dåna for så lite som e tann!

Han brettet på overleben og skulde likesom smile litt:

– Hu er ikke større enn e flue, veit jeg, det er ikke noe å bry sig om –

Det var ikke lett for Jakob, nei, men han hadde det ikke stort likere Petter.

Han tålte ikke pokken, han heller, men forkjølte sig nedenifra. Det hadde vært tålig med ham en stund, buksen til Albert hadde hjulpet, men nå meldte det gamle tilfelle sig, og dermed var pokker løs igjen – og så kom de med riset slik som de pleide, svigerinnen eller a mor eller sommetider han far selv.

– Jeg skal lære dig, sa de og rev overbredslet av sengen, så dampen stod av den lille skrotten – er det noen slags mening i slikt! Det var så grusomt å overvære, Albert hakket tenner imellem, han vilde op og styrte til hjelp og slite riset ifra dem – de gjorde jo ende på gutten slik! Men så var han så liten selv, og så blev han liggende stille og torde ikke gi en lyd ifra sig. Imens regnet slagene ned på den lille rødlige bakdelen, som var tatt rett op av laken og var hudløs og sår i forveien. Petter skrek til stemmen hans sprakk – til det bare kom noen ru låt, som rev og skrubbet ut gjennom halsen. Det var ikke til å høre på, Jakob Drittgutt dirret i sengen likesom et lite livredd dyr, som mennesket plutselig åpenbarer sig for, og Doffen var dukket ned under teppet. Slik var det å være på barnehjem og gitt de voksne hjelpeløst i vold.

Albert hadde sitt, han med.

Han var begynt på skogsarbeid med han far og hjalp ham å lesse tømmeret på og slet som en kar for å holde mål, det var ikke bare moro, han far var ikke lett å gjøre til lags. Vanligvis måtte han sele på hesten og spenne for, mens han far drakk kaffe, det kunde trekke ut noen minutter, og når de var vel av gårde med doningen, satt gjengen som pokket alt borte i veistubben med hver sin sotete lykt foran sig og hostet og frøs og skuttet sig i frosten. De hadde kanskje lagt veien om mittingen og lett med lysene sine, om det skulde være noe godt de kunde ta med sig. Og nå satt de der, kameratene hans, et passelig stykke ifra hverandre med hammer og stikke og holdt på steinen, så den ikke skulde sprette ifra dem. Han kunde ikke kjenne dem akkurat, han skimtet bare noen skygger i halvmørket og så noen rødlige flekker bort igjennem – det var de små ansiktene deres som lyste op i lykteskjæret. Det tok sig så sørgelig ut, syntes han, de var så små og så uskikket til arbeidet, de hadde ikke varbriller for øinene, de hadde ikke engang votter på hendene. Og pikk, pikk, slo hamrene ned og skulde kløve steinen, de satt med. Og kanskje traff de stikken isteden, og kanskje traff de hånden sin også. Mange av dem gikk med sår på nevene og hadde tullet dem inn i kluter, så gjorde det ikke så vondt om de slo sig. Og fra og til blåste de litt på fingrene eller stakk

tuppene inn i munnen, så de ikke skulde fryse aldeles bort.

– Hyp, sa det ved siden av Albert, han far satt med ryggen til og hadde hastverk og skulde frem – vil du, Blakken, pap, pap.

Lysene bak dem blev mindre og mindre, men enda kunde hamrene høres som små travle nebb i gryet:

Pikk, pikk, pikk, pikk...

Det var et tungt arbeid å lesse. De slo gjerne hver sin øks i stokken og stod og løftet i hver sin ende, til de hadde fått den på plass. Men så var det sånn forskjell på dem, så var han far en voksen mann og lang og sterk og erfaren og øvet, mens Albert var en guttunge bare, en nybegynner, spinkel og sped. Stokken blev for tung for ham imellem, han var ikke god for å få den fra bakken alt det han lettet og rykket. Hva gjorde så han far? Skjelte ham ut for alle mulige ting, for iddiot og for sau og for gærning, for fomp og for naut og hvad han fant på. Og var han i det riktige hjørnet sitt, gikk han bort og gav Albert et spark, så han rullet i lynget så lang han var:

– Sett på makan til gutt!

Imens stod hesten og ventet på dem – rolig og from og tålmodig, slik som bare et dyr kan være. Den hverken bråket eller bannet eller noe, den stod bare der den skulde stå og snudde kanskje iblandt på hodet for å se hvad som stod på. Den var ti ganger så sterk som han far, den kunde ha tatt ham i låret om den vilde os slengt ham favnevis bort i bakken, den hadde bare for meget vett, den var bare for snild og for god. Det var ingen sak med hesten, hadde bare han far vært som den!

Og likevel kunde ikke han far komme ut av det med hesten heller.

Det var en eftermiddag i skogen, kakelinna var kommet, det var sleipt og glatt alle steder. Ja, så holdt de på, Albert og han far, å ta op en stor rot av en myr, som de tenkte å dyrke op, og så skulde han far spenne for hesten, så den kunde hjelpe og trekke. Men først hadde han funnet kniven sin frem og skulde skjøtte pipen en stund – og så slo han likeså godt tømmene om låret, så hesten ikke skulde gå fra. Og midlertidig stod Albert ved stubben og ventet på at han skulde bli ferdig, og så snudde hesten på hodet og fikk øie på gutten og vilde bort til ham. Den var vant til å få noen brødsmuler iblandt eller en sukkerbit eller hvad det var, og nå trodde den vel at anledningen var der. Og dermed så datt han far

over ende og blev trukket på ryggen bort gjennom myren alt det han strittet imot. Det var så grinaktig å se, han sprikte med benene og klorte med hendene og skulde friste å holde sig fast – det var så mosen røk under klørne. Albert lo til han sakk i knærne, han glemte hvor han var av bare fryd, det kitlet i ham, det kriblet i ham, det var så han kunde ha danset rundt stubben –

Det skal være noe godt i alle mennesker, de sier det, de som skjønner sig på det, og da må det vel være sant. Men hvor var det gode hos han far? Han måtte visst gå avsides med det, for Albert merket ikke noe til det, så lenge han var på gården iallfall. Og han opplevde den dagen å få så mye juling i skogen, som han ikke hadde fått fra han blev til. Og siden måtte han bli med hjem og sette hesten på stallen, der spikret han far et tverrtre bakom den, så den ikke skulde få komme ut – og så kom turen til hesten med. Han svolket den opp inne i spiltauet med en seig spire han hadde – dengte løs på den så lenge han orket, mens Albert stod i døren og strigråt. Så gikk han for å drikke litt melk, det hadde leitet på, var det likt. Hesten blev stående og skjelve i stallen i flere timer etterpå...

Det skal være noe godt i alle mennesker, det skal ikke være til å komme forbi, men jamen må det være lite somme tider!

Slik hadde han noe å stå i, Albert med. Og det var ikke bare arbeidet han hadde og urimelighetene til han far, men han var begynt å ligge på vak i det siste for å hjelpe Petter å holde sig tørr, og så kom den striden til. Natt etter natt var han oppe og vekket ham og fikk ham bort til en bøtte, som stod der:

– Så, nøit dig nå, Petter, så du ikke får ris!

Og det leitet jo ikke så lite på. Timevis kunde han ligge og vake, mens han lyttet til uret nedunder og tellet slagene, når det slo. Han våknet gjerne på tolv slett og torde ikke legge sig til så lenge, han var redd for å sovne ifra – så visste han hvordan det gikk.

Han hadde fått skoene igjen nå – de hadde fått skotøiet sitt alle sammen da barfrosten satte inn – han kunde rømme hvad dag som var. Men så kunde han ikke la Petter i stikken, det var slik synd på han Petter, de tok så meningsløst hardt på ham, stakkar. De så ikke hvor god han var, de så ikke hvor snild han var, de så bare lyten hans og gikk på ham med rå hånd. Og så kunde ikke Albert rømme, så gav han sig til istedet og skulde berge Petter for riset. Han kunde ikke svikte ham, syntes han – tenk om det hadde vært ham selv? Natten blev bare så

endeløst lang, timene vilde ikke gå, klokken tikket og tikket bare... han tellet til mangfoldige tusen, enda var ikke tiden inne. Torde han bare legge sig til en stund, torde han bare lukke øinene litt – –men så lå Petter og pustet og sov og stolte på at han skulde bli vekket, og så torde han ikke allikevel. Iblandt satte han sig op i sengen, og iblandt gikk han litt ut på gulvet og stod litt og frøs borte ved vinduet og så ut i hagen på baksiden av huset. Det kunde være måneskinn, kanskje, et blekt skimmer utover markene med skogen som en slags vold omkring – det hadde vært fint å rømme i natt! Det gikk bare ikke for kameraten, det var ikke mulig å overgi ham. Så holdt han sig våken ved allslags kunster og berget kameraten igjennem – en lang, trettende hundevakt, som han tok på sig natt efter natt.

Men det gikk jo galt for ham også.

Han greide ikke å holde øinene oppe, de datt igjen før han visste av det, han hadde slitt med de tunge stakkene, så han verket i hele kroppen og var helt utkjørt av arbeide. Så forsov han sig mot sin vilje og våknet først langt over tiden – å herregud så var det forsent! Der stampet det alt i trappen, der gikk det alt i døren, der kom a mor brusende med riset. Nei, nei, vilde han si, det måtte ikke få skje, han hadde sovet over sig, det var ikke Petters skyld denne gangen! Men så var a mor som en ilder, og så fikk han ikke sagt et ord –

Han gikk og skammet sig hele dagen og kunde ikke se kameraten i øinene og hadde dårlig samvittighet.

– Jeg sovnet jeg, Petter, kunde han si – jeg kunde ikke for det, skjønner du, jeg var så liddelig trett!

Så kunde Petter trøste ham litt:

– Nei, det var ikke di skyld, kan du veta. Forresten gjør det ikke noe heller, jeg er så vant til det nå, at jeg kjenner det nesten ikke!

Men en natt fløi det en faen i Albert, og så åpnet han likeså godt kammersdøren og skulde liste sig ned i kjøkkenet og friste om han ikke kunde finne noe mat. Nemånen stod utenfor og så inn gjennom vinduet til ham, det kunde ikke være så farlig, tenkte han, kom det noen, fikk han skape sig til og lukke øinene og gå i søvne, som Ivar skulde ha gjort den gangen. Det var et lite værelse bakom, som ikke hadde vært brukt på en stund, det stod bare to senger langs veggen og likesom ventet på nye gjester. Han kom derfor heldig igjennem

og snek sig forsiktig ned trappen uten å gjøre noen slags støy, og litt etter stod han inne på kjøkkenet og varet stille for sig med hendene for ikke å komme til å støte imot noe.

Jo da, det stod mat på benken, en stor bakke med opskåret brød og en mugge med melk og et fat med egg. Eggene torde han ikke røre, de pleide å telle dem, visste han, men melken drakk han næsten halvparten av og stakk til sig tre, fire tykke brødskiver og listet sig tilbake i sengen. Der lå han og gottet sig med sig selv og frydet sig over byttet sitt og maulet det i sig med god appetitt. Det var ikke så farlig som han hadde trodd, dette skulde han sannelig gjøre igjen så ofte som det var mulighets råd. Han lå og opbygget sig ved tanken og syntes han hadde vært svinaktig flink. Han skulde bare ikke hastet så fært, kanskje hadde han funnet både ost og smør, både pølse og kjøttkake og spekemat og mere, om han hadde gitt sig litt bedre tid. Det var et skap borte i hjørnet, visste han, hvor de pleide å sette inn middagsrestene, han kunde ha kikket litt på det med det samme. Ellers så kom det en natt imorgen, det kunde alltid bli råd med skapet, og det var godt å ha noe i bakhånden –

Han gjorde flere besøk i kjøkkenet og stjal både melk og fløte, både vafler og hvetebrød og julekake med. Han fikk også skapdøren op en natt og drog avsted med et stykke klubb så stort som en hel middagsmat – men så var det forbi med månen, og så torde han ikke gå ned på en stund.

Nå vilde han sovne ifra igjen, nå hadde han ikke spenningen mere og ikke nattmaten å kose sig med. Nå hadde han ingen slags tidsfordriv som kunde holde ham våken om natten, han satt bare der og stirret i belgmørket. Men så fant han på å gjøre det slik at han la hodet på sengestolpen og lå og balanserte det der – og dormet han aldri så lite av, rullet det ned på sengestokken og så var han våken på ny. Men han satt også og tenkte imellem. En kunde tenke så mange slag når en satt slik og holdt vakenatt, all slags tanker kom myldrende frem likesom maur av en tue i skogen, og så gikk tiden imens. La se, kunde han tenke, om det nå hendte at han blev konge, slik som det hendte i eventyrene, hvordan vilde han gjøre da? Jo, han vilde gå ut i landet sitt og se efter om alt stod vel til, det var vel ikke for mye om kongen, som hadde det så godt selv – om han så litt efter undersåttene sine? Ja, så kom han til Flugum en dag og skulde se litt på barnehjemmet. Han kom nok uleilig, var det likt, men Flugumen lot jo som ingenting og bad kongen å sitte ned og trakterte med kaffe og vafler. Takk, kongen hadde ikke tid, kongen

skulde se på gutta først. Nei, så var det så mye iveien, så var de ute på arbeidet sitt, og så var de ikke flidd heller, så de kunde vise sig mellom folk.

Det var det samre, sa kongen, han vilde se dem på øieblikket.

Ja, så måtte de hente dem da, så kom de og stilte sig op alle sammen, han Flasselasse og Jakob Drittgutt og Doffen og Petter og Halvor og Emil – raden ut helt ned til Cato. Der stod de i fillene sine, forpjuskete og magre og glodde på kongen og skjønnte ikke hvad det skulde bety.

Så detta er pleiebarna dine, sa kongen, men har'u ikke også noen sjær?

Jo, Flugumen hadde sju stykker.

Gå sta og hent dem med det samme, så jeg får se på dem au!

Flugumen måtte lystre igjen, og så kom ongestimet hans og stilte sig op på rekke de med, så runde og feite og fine og fjonge, at det lyste lang vei av dem.

Ja, det er ikke til å ta feil av hvem som er hvem her, sa kongen.

Flugumen kunde ikke si noe til det, og så snudde kongen sig til gutta.

Har di noe å klaga på, karer? Di kan trøstig snakka ifra, jeg er kongen, skal di veta, så di behøver ikke å væra redd for han far.

Så fikk jo kongen vite beskjed, så fortalye de åssen det var. Ikke fikk de komme på skolen, og ikke fikk de lære noe heller, så de kunde bli noen ting i verden. De kunde ikke lese, de kunde ikke skrive, de fikk bare slave på gården og hjelpe'n far fra morgen til kveld, så han kunde drive mest mulig, enda han fikk betaling for dem. Og ikke så fikk de ordentlige klær, og ikke så fikk de ordentlig mat, og ikke så kunde de få spise sig mett. Somme av dem var så sultne iblandt, at de stjal ifra grisen når de bar ut mat bøtten til den, og andre så gikk de og lette på dungen om de kunde finne noe spiselig der. Og traff det at en eller annen fremmed stakk noen få ører til dem, om de lukket op grinden for ham, så måtte de ikke beholde pengene, men levere dem fra sig på kjøkkenet. Og ikke fikk de være sammen med andre, og ikke fikk de komme utenfor tunet, uten at de voksne var med. De fikk bare gå der med sig selv og greie sig så godt som de kunde og slite vondt hver evige dag. Og nå skulde det komme piggråd om hagen, nå skulde de gjerdes inne som sauer...

Jeg har ikke hørt på makan, sa kongen, og detta får skje i mitt rike? Har jeg ikke både prester og lensmenn, både sorenskrivere og vergeråd og øvrighet i

lange baner, og får dem kanskje ikke betaling for at dem skal passa på, at folk ikke lir noen slags overlast? Hvad er det dem bestiller for penga, eller regner dem kanskje ikke barn for folk?

Han var så vond, kongen, at han stod og blåste i nesen, og med ett pekte han på Petter:

Knapp ned boksa di, gutt, sa jeg får se på rompa di!

Og så måtte Petter knappe ned buksen og vise den sure, sviende enden, som var sprekk i sprekk hele veien med blålige pløser helt ned på lårene.

Gud bevare mig vel, sa kongen, han hadde ikke sett så stygt et syn, gjør du slik med dine egne også?

Å, han var så sint, kongen, at Flugumen tok på å skjelve i støvlene. Men kongen så ikke på ham engang, kongen gikk rett bort til gutta isteden.

Ja, så får di bli med mig, da, sa han, for nå er det slutt her, forstår di! Og så går vi og kjøper nye klær både over og underan og støvler og luer og alt som behøves, for jeg som er konge har råd til det. Og siden så går vi hjem til slottet mitt og spiser middag alle sammen, jeg har råd til det au. Og da kan di hver især få velge akkurat det di vil ha og spise så mye di bare orker. Og Jakob Drittgutt skal få komma til tannlægen, og Flasselasse til doktoren, så han kan bli kvitt flasset sitt – for kongen kjente likesom dem også – og til slutt skal de flytta til et nytt sted, hvor di ikke skal mangla noen ting, men få det så godt som det bare går an. Og jeg skal komma og se efter sjær, siden jeg ikke kan stole på tjenerne mine, og da kan di bare si fra til mig, hvis det skulde være noen ting. For jeg er ikke til for å sitte på stas, jeg er til for å passa på folket mitt, at ikke noen lir overlast blandt dem. Og jeg vil ikke vite av noe barneplageri, det kan dem gi sig dægern på – –

Åja, en kunde tenke så mange slag, når en lå slik og vaket om natten. Det var bare at det førte ikke til noe – det gikk nå engang ikke til slik på jorden. Men så var det så trøisomt å tenke på det, for slik burde det iallfall gå til, og slik kunde det også gå til, hvis de voksne ikke hadde vært slike bukker som de var. De trodde de var så kloke bare, og så kunde de ikke engang huske hvordan det var å være barn. Men så hadde de overtaket, det var ikke noe utkomme med dem – og så kunde det ikke anderledes bli her på jorden.

X

De pleide å leke litt søndag eftan, så sant det var vær til det. Det kunde være å slå kvadrat eller hatteball eller hauk og due – men det likeste var jo fotball. De fikk bare ikke riktig begynt, før de hadde fått støvlene igjen, de kunde ikke godt sparke uten, de blev så ømme og såre i tærne. Men nå var de da skodd alle mann og drev på nede i hagen bak huset og glemte verden og alt omkring sig.

Målet var to stein i bakken, og ballen var tullet isammen av en sekk og fylt med lyngkvist og høvelflis, så den skulde fjære bedre i sparket, og surret godt over med hyssing og dyppet i vann for å få tyngden. Klask, der fløi den av gårde, så vassspruten stod som en hale efter den... og der løp de omkring hverandre, Albert og Petter og Doffen og Flasselasse, alle uten Halvor og Milen og Cato, og skulde friste å skyte mål. De var så ivrige, de var så spretne – det var bare han Jakob Drittgutt som likesom ikke var noe tess. Han var vokset fra støvlene sine, de klemte om tærne hans, så han ikke var god for å røre sig større, men helst vilde stå stille istedet. Så var han blitt målvokter så lenge og stod der foran stenene sine og skulde passe på at ballen ikke smatt inn. Og fra og til stod han på ett ben og holdt det andre litt op i luften, så det ikke skulde klemme så meget. Og utenfor gjerdet stod Flugumyngelen og kniste og lo og slo sig på lårene:

– Se på ballen demses, sa det – se på Drittgutt åssen han redder, han trur han er sjelve Tippen, gett!

Albert slapp heller ikke fri, han var centerløper og hadde det travelt og stod ikke stille et øieblikk. Rett som det var sparket han ut og sendte ballen loddrett i været, og rett som det var driblet han oover, mens Jakob Drittgutt satte benet sitt ned og laget sig til å ta imot. Å, så klappet Dina i hendene – se på mig, da vel, sa hun likesom og holdt sig frem så godt hun kunde, han kjente måten hennes nå. Og Anton snakket likesom i mikrofon og forklarte lytterne hvordan det gikk:

– Studenten går hardt på, studenten lager oppløp aleine – farlig, farlig – nå skyter'n – å nydelig! Over tre meter forbi –

Det var ikke måte på vittighet, de lo så de vilde dette av gjerdet, og inn iblandt ropte de over til spillerne og skulde likesom pigge dem op:

– Heia, heia, Kaffigrut, op med dampen, Doffen far!

Turen kom også til Flasselasse. Han skulde skalle ballen engang og var så heldig eller uheldig at det også lyktes for ham. Det var bare at ballen var våt som

en svamp, så Flasselasse blev blindet ved sammenstøtet og røk på ryggen av pure forfjamselse – og da han reiste sig igjen var ansiktet hans likeså svart som ballen. De skrek, de hylte av latter bak gjerdet, og mikrofonmannen brølte til lytterne:

– I kampens syv og tyvende minutt inntrådte total formørkelse, gett!

Det var ikke alltid så greit å skulle late som ingenting og være uanfektet og rolig. Men så var det så spennende å spille, og så hadde de så travelt de fleste av dem, at de glemte å høre etter – og så gjorde det ikke så meget allikevel. Klask, der fløi sekketullen i luften med et ris etter sig som en liten komet... og halfen og backen kom styrtende til, så det blev en mølje av filler, og karet og rakte med benene sine og spente kanskje krok for hverandre og trillet i koll bortover bakken. Jo visst hadde de moro iblandt!

En slik søndag ettermiddag, som de drev på med fotball i hagen, kom det kjørende en bil inn på tunet. Det var ikke noe uvant syn, for ferdselsveien gikk midt gjennom gården, men bilen stanset straks innenfor grinden – og så skulde de jo alle se hvad det var. Å, herregud, så var det han Lorang, så satt han der mellom to voksne mannfolk, så hadde de tatt ham allikevel. Et øieblikk efter var det stimmel om vognen, hele familien var kommet til og skulde ta imot rømlingen – og der kom de leiende med ham over tunet og blev borte bakom husnoven. Det blev så stille i gutteflokken, ingen vilde spille mere, de stod og hang bort gjennom hagen, to og tre og tisket isammen og skottet fra og til op mot huset. Vognen kjørte tilbake om en stund, men nei, Lorang var ikke å se. Han kom ikke frem i noen av vinduene, og han viste sig ikke ved aftensbordet heller.

Derimot kom husbond inn til dem mens de satt og spiste kveldsmat – kom han far og skulde snakke litt med dem. Han var bare blid for en gangs skyld og kunde ikke skjule en viss triumf, han måtte også ha drukket litt, han pleide ikke å være sånn ellers. Ja, så vilde han advare dem, sa han, så de ikke tok efter han Lorang og prøvde og følge hanses eksempel. For nå var han Lorang kommet tilbake, nå var han blitt fakkert av sjelve lensmann, nå var det ute med friheten hans og tjuelivet i skau og mark og hele den derre herligheten – så der så de åssen det gikk! Og nå var han så ussel blitt, at han knapt kunde stå på beina, og sjuke av å ligge ute om natten, og mager, så han lignet et beinrangel. Og nå vilde han spørre dem alle sammen: *var det noe å trakte efter å ligge og svelte ute i marken og li vondt og fryse om natten, når en kunde ha tak over hodet og få det*

en trengte uten å stjele? Nei, Flugum var nok det likeste lel, hvis de først skulde snakke om det.

– Og derfor så vil jeg håba, at di ikke finner på noe gæernskap likesom han Lorang har gjort! For det første så går det ikke, for folk passer på alle stan, så di kan ikke komma noen vei. Og for det andre, så får di juling, og det skal også han Lorang få, når'n er blitt frisk nok igjen, for di er ikke kommet her for å rømme, men for å væra her, forstår di. Ja, nå veit di åssen det er –

De så ikke Lorang om morgenen heller, de så ham ikke på en uke omtrent. Og han kom ikke tilbake til kammerset mere, istedet gikk det et rykte at han holdt til på et rum nede i kjelleren, hvor det blev låst efter ham om natten. Men så en dag kom han inn til bordet og satte sig stille hvor han pleide å sitte, han var bare så blå og så tynn, at de vanskelig kunde kjenne ham igjen. Og så var han likesom eldre blitt, mere sammenskrumpet å se på, mere duknakket likesom med smale, tørre, blodløse leber. Bare dypt inne i øinene hans ulmet den samme gløden som før. De torde ikke snakke til ham noen av guttene, det var som så høitidelig idag, svigerinnen stod strunk og stram foran bordenden, men det var ikke bare svigerinnen som stod der, også han far var kommet inn og hadde stillet sig op ved døren. Det var silledag likesom sist, trauet stod midt på bordet som det pleide, og kniven lå klar ved siden av silden.

Svigerinnen lukket op munnen:

– Du kan reisa dig, Lorang, sa hun.

Lorang reiste sig op fra stolen.

– Sist du skulde lesa for maten kunde du ikke huska åssen det var, men fant på noe av dig sjær. Jeg vil ikke snakka om åssen du stod og fornærma mig, enda jeg aldri har gjort dig noe vondt, for det er ikke så farlig med mig, jeg er bare et stakkars kvinnfolk, jeg har tilgitt dig for lenge sia, for jeg er ikke ta dem som bærer nag. Men du fornærma også Jesus, og det er den største synd du kan gjøra, for Jesus er frelsern din og har hengt på korset for dig for at du skal kunna bli frelst og komma i himmelen, når du er død. Og derfor så skal du væra gla i Jesus og gjøra hans vilje på jora og takk'n for mat og drikke og ikke komma med spydigheter sånn som fritenkera gjør.

Svigerinnen pusset nesen, hun hadde snakket så vakkert, syntes hun, at hun var rørt over det selv.

– Jaha, så kan du lesa for maten, og så kanskje du husker det bedre denna gangen!

Det så ut som Lorang betenkte sig litt – men så stod han far borte ved døren og så var det ingen slags utvei. Han leste bordbønnen pent og med foldede hender slik de pleide, han måtte være dukket godt, var det likt. Hva de nå hadde gjort med ham – det var ikke den gamle Lorang, tenkte de, han var blitt godt temmet, han med. Og litt etter var det omtrent som før, litt etter satt de med sild og poteter og ventet på tur mens kniven gikk rundt. Han far var gått sin vei, det hadde ikke vært bruk for ham lenger, alt gikk i sin gamle gjenge igjen...

Åja, det så kanskje sånn ut. Men ellers varte det jo ikke så lenge før guttene skjønnte at de hadde tatt feil. Han var nok ikke så kuet, Lorang, som det hadde sett ut til den dagen, de hadde nok ikke fått knekken på ham enda. Det var bare ikke så lett å bli klok på ham, han var ikke av dem som pratet for meget, men gikk og ruget for sig selv og var ikke fortrolig med noen. Han var ikke så grei å snakke til heller – hvis det ikke passet i øieblikket, kunde han fare op i et sinne og skjære tenner og frese imot dem, det var som de skulde ha trådt på en orm. Slik skapte han fjernhet omkring sig, en avstand imellem sig og de andre – og respekten øket igjen.

Doffen skulde prøve sig en gang, han var broren må huske og hadde vært vikar så lenge, dessuten stod det noen gutter og lyttet. De kunde ha godt av å høre at han var gode kompisser med Lorang:

– Hvor er'u henne om natta, da, spurte han og skulde være hyggelig – vi sakner dig alle sammen på kammerset?

Lorang målte ham med øinene:

– Jeg ligger isammen med hu Emma, hvis du skal veta det, det blir jo lita plass i senga, men det er alltid likere enn å ligga med dig!

Doffen svelgjet spydigheten, men han hadde ikke så meget vett at han tidde:

– Men åssen gikk det til at dem fant dig? Åssen fikk dem fatt i dig, mener jeg?

– Jo, dem satte ut et garn om natta.

– Et garn? spurte Doffen og gapte.

– Ja, og så gikk jeg i det, skjønner'u, sammen med en annen diger tosk som hadde samme opsyn som du.

– Hæ-æ-æ, sa det borte fra guttene.

Doffen klippet litt med øinene, men han syntes ikke han kunde gi sig enda:

– Du, sa han og senket stemmen, så den fikk et fortrolig preg – har dem, har dem gjort dig noen ting?

– Det skjeller dig ikke, fompen. Men hvis du nå ikke ser til å pella dig, så skal jeg gjøra noe ved dig så du ikke skal kunna kjenna dig sjær, når'u ser dig i speilet til kvelden!

Så var det jo forbi med Doffen. Han hadde prøvd å holde sig frem og spille mester mens Lorang var borte, det var bare ikke blitt noen ting. Det var bare praten med Doffen. Det var Lorang som var mester og hadde respekten og myndigheten, trass i alt som hadde hendt.

XI

Julen kom og julen gikk, det gjorde ikke større forandring for guttene, det luktet bare av smult og bakverk og andre lekre saker i huset, stort mere merket de ikke til stasen. Familien sang noen salmer en kveld, og barna deres fløi rundt i pussen og brakte og ringlet med leketøiet sitt, og til slutt holdt han far andakt og leste op som en prest av boken, de kunde høre det gjennom veggen mens de satt og gumlet på kveldsmaten. Det var ikke fritt at de skottet på hverandre, det var så bort i veggene, syntes de, at han far skulde være gudfryktig og lese høit av Guds ord. Og straks de var kommet for sig selv, var det noen som tok på å herme – og særlig var Jakob Drittgutt flink. Han kunde legge stemmen sin om og ta efter han far så det virkelig lignet, og jo mere de kniste av det, jo ivrigere og flinkere blev han. Den vesle skøieren, som bodde i ham og som så sjelden våget sig frem, den virkelige Jakob, spratt ut og blev fyr og flamme mellem dem. Han stod der med lysende øine og agerte og gestikulerte og gjorde han far efter og var ikke til å kjenne igjen. De små vortede hendene hans gjorde de samme grep som han fars, han holdt en usynlig bok i luften og trakk overleben sin op og synte tannstubbene sine og laget et lite hestefjes efter. Med noen få bevegelser bare tegnet han hele Flugumen foran dem og fikk ham lys levende frem –

Og så var det ikke stort mere, så var det likesom undagjort – ferdig med jula og på'n igjen. Det hendte bare en ting til, Dina kom farende en dag og stakk en pose i hånden på Albert – jeg er glad i dig, jeg, sa hun. He, sa Albert og gapte,

han var ikke blitt så forfjamset noen gang. Men så var hun alt vekk, der stod han og holdt i posen og kjente sig både skamfull og brydd og hadde ikke sagt takk engang. Det var kaker og gotter i posen, og det smakte jo svært godt, han var bare ikke fornøid for det.

Hun gikk og tittet på ham noen dager og gav ham anledning flere ganger, Albert grep bare ikke til. Jeg er ikke glad i dig, tenkte han, men det kunde han ikke vel si, og så kom Dina tilbake og hadde tellet på knappene igjen:

- Jeg mente ikke det jeg sa.
- Nei, det gjorde du vel ikke –
- Jo, du trodde jeg mente det!

Albert forstod ikke kunstene hennes og blev stående og glane.

- He, sa han som han pleide.
 - Jeg bryr mig ikke om dumme gutter – forresten så blingser du også!
- Og med ett så var tungen ute – lang og rød like imot ham.
- Bæ, sa hun og løp sin vei...

Samme dagen kom det noen støvler og klær, slik som det pleide å komme hvert år, og som gutta skulde ha å bytte med – ja, det var ikke så lite heller. Men så passet det ikke det meste, men var for stort eller for lite – det var også som det pleide hvert år. Ikke for det, de fikk ikke prøve, men han far forklarte det for dem, når han hadde sett over pakkene:

- Dem er gjerne slik som dem sender. At dem ikke kan lære engang!

Somme av klærne var dessuten for fine og passet ikke i hverdagslaget. En kunde ikke sette slikt på folk, som hadde arbeide i skau og mark, de kom til å se ut som julebukker – han far var så forarget, at han blåste bare ved synet! Dette var skoleklær å kalla, reine uvettet å gå med, bare til å skjemma ut folk med! Men så kunde de ikke sende det tilbake igjen heller, og så var det synd å la klærne ligge – og så blev de nødt til å gjøre det slik, at deres egne unger fikk ta det så lenge, så det ikke skulde få gå til spille. Forstår sig, de fikk ikke alt akkurat, men de fikk det som passet til dem, og gav sine avlagte klær i bytte. Slik blev de hjulpet begge parter og fiffet med nytt fra tåen til toppen. Stebarna fikk det gamle som var, og husbondsbarne det nye som kom. Det stod så mye bedre til dem, de gikk på skole og allting og var nødt til å pynte sig litt og se ordentlig ut i tøiet. Det var ikke

annen råd med det.

Naturligvis blev det noe igjen, når de hadde forsynt sig på gården, og det blev delt ut til gutta på hjemmet, ettersom folkene syntes det passet. Slik fikk Doffen en fin bukse på nyåret, og Albert fikk et par gode sko, som han blev svært fornøid for. Jakob Drittgutt var derimot ikke så heldig, han fikk riktignok både trøie og sko, men de var for store begge deler, trøien slasket helt ned på låret, og skoene var så lange, at de vilde knekke over under gangen. Han skjønnte selv han så komisk ut, og det skulde ikke gjøre det lettere at Flugumyngelen lo, når de så ham.

– Nå er'u fin nå, Drittgutt, sa de – nå kan du gjerne hilsa på kongen!

Og odelsgutten, han Anton la til:

–Veit dere hvem han ligner folkens? Han ligner'n Chaplin på kinoen, det er bare at trøia hans er for sid!

Det var et skudd midt i blinken, de klappet i hendene hele svermen, mens Jakob stod der ulykkelig mellom dem og ikke visste hvor han skulde se hen. De var så oppfinnsomme, de var så flinke, de gikk på skolen og lærte å bli dannet, de var bedremannsbarn med bedremannsklær og bedremannsvett og bedremannsskikk. Det var ikke småfolks sak å kunne ta det opp imot dem –

Såmen, de kunde se ut, guttene, så noen hver kunde stusset ved synet, om de hadde brukt øinene sine. Først var de gjerne uflidde og skitne, det var så dårlig med vaskestell, ett håndklær til fire eller fem mann og smått med mugger og fat og såpe, det kunde ikke større renslighet bli innen sommeren og varmen kom, så de kunde begynne å bade. Og dernest var det dårlig med underklær og følgelig dårlig med ombytte med, de trasket i sure hullede strømper og hadde skognag og sår på benene og så uappetittlige ut. Det luktet av dem, det stank av dem – det var ikke så underlig, om de blev holdt unda imellem, når det kom fremmede til gårds, og satt til å måke i fjøset og stallen eller sendt ut i skog og mark, hvor de kunde være av veien så lenge. De var ikke til å vise frem akkurat, de så ikke ut som menneskeavkom, men som byttinger eller noe slikt. Albert forfrøs foten en dag så den blev full av blå blemmer – hvad råd fikk han for det? Smør på kumøkk, sa han far da han våget å be om litt hjelp. Det var ikke som Albert var folk, men et eller annet husdyr bare – kumøkk, det var godt nok til ham. Og se på Petter, som gikk der og frøs og hadde forkjølet sig i setet og ikke kunde bli frisk,

eller se på han Flasselasse, som var som enslags spedalsk imellem dem og holdt på å sette til av skabb. Det var nesten verst for ham.

De fortalte, guttene, at de pleide å skrubbe ham på kroppen, når de hadde landturer om sommeren og badet nede i fjorden. Flasselasse måtte klæ av sig og stille sig op i stranden, og så smurte de grønnsåpe på ham og skrubbet løs med en stiv børste, mens han far stod og kommanderte og sa, hvordan de skulde gjøre.

– Å mye hardere, sa han – ellers hjelper det ikke noe, di må se til å få flasset 'tan.

Han kalte det flass, han far, så hørtes det likesom likere ut.

Flasselasse jamret og bad, det gjorde så styggelig vondt, sa han og var ikke god for å stå rolig. De måtte ta og holde på ham, Doffen og Lorang og de største av guttene, så han som skrubbet kunde få tak. Det var en ynke å se på imellem, kroppen var opklort og sår i forveien med små blærer og mørke striper, og op i det fløi børsten rundt og rev og rispet og skulde gjøre rent. Og grønnsåpen sved og sjøvannet sved – Flasselasse han snøftet og gav sig og våndet sig under den stive børsten.

– Er det ikke nok da, sa han – jeg kan ikke greia det lenger! Han gjorde sig sterk og prøvde å tvinge sig, han var på landtur og skulde ha moro, en liten opmuntring i slitet – han grudde for turen mange uker før den kom. Tårene rant av øinene hans, han trippet med benene i vannet for om det kunde lindre litt, kanskje. Han så ikke godt ut, han hadde ikke videre hode, han kunde hverken lese eller skrive, men han kunde kjenne at det gjorde vondt. Det skulde være en som het Gud og som hjalp alle som hadde det tungt og bad til ham med foldete hender, men han hadde ikke hjulpet Flasselasse noen gang. Flasselasse han gikk der bare og stridde med livet han hadde fått, han vilde visst gjerne av med det igjen, hvis det ikke gjorde for vondt, han hadde snakket på det noen ganger og spurt hvad kameratene mente. Var det vondt å henge sig tro? Det var så mange som hengte sig op. Eller var det bedre med drukning? Han var så forgremmet, Flasselasse, han hadde aldri fått spise sig mett, så langt han kunde huske tilbake, aldri fått ordentlig tilsyn og pleie. Han hadde bare vært Flasselasse, han kjente ikke annet liv enn å arbeide og svelte og fryse og plages av en ulidelig kløe – dag og natt uten avlatelse. Han kunde ikke for at det var slik, han kunde ikke for at

han hadde skabb, han kunde ikke for at han levde engang. Og han fikk ikke annen hjelp enn skrubben, Flasselasse, han måtte hjelpe sig selv...

Å, det gikk mange stakkarer omkring og hadde det vondt på pleiehjemmet. Vanrøykten ropte lang vei, det var bare så merkelig, at det ikke skulde bli hørt. Flugumgården lå ikke avsides, Flugum lå midt i synet på folk, alfarveien gikk tvers gjennom tunet, ferdsselsåren mellom bygden og byen. Det var et renn av biler imellem, byfolk og landsfolk kom kjørende og gående, presten kom og ordføreren kom og skolebestyreren, og Gud vet hvem – småfolk og storfolk om hverandre. Presten satt mett og nærsynt i setet og så ut gjennom gullbrillene sine, han skimtet kanskje noen barn i farten, noen stygge og skitne unger som kunde ligne på kråker eller rotter og som holdt på å rote i bakken, men så var det ikke hans barn. Så var det noen fremmede bare, og så hadde han ikke noe med dem. Dessuten så hadde han travelt presten, han skulde hjem og skrive på en preken og forklare om nestekjærlighetens vesen – presten han kjørte rolig forbi. Og ordføreren gjorde som presten, han skulde i et viktig møte kan hende og prate bygdepolitikk og stille med bygdens ve og vel og syne hvilket stortingsmannsemne han var. Og barna var heller ikke hans barn, men de var sikkert på gode hender, Flugumen var en aktet mann og drev gården som et mønsterbruk og stod ikke til rest med skatten eller noe. Og skolebestyreren hadde heller ikke noe med dem, han hadde bare med sunde og fornuftige barn, ikke med åndssvake stakkarer som her.

Ingen, ingen hadde noe med dem, de var engang overgitt til sin skjebne – til Flugumfamilien og omsorgen deres. Det grep ingen utenforstående inn, hverken prest eller øvrighet eller noen, her var det bare han far som styrte og rådde og stelte sig akkurat som han vilde. Og så fikk det vedbli å gå som det gikk.

XII

Vinteren var lei å komme igjennom, og særlig så blev den lei for Albert.

Han måtte bli med han far til et sted som het Åkre og være der mesteparten av tiden og hjelpe til med stellet og driften. Det var svigerfaren som bodde der, en gammel uappetittlig gris som for lenge siden var enkemann og ikke holdt noen slags tjenerhjelp – ikke en liten jentefille engang. Og så måtte Albert hjelpe å stelle og blev både gårdsgutt og tjenestepike og slet, som han aldri før hadde slitt.

Vanligvis reiste de mandag morgen innen det lysnet av dag og blev borte til lørdag eftan – så var det å spenne for gampen og se til å komme sig av gårde igjen. Og da kunde han være så utkjørt og trett, at han sovnet på veien i sleden om det var aldri så koldt å sitte der og ikke våknet før han var hjemme. Så pustet han litt om søndagen og strakte på sig og hadde ferie – og så var det å kare sig tilbake på ny.

Åkre lå ikke så langt fra fjorden, det så ut til å være bra med skog, men huset var det ikke større stas ved. Og det var ikke noe stas ved svigerfaren heller, han var ikke så lite av en gjerrigknark, som knapt nok unte sig selv maten, og skitten og ekkel på alle måter. Dessuten så drev han med himebrent og brygget noe søl, som de kalte for «bøble» og som han styrket sig på innimellem. Og da satt han og røkte og spyttet på gulvet og klødde sig i skjegget og var slik kar, at det ikke var maken i hele stranda. Og ikke gad han vaske gulver noen gang og ikke gad han bære ut større, hverken aske eller subb eller matrester eller noe. Det lå og samlet sig op i krokene og luktet surt hvor du kom – han var mannen som skulde stelle hjemme og gjorde det av så lett vint han kunde. Døtrene kom jo og så til ham somme tider, a mor eller Emma, og ryddet litt for ham, det blev bare noe langt imellem besøkene og straks de var ute av huset, tok gamlingen på slik han var vant – og slik blev det like ille som det var.

Det var fært å være på Flugum, men det var allikevel verre her. Albert var helt alene med de voksne og blev satt til alle mulige ting og hadde ikke fred et øieblikk. De var så rent urimelige mot ham, først måtte han henge i hele dagen og hjelpe å kjøre tømmer til bryggen, og dernest så skulde han koke kaffe og stelle for dem når de kom hjem om kvelden. Hvordan skulde han rekke alt sammen? Han slet og drog på de tunge stokkene, så han syntes ikke han visste til sig iblandt, det var så tungt å få dem på sleden, somme var så lange og digre, at de var ikke til å rugge. Det hjalp ikke at det var toppenden han stod ved, han hadde ikke fylt fjorten år, det var måte på kreftene hans – kunde de ikke vært litt forstandige med ham? Det var ikke vranghet fra Alberts side, han var bare ikke så sterk som han far, han var en nokså spebygget gutt, og orket ikke mere enn han gjorde. Men aldri så var de voksne fornøid, aldri så kunde han gjøre dem til lags. Faen au, sa de, og bante, kan du ikke greie den vesle pinnen? Og så hyttet de til ham, og så puffet de til ham, og var han far i ulaget sitt, så langet han ut med skafstøvelen slik som han engang hadde for vane og var ikke så nøie om hvor

det traff. Virru nå se til å nøite dig litt! Det kunde hagle med allslags skjellsord, de to hadde et ubegripelig forråd og øste rundhåndet ut, Albert var bare ikke alltid sikker på, om det var ham eller gampen, det gjaldt. Han og gampen, gampen og han – de var like umulige begge to og fikk høre det fra morgen til kveld.

Det var ikke rar kosten han fikk.

De hadde gjerne kjelen med sig og kokte ute i skogen, det var for lang vei å gå hjem. Så blev det kaffe og stomp og kaffe og stomp – fire til fem ganger om dagen med skiver av rått saltflesk til pålegg. Det var kanskje kost for voksne, men det var ikke mat for en guttunge, Albert tålte ikke all den kaffen, og det rå flesket bød ham imot, han blev kvalm og vilde kaste op. Men så var det ikke annen mat, og så måtte han greie sig allikevel. Og selvsagt blev det jo hans jobb å gjøre op fyr og passe kjelen, og det var ikke alltid så greit det heller. Det var vinter med dyp sne, det var ikke så lett å komme til tørrved og få det til å brenne bestandig, han måtte grave sig ned til bakken, så bålet ikke skulde brenne igjennem. Og siden så lå han og telgjet fliser og blåste på gloen og frøs på fingrene og kunde ikke få det til. Og så kunde det hakke på ham:

– Se nå til å bli ferdig da kløna, vi kan ikke kaste bort tia slik!

Oftest greide de tre eller fire vendinger og kjørte tre, fire lass til bryggen, så var ikke dagen lenger. Og når de da kom hjem ut på kvelden – til svart hus og til kald stue – lå det fullt op av gjøremål og ventet. Hesten skulde settes inn og ha fôr, og kara skulde ha skikkelig mat, og så var det å kommandere på Albert igjen. Han var søkkvåt på benene kanskje og kunde ha trengt å bytte på timen, men så skulde det fyres op og så skulde det hentes vann, og så skulde gryten eller pannen over – tiden vilde ikke rekke til. Og når de så endelig hadde fått kveldsmat, måtte han vaske op efter dem og kanskje få kjelen i sving en gang til: det skulde smake så urimelig med litt kaffi, nå. Og siden så var det å finne frem glass, så satt de der, kara, og røkte og spyttet og hadde det koselig med et glass bøble og blev mere og mere pratsomme av sig. Og da eneste de ikke at Albert var der, men satt og snakket forretninger bare og nevnte priser og tall for hverandre og fortalte, hvor heldige de hadde vært. Og da hadde de tjent så fært somme tider, at Albert blev stående og gape på dem og kunde ikke tro, at han hørte riktig – to, tre hundre kroner på en uke! De hadde noe maskepi isammen og var kompisser, var

det likt. Men om de virkelig eide skogen eller de hadde kjøpt tømmeret på stuen og drev på spekulasjon kunde han ikke riktig bli klok på. De brukte så mange rare uttrykk, de snakket om kausjon og annamming og lignende – det var ikke godt å forstå hvad de mente. Men såpass skjønnte han iallfall, at de var ikke likere kompisser enn at de forsøkte å lure hverandre. Og da blev de så små i øinene og trakk likesom gardinene for, så de ikke skulde se inn i hverandre og få øie på fanteriet, de satt med. Det endte gjerne slik, at svigerfaren begynte å røre, han tålte ikke bøblet han brygget, men blev full og sovnet i stolen, han far derimot holdt sig godt. Han drakk nok et glass, han også, men han drakk ikke mere enn han greide.

Inniblandt var det storrengjøring, og selvsagt var Albert skurekone og lå på kne og skrubbet og børstet. Det var gjerne lørdagsarbeid mellem middagen og turen hjem, og mens så de voksne fikk sig en «doktor» lå Albert og krabbet mellem benene deres og skulde gjøre rent efter dem. Isj, tenkte han og vilde brekke sig, at ikke den gamle, skitne grisen kunde tørke op efter sig selv! Det kan ikke fortelles som det var, men Albert kunde gått på ham med en staur, om han hadde hatt høve til det – dengt ham op så gammel han var og fristet å lære ham folkeskikk! Og så måtte han ligge her istedet og ta op svineriet efter ham bare for det han var liten og svak og ikke våget å svare nei. Om han hadde hatt krefter nok, så de ikke kunde vinne på ham – han skulde gitt dem beskjed på flekken:

Tørk op efter dig selv du, grisen! Forresten så må du vel ha råd til å holde e tjenestejente, du som tjener så kjukt med penger?

Og når de så kom og skulde ta ham – hoi, så gjorde han et rundkast i luften og satte hæla i brystet på dem, så de himlet begge to. Og bakefter tok han dem i trøiekraven og drog dem på kryss og tvers over gulvet og tørket op med dem og feiet op med dem – og så sparket han døren op og slengte dem langt ut i sneen:

Så, nå kan di ligga der, til di er blitt snilde og pene gutter!

Åja, den som var stor og sterk og kunde ta igjen med de voksne og sette sig op mot tvangen og uretten og alt det gærne de drev med på jorden. Den som kunde få sagt ifra åssen det var på barnehjem – ropt det ut over fjell og daler, så det blev spurt over hele landet. Den som kunde komme sig bort, om det så var til verdens ende, bare, bare han kunde bli fri –

Den siste uken han var på Åkre var han så uheldig å hugge sig i benet. Det var

en stund på ettermiddagen, øksen glapp i den frosne veden og skar gjennom støvelen og inn i ankelen. Det var ikke så dypt akkurat, og det gjorde ikke så vondt heller, han blev bare så livende redd og skrek op da han fikk se blodet, og datt i sneen så lang han var. Ja, så fikk de jo fottøiet av ham og vasket med sne og kikket på såret – pytt, det var ikke så farlig, sa de, bare ikke se på det, du. Men så kunde han ikke holde sig allikevel og løftet hodet og skottet ned – og dermed så vilde han svime vekk. Det gapte en rød flenge imot ham, likesom en mund med røde leber – så hørte han en stemme over sig:

– Drikk her, sa det fort.

Han svelgjet noe som sved i halsen, så han måtte ta efter pusten – bølge, tenkte han og så op. Svigerfaren stod ved siden med flasken – en slurk til, spurte han. Takk Albert skulde ikke ha mere, det smakte så styggelig vondt, at han var helt klar igjen blitt. Så tok den gamle en støit selv, la hodet sitt godt tilbake og stakk flaskehalsen i munnen – og derefter kom turen til han far. De styrket sig dugelig begge to, det hadde tatt på dem og, var det likt, og da det ikke blødde mere, fant de en fille og reivet inn oklen og hjalp ham bort på sleden så lenge.

– Det er ikke noe å bry sig om, skjønner'u, det gror igjen på noen dager.

Og svigerfaren dyttet bort i ham:

– Åssen står det til med dig nå?

De hørtes så hyggelige ut begge to, de hverken skjente eller kalte eller noe, Albert var rent forundret der han satt –

Men det som han ikke kom til å glemme, var at han måtte kjøre til Åkre alene. De la nøkkelen i hånden hans, og sa at han var kjekk gutt og at han greide sig selv nå:

– Bare legg dig på slean, du, hesten veit å finna veien, så kommer vi etter om e stund!

Hesten fant ganske riktig veien, men like godt var det jo nokså nifst. Albert lå tilbake på sleden og så op i grantoppene over sig, de gled forbi på hver side med klatter av sne inn i det grønne. Dagen var ikke riktig til ende, solen var enda ikke nede, men kastet strimer og blink gjennom baret. Det var frostvær og blå himmel, meiene knirket og skrek i stillheten. En enkelt gang stanset hesten i veien og snudde hodet og så på ham, den måtte forstå at noe var galt, Albert blev enda så rørt over dyret og løftet litt på sig og snakket til det:

– Bare gå du Blakken, jeg ligger her som du ser.

Så rykket hesten til igjen, så knirket sleden videre fremover og grantoppene kom og gikk som før. Og til slutt kom de frem til tunet, og Albert fikk bundet hesten til gjerdet og hinket sig op trappen og inn. Der kastet han sig ned i sengen sin og fikk ullteppet godt over sig og skulde friste å bli litt varm. Det gjorde vondt i såret nå, men han torde ikke se på det mere, lå bare og ventet og lyttet og anket for hesten som stod der i frosten. Jo, så kom de da endelig og nørte i ovnen og så på foten – pytt, det var ikke farlige greiene, når han først skulde hugge sig, sa de, kunde han ikke gjort det likere enn her. Han hadde ikke rørt senen engang, det var bare et lite kjøttsår som ikke betydde noen ting. De helte noen dråper i det, så han krøllet sig sammen av svien, det brente som hett jern, svetten sprakk ut i dråper på pannen – så kom han far med bomull og fille og plastret på det og stelte med det. Så, nå var det snart godt igjen, nå fikk han legge sig til å sove, så gjorde nok natturn resten!

Han fikk ligge dagen etter, en lang og bedrøvelig dag, som ikke var til å komme igjennem. De satte litt mat til ham før de gikk og låste døren på utsiden – så lå han der alene med sig selv mens solen vandret langsomt rundt huset. Som vanlig begynte han å tenke for å få tiden til å gå. Nå kunde han ikke rømme på lenge, tenkte han, nå var det satt bom for det inntil videre – alltid skulde det nå komme noe til. Det hadde passet så godt straks sneen gikk, han hadde enda tenkt ut på prikken akkurat som han vilde gjøre. Han vilde ta på sig jenteklær – han skulde alltid få tak i noen på Flugum og gjemme dem unda en tid i forveien – og så vilde han legge i vei inn til Oslo midt for nesen på hele bygden. Vær så god, bare leit di, folkens, og telefoner til gårdene omkring og varsku lensmann og hvem di vil – di kjenner ikke den jenta som går der, med tørklæ om hodet og luggen i pannen, så folk ikke skal se, at hun blingser. Dere leiter efter en gutt dere og spør og roter og graver efter ham – og imens går den vesle jenta der og har kanskje en liten kurv i hånden, så det ser ut som hun skal noen stan. Bæ da, lensmann og alle sammen, a mor og 'n far og Emma med – nå fikk di et ordentlig snyteskaft lel! Og det hadde di inderlig godt av, for di har vært så harde og slemme som det går an å væra på jora. Di har ikke vært som folk, men som troll, og var det så det var rett her i verden –

Tankene tok et nytt løp.

Han møtte likesom en fin dame, som var ute og spaserte på veien, og så neide han slik som jentene gjorde. Ja, dama hilste igjen og spurte hvad han var for en jente og hvad han hette og mere slikt. Jo, han hette da Astrid, forklarte han, og skulde til Oslo og søke tjeneste. Kunde du ikke ha lyst til å tjene hos mig, spurte dama, jeg har akkurat bruk for en stuepike og gikk nettop og tenkte på, hvor jeg skulde få en ifra. Nei, ja, så visste han ikke hvad han skulde svare på det. Du skal få god lønn, sa dama, hun var ikke knipen sånn. Men jeg har ikke lært noe, forklarte han. Pytt, du kan vel koke kaffi iallfall? Åjo, kaffi kunde han nok koke. Ja, og vaske op kan du vel også? Han kunde jo ikke si nei til det. Ser du, sa dama fornøiet, og kanskje kan du legge i ovnen med? Han kunde ikke si nei til det heller. Ja, men hvad er det så i veien?

Her måtte han vel vri litt på sig og skape sig til som jentene gjorde og friste å se litt undselig ut:

Jeg tør ikke, måtte han si, du kunde bare bli vond. Nei, dama skulde ikke bli vond, hun var så blid og smilte og lo:

Veit du, hvem jeg er, sa hun.

Tenk, så var det frua til bispen, og så hadde han ikke annet å gjøre enn å gå til bekjennelse på flekken og forklare åssen det var. Og så blev dama ganske blek av forskrekkelse og rynket pannen og bet sig i lebene:

Nå har jeg hørt detta au, sa hun. Og dermed så tok hun Albert i handa og leide ham med sig så fort hun kunde. Nå går vi like op på rådstua, sa hun, og melder ifra til poltimesteren, og siden så går vi hjem til mannen min og forteller ham alt sammen. Han er biskop han, skjønner'u, og har med å lære folk å bli snilde og ikke gå frem som dyr her på jora, så han kommer til å gjøra noe ved det. For detta er helt urimelig, sa hun, detta er så sant en stor skam både for bygda og hele landet! Her sitter vi andre og har det godt og spiser oss mette til hvert mål og har pene klær og ordentlige hjem og veit ikke hvad det er å frysa engang! Og så skal det væra barn midt iblandt oss, som ikke får nok av noen ting uten av det som er vondt i verden, og som vi likesom har skilt oss av med, for det at dem ikke var våre egne! Jeg kan ikke tåla å tenke på det, jeg er mor sjær, skal du vita, og hvis jeg fikk høra at mine egne skulde komma til et sånt sted, at dem blev nødt til å gå på mittingen –

Tøis og tull med hele dama. Det var ikke en som tenkte slik eller snakket slik

eller gjorde slik, det hadde ikke vært noen sak da, det hadde gått an å leve da. De store de brydde sig ikke med de små, de lot så gladelig andre svelte, bare de kunde få proppet sig selv og stoppet i skuffer og skrin og kister. De store de stanset ikke på veien, de hadde ikke tid til å høre på en stakkar, de store de skynte sig bare forbi. De store, de kjente på sig selv om andre hadde fått nok mat. Og fikk de høre noe annet engang så skjøv de det bare fra sig og sa at det kunde ikke være sant. Det var ikke slik i deres verden og så kunde det ikke være det i andres heller. De *vilde* ikke vite om det, de *vilde* ikke være brydd, *vilde* ikke ha beskjed, det var tingen. Dessuten så var det ikke deres skyld om noen ikke hadde mat nok, de hadde ikke noe med det å gjøre, det hørte ikke inn under dem. Ånei, det gikk ikke til som en ønsket, ellers lå han nok ikke her med et stygt huggsår i benet og litt stomp og kaffe å bie på. Det var bare så trøisamt å dikte op slikt – å ligge og tenke ut hvordan det kunde komme til å gå, hvis menneskene hadde vært snildere enn de var...

Folkene hans kom hjem i skymingen. De spurte til ham og laget mat og hadde en koselig kveld med bøble. Og neste morgen så måtte han op og være med dem på arbeid igjen og henge i likesom ingenting var. Han var jo litt redd for foten i begynnelsen og torde ikke riktig trå på den, men det gikk bedre enn han hadde tenkt. Det stakk jo litt i såret somme tider, og det blødde litt noen ganger, likesom det kom litt villkjøtt langs kanten, men så hadde de salpeter i det, og så greide det sig allikevel.

Og noen få dager etter var de endelig ferdig hos svigerfaren og kunde snu ryggen til Åkre for alvor og reise tilbake til Flugum igjen.

XIII

Han syntes det var godt å komme hjem og få treffe kameratene sine. Ikke at han fikk det så meget bedre, men han slapp å omgås bare med voksne og høre på bøblepratet deres og gjøre rent etter svigerfaren – det var en lette allikevel. Her fikk han noen å holde sig til, her var de sams om å ha det vondt, trass i alt var det ikke så leit som å være alene om det. Og så hadde det vært så trist på Åkre, han hadde ikke andre venner enn hesten, og hvor ofte fikk han hygge sig litt med den?

Ikke for det, gutta på Flugum hadde ikke hatt det for godt de heller. En tid hadde de sittet i kjelleren fra morgen til kveld og sortert poteter og hatt et surt

arbeide med det. Og siden hadde de vært på vedsjau og skåret op favnved til salg – stått der i sneen to og to og gnikket og filt med en sløv sag og gnaget sig gjennom på sett og vis. Det var løvved og barved om hverandre, eik så hard som horn somme tider og bjerk så vrien og vrang og kronglet, at sagen stod som den stod i en stikke. Så måtte de smøre med talg eller fett – trekke et stykke svor langs bladet eller ta en kile til hjelp. Det leitet bare så styggelig på, de stod med vedskien mellom sig og rykket og drog og pustet og svettet og blev så iltre og kranglevorne at de truet hverandre over krakken. Men så stod kvinnfolket inne på kjøkkenet og holdt øie med dem fra vinduet – og så kunde de ikke få slåss heller. Og kom det et snefall iblandt, måtte de ut med skuffen og spaden og gjøre vei både hit og dit, så kvinnfolket kunde komme frem. Og vesle Emil hadde fått kuma og fikk ikke gå ut i all sneen, men satt inne og tegnet så lenge. Og alltid så var det engler han tegnet, engler som fløi og engler som gikk – det drev med allslags engler i huset, bare at de var av papir. Helt ute på tunet lå de, små engler med krøllete vinger som hadde forvillet sig ut i sneen og lå og forkom i kulden og vinden. Og Cato holdt mest til under komfyren og koste sig sammen med Burmann og klappet og slikket ham hele dagen, de to var bestevenner blitt. Og Lorang var den samme som sist og gikk og tidde og skulte på dem og var ikke til å bli klok på. Han var ikke kommet tilbake på kammerset, og han lå ikke hos noen av de andre, folkene stengte ham vel inne et sted. Endelig var det Petter, stakkar. Han hadde ikke hatt hjelp så lenge og var falt tilbake på uvanen sin, han var ikke i videre humør og så medtatt og motfallen ut. Det hadde ikke vært lett for de andre, men det hadde sikkert vært leiest for ham.

Det var ikke store nyheter nettop, men så var det kommet en ny gutt som lå isammen med Doffen og som de kalte for Olegutten. Han var så flink til å gå på hendene, det var likesom det samme for ham om han stod med hodet eller benene op. Og rett som det var snudde han sig rundt og viste dem kunstene sine enten det var ute eller inne. Og somme tider drakk han et halvt glass vann, mens han stod med hodet mot gulvet, så det rant opover likesom. Og somme tider spaserte han på hendene både op og nedover trappen – det var ingen som kunde det uten han.

Albert kom til å like gutten og fattet godhet for ham alt fra den første kvelden han så ham. Olegutten så vel ikke opvakt ut, og han var også merkverdig skapt, det var ikke noen skrott på ham likesom, bare et lite feste for lemmene – et slags

nav som det er på et vognhjul og som armer og ben hang fast i. Og det var ikke noe ordentlig hode på ham heller, bare en liten knapp eller knott med noen hull til å ånde og ta næring igjennom. Men han hadde noen brune, hengivne øine, så Albert kom til å tenke på en hund. Han fikk lyst til å prate med ham, han gikk der og så så god ut og lyste op for et vennlig ord – bisken, tenkte Albert for sig selv.

– Åssen har du det, kunde han si.

Jo, Olegutten hadde det godt.

– Du lengter ikke tilbake igjen?

Olegutten rystet på hodet, nei, han gjorde ikke det heller.

Albert vilde ha en samtale i gang, det var bare så vondt å få til. Oleguttens område var så begrenset, han hadde ingen synderlige evner og visste ikke stort om verden han levde i og kunde ikke følge videre med. Han var en sinke og blev en sinke, han hadde bare den ferdigheten sin og var fornøid, når de vilde se på ham litt. Det kunde være så pussig somme tider: når de andre snakket om sitt og drøftet sine egne forhold, kunde han sitte og stirre på dem med de brune hundeøinene sine og anstrenge sig for å følge med. Han vilde så gjerne forstå og være akkurat som de andre og kunne ta del i sakene deres og bli tatt hensyn til, han også. Men så var det så mange rare ord, at fatteevnen hans kom til kort, så satt han der og så trofast ut og kom til å kjenne sig helt til overs. Uff, så blev det så leit, syntes han – – og der stod han med ett på hendene og gikk frem og tilbake for dem og kysset gulvet og sprellet med benene og skulde påkalle oppmerksomheten. Se her – han var ikke iddiot heller – kunde noen av dem gjøre slik? Så måtte de slippe sitt eget så lenge og ta på og rose ham litt og si at maken og mere slikt og gjøre sig så forundret de kunde. Og hver gang blev Olegutten så blid og solte sig i beundringen deres og hadde sin lille glede med det. Han forlangte ikke mere av livet, han var mere enn fornøid når han fikk vise kunstene sine og spil le sin lille rolle iblandt dem. Så blev det ikke så vanskelig for ham, så kunde han allikevel holde det ut.

Det så ut som det skulde bli tidlig vår, det dryppet fra takene i middagssolen og sneen begynte å bråne i bakkene. Dina gikk rundt og kastet sneball og vimset ut og inn på gården og var gjerne i farvannet når guttene holdt på med arbeidet sitt. De var ikke ferdig med veden, somme stod på tunet og skar, andre hentet forsyning oppi skogen og trakk den til gårds på en flat kjelke. Hun hadde prøvet

med Olegutten, men Olegutten var ikke noe tess og kunde ikke konversere, han satte bare hodet i bakken og stod på hendene for henne hver gang hun snakket til ham – det var likesom hans prat. Så var hun begynt med Albert igjen.

Han fikk en sneball i nakken en dag – jo riktig, så var det Dina. Hun stod bak fjøshjørnet og tittet frem med en rød strikkelue på hodet og lignet en gjertrudsfugl. Men Albert var ikke oplagt – la væra, sa han bare og tok på med veden som før.

– Kast igjen da vel, sa det bak ham.

– Har ikke tid, svarte Albert.

Det kom en ny sneball, den traff like i ryggen hans.

– Hold op, di fillejente!

Hodet hennes blev borte bak fjøsveggen. Men ikke en halvtime etter kom hun springende rett imot ham og stillet sig op og trampet i benene, mens det sprutet av øinene hennes.

– Fillegutt, fillegutt, fillegutt – jeg skal dævern skjæra mig –

– Banner du også, jenta mi?

– Jeg er ikke di jente!

Da svarte vel Albert fint:

– Det er jeg glad for, sa han.

Han fikk være i fred utover nå. Hun så ham ikke engang, Albert var ikke mere til. Han hadde forresten så mye å gjøre, at han hadde ikke tid til å bry sig med henne, det var blitt linnvær for alvor, han og Doffen og Flasselasse måtte skuffe renner for tøvannet, som samlet sig i pytter og dammer og gjorde det vanskelig å komme over gården. Så gikk de og trasket i alt uføret og blev søkkvåte op over knærne – først ut på kvelden kom frosten igjen med klare stjerner op over skogen og stivnet slapset og sneen omkring. Når de kom ut efter frokost om morgenen måtte de gå med forsiktige skritt og ofte støtte sig til hverandre for ikke å gli i alt dette glatte. Det lå som en buklet rute over tunet, og sporene deres fra igår stod bort gjennom som gapende hull, de var bare foret med glass. Alt var likesom frosset til glass, det klirret og raslet under skoene deres likesom de skulde trampe i glasskår. Og fra karmen og takskjegg på uthus og innhus hang det allslags glassting i luften, lange blålige nålebrev og kammer og pilespisser og spyd...

Foten til Albert var kommet sig godt, han hadde sant å si ikke trodd at det skulde gro så fort som det gjorde. Det var nok enda et stygt arr, men et arr, hvad gjorde vel det? Ingen mennesker kunde se det, dessuten haltet han ikke mere, men gikk nesten likeså godt som før. Og rømlingstankene begynte igjen, han vilde se å komme av gårde straks sneen var gått av bakken, så de ikke skulde se veien hans. Det var bare dette med Burmann – Burmann var flink til å følge spor – om de slapp Burmann om morgenen skulde de kanskje kunne spore ham op? Men så kom han til å huske på noe, som Lorang hadde fortalt engang – han kunde smøre skoene med tjære, så kunde ikke Burmann kjenne det var hans. Det blev bare så synd på Petter, han kunde ikke greie sig alene enda, men måtte fort vekk hjelpes om natten. Når han bare kunde lære å våkne, det blev så vondt å reise ifra ham, så lenge han ikke kunde våkne av sig selv. Eller om han vilde bli med bare, men Petter sa alltid nei. Petter gikk stadig og bidde på far sin og vilde ikke rømme fra Flugum. Han kommer nok, kunde han si, for han var så fælendes glad i mig og hadde alltid gotter i lommen og gikk og husket mig på armen og kalte mig skipperen sin. Han skulde bare bli rik først, sa han, så skulde han gifte sig med mor, og så skulde vi få det godt alle sammen. Jeg husker det nok, skal jeg si dig, for jeg var seks år den gangen – og hvis han skulde komme akkurat som jeg var rømt! Og Jakob Drittgutt vilde ikke heller, han var redd for han far og a mor og torde ikke være med, og Flasselasse var så klosset og lang og vilde bare ødelegge for ham. Den eneste kunde være Doffen, men Doffen var ikke så real som de andre, Doffen var så løs i fisken, han kunde ikke riktig slutte sig til Doffen. Og Olegutten holdt ikke mål, Olegutten var bare snild, men duget ikke til noe ellers, han passet best til å være hvor han var. Så blev Albert gående der og legge allslags planer med sig selv, mens han ventet på tått mark.

Det var akkurat måneskinn den tiden, og han var flittig i kjøkkenet om natten og stjal hvad han bare kunde komme over. Han var blitt en flink liten tyv nå og hentet sig mangel en godbit, som han fordrev tiden med, mens han vaket for kameraten. Han var også blitt godt kjent og kunde trappen ned og op og visste hvor han skulde sette foten, så det ikke skulde knirke i trinene. Det var heller ikke så fritt at han hadde åpnet forskjellige dører og gløttet inn både her og der – han hadde bare ikke funnet noen jenteklær enda. Nå, det hastet jo ikke så svært, han skulde alltid se snittet sitt og nappe et skjørt førenn sneen gikk. Det hendte de hengte klærne til lufting og glemte å ta dem inn om kvelden, og da skulde han

være der med engang.

Men så blev han godt skremt en dag –

Husbond kom inn mens de spiste middag og stilte sig op foran døren, mens blikket hans vandret bordet rundt – det var så Albert blev liten i klærne, han hadde vært i kjøkkenet om natten og rapset til sig litt av hvert. Nå gjaldt det å holde ørene stive og se ut som en engel i ansiktet, om de hadde oppdaget noe, nå gjaldt det å spille uskyldig, så de iallfall ikke skulde mistenke ham.

– Jaha, sa han far og rensket halsen – jeg vilde bare fortella dere at imorra så far vi fremmede – så kommer den snilde mannen, di veit, for å se åssen di har det. Og da gjelder det å være snilde og opføra dere pyntelig og pent og visa at di er fornøid for å være her, så han ikke skal få noe å si på dere. For han er svært streng også, og dersom at 'n fikk inntrykk av at di ikke trivdes her, så kunde'n finna på å setta dere på Bastø eller et annet fært sted. Og er det så, di har lyst på å komma dit –

Han gjorde et passende opphold han far, så det skulde få tid til å virke, mens han så fra den ene til den andre.

– Men det har di nok ikke, for di har jo vært snilde gutter den tiden di har vært her. Og for det di har vært så snilde, så kan di ha fri imorra, og så skal vi gjøra det hyggelig for dere og stella isammen et lite selskap og ha det koselig sånn som vi pleier. Jaha, så var det ikke noe mere, og så veit di hvad di har å retta dere efter, og så venter jeg at di ikke gjør skam på dere sjær!

Han far blev borte, døren falt igjen. Ikke et ord om nasking på kjøkkenet, ikke en hentydning engang, ikke et lite mistankens frøkorn – Albert kjente han blev så lettet, at han kunde ha sunget høit. Han så op fra tallerkenen og møtte øiet til Flasselasse og forsøkte å blunke til ham – var jeg ikke heldig nå? Men Flasselasse var ikke med, og forstod ikke hvad det gjaldt og smilte tomt og fattig igjen. Flasselasse hadde aldri stjålet i sitt liv, Flasselasse var som en engel så from og dukket ned over suppen igjen og førte i sig med god appetitt.

Det skulde komme en snild mann –

Albert var sterkt ophisset av nyheten.

Det var ikke noe han tenkte bare, det var ikke drøm og oppspinn lenger, denne gangen så var det alvor, denne gangen skulde det virkelig skje. Det var ikke kongen som kom akkurat, men det var en av tjenerne hans, som var satt til å

passer på og se etter at alt gikk til som det skulde. Albert kjente han blev så glad, så var det allikevel håp, tenkte han og la over med sig selv, at han vilde si fra til tilsynsmannen og fortelle ham allting. Han skulde alltid se snittet sitt og passe ham opp før han reiste igjen – gjøre sig et lite ærend ut og gjemme sig bak en busk ved veikanten og rope på ham når han kom forbi. Det er så fælt her, vilde han si, dem er så strenge imot oss, det er ikke som vi skulde være folk. Ikke får vi ordentlig mat, og ikke får vi ordentlige klær – – allting, så skulde han fortelle det og ikke legge fingeren imellem. Det kan ikke være mulig, vilde tilsynsmannen si, Flugumen er jo en aktet mann, han kan ikke være så slem, du snakker ikke sant, gutten min! Jo, jeg snakker sant, bare bli med tilbake og spør, snakk med Petter og alle sammen, få dem til å klæ av sig bare og se åssen dem ser ut på kroppen! Men hvorfor sa dem ikke noe, hvis det er som du sier? Nei, for dem torde ikke, dem visste at dem fikk juling, hvis dem sa så mye som et ord. Ja, men så er dem vel uskikkelige, så han far må være streng, jeg vet nok åssen gutter kan være. Nei, nei, dem er ikke det, dem er så pass snilde og tamme som det går an å være på jora –

Å, han skulde nok få det til, så tilsynsmannen blev nødt til å tro det, og så vilde han snu med det samme og gå tilbake til gården igjen og sette øiet visst på han far.

Hvad er det jeg hører, vilde han si og rynke pannen og bli rød i ansiktet, driver'u slaveri her på Flugum istedenfor barnehjem og bruker gutta til arbeidshjelp istedenfor å la dem komma på skolen og lære noe likesom andre barn? Ja, men dem er iddioter, vilde han far si.

Er dem iddioter alle sammen, det var da merkelig, er'n iddiot Albert også? Er det ikke heller du, som prøver å gjøre dem til iddioter, så du kan få mest mulig fordel av dem selv og ha dem gående som husdyr på gården og slippe å ha noe plunder med dem? Vil du være så snild å svare på det? Og har du ikke fått dem for å fostre dem opp og friste å gjøre folk av dem – og ikke for å rise og slå dem og spinke på kosten og sultefore dem, så de må stjele fra grisen og hunden? Og har du ikke fått betaling for å pleie dem, og har vi ikke sendt dem både klær og skotøi, så dem ikke skulde mangle noen ting – og så har'u gitt det til dine egne istedet? Vet du ikke at denslags er bedrageri, og vet du ikke at du kan komme på straff og få sitte i fengsel for det?

Han la ikke fingeren imellem han heller, men gav han far inn det han trengte, så han blev både gul og grønn. Men så var han jo også kongens tjener og statens beskikkede tillitsmann og hadde å se ordentlig efter at det gikk til som det skulde på barnehjemmaene. Og siden så vilde det bli forhør, og da vilde alt komme for dagen –

Albert gikk rundt i en voksende spenning mens han ventet på tilsynsmannen, og klukket imellem så smått for sig selv. Det skulde han si, og det skulde han si – å, det skulde bli månelyst nå, hele verden skulde få vite hvordan det var å være satt bort og måtte bo på barnehjem. Han skulde fortelle om Petter, stakkar, og Flasselasse og Jakob Drittgutt og silda og pokkingen og sig selv med. Hvordan hadde han ikke hatt det på Åkre mens han lå der på tømmerkjøring og var helt alene i de voksnes vold?

Å Gud, så vondt jeg har hatt det, vilde han si, jeg skjønner ikke at jeg er kommet igjennem alt sammen. Jeg hadde det ti ganger bedre hos mor, enda hun ikke var som hun skulde, men hun var da et menneske iallfall, og ikke en mannvond gamp, som han far!

Tilstelningene tok fatt med det samme. TUNET blev feid og gulvene vasket, Petter fikk ny halm i sengen, så det ikke skulde stinke så fælt, og Flasselasse blev smurt med noe salve og tilholdt å sitte stille på stolen og ikke klø sig, mens den fremmede var der. Og til slutt blev de vasket og klippet hele gjengen – satt på en stol med en bolle over hodet, mens han far var mester med saksen og tok og fiffet dem efter tur, han var utrolig mangfoldig, han far. Og så blev det bakt og stekt i kjøkkenet, så en skulde tro det var jula, og husbondsbarne fløi rundt i dørene med gotter i hånden og tygget og svelgjet og hadde moro med hverandre. De hadde oplevet det før og visste hvordan det var, alle hadde de oplevet det før uten Albert og Olegutten, som var nykommere blandt dem, og blev mere og mere opspilt ved dette nye som skulde skje.

Den snilde mannen kom, det offentliges beskikkede tillitsmann kom.

Han hadde sendt bud i forveien, så han ikke skulde komme overraskende på, han var ikke uten levemåte og visste å føre sig. Vertskapet måtte få tid på sig, en kunde ikke ta dem på senga heller, de måtte få områ sig litt, om de vilde steike noen vafler, kan hende, eller hente en dråpa i byen. En kunde ikke gjøre dem forlegen heller, en fikk vise litt folkeskikk – tillitsmannen han sendte bud. Det var

gammel og god skikk, grei skuring for begge parter, så kom en ikke uventende iallfall.

Albert så akkurat skimten av ham, da han kom kjørende inn gjennom grinden – så blev det ropt på ham nede fra gangen at han måtte skynde sig å komme. Og litt efter stod han i spisestuen med vannkjemmet lugg og såpeblankt ansikt og så sig forundret omkring mellem guttene. Han kunde ikke tro øinene sine: det var gardiner og blomster i vinduet, og bordet var dekket med hvit duk og kopper med hank og pene tallerkener, og det var fater med vafler og kake og en mugge med sjokolade og epler og nøtter i skåler og boller – han visste ikke han hadde sett maken i sitt liv! Og kameratene selv var skuret og pusset og hadde byttet med husbondsbarne og fått låne sine egne klær for anledningen og så ut som skikkelige folk, så de vanskelig kunde kjenne hverandre igjen. De stod der og var forlegne bare og skottet på hverandre og skottet på sig selv og løftet kanskje et grand på armen eller så ned langs buksebenet – det var uvant å være så skammelig fin. Albert så sig omkring efter Lorang – nei, han Lorang var ikke der.

– Se her, sa det – ta denna du!

Svigerinnen gikk rundt og delte ut leker, som de skulde ha å more sig med. Albert fikk en bok stukket i hånden og satte sig til å blade i den, og Doffen og Petter fikk et dambrett og begynte å trille brikkene til hverandre og skulde likesom spille dam. Og trim, trim, sa det borte ved vinduet, der stod Flasselasse og blåste på munnspill, lang og forgremmet og ulykkelig som alltid, og skulde forestille å være musikalsk. Men borte i en krok stod Olegutten og snudde på en mekanisk snurrebas og visste hverken op eller ned.

– Åssen skal jeg gjøra med denna, da?

Døren gikk op, den fremmede kom inn og ved siden han far og a mor. Trim, sa det borte ved vinduet, Flasselasse hadde ikke merket noe og trakk en lang tone på munnsillet – så blev det kneppende stille i stuen.

– Jaha, sa han far og forestilte – detta er altså inspektøren, den snilde mannen jeg snakket om, som er kommet for å besøka dere, så di får bukka pent alle sammen, og detta er barna våre da, skjønner Di!

Albert så en trivelig kar, som lignet på klokkeren hjemme i bygden, litt tykkfallen, litt poset i ansiktet med rødbrunt hår og rødbrunt skjegg. Han likte

ham ikke, kjente han og så på de små øinene hans og gjorde stille op med sig selv at det blev ikke så lett å overbevise ham, som han hadde tenkt sig på forhånd.

– Dem holder på å leka, ser jeg, så vi kommer nok og forstyrrer dem, vi. Ja, lek bare, dere barn, og bry dere ikke noe om oss!

Han far var gått bort til bordet og stod og strøk Jakob Drittgutt i håret:

– Her har vi en snild liten gutt, kan Di tru, som heter sa mye som Jakob og som vi er fært gla i alle sammen. Og her har vi en som heter Petter og som har sånt sjeni for å arbe med jora, at jeg tror han må bli agronom med tia! Og der borte har vi spillemannen vår, som munttrer oss med musikken sin støtt. Ja, 'n Lars og munnspeilet hans –

Han far gikk videre langs bordet. Fra og til stanset han litt og klappet en gutt på skulderen og sa noen sukrede ord. Han stod en stund borte hos Albert – detta er studenten vi kaller'n, han er nå en rein professor, han – og han var borte hos Olegutten:

– Du får stå litt på hue, du Ole, og visa inspektøren hvor flink du er!

Øieblikkelig snudde Olegutten sig rundt og vendte skoene i været. Han gikk på hendene, han løp på hendene, han stod på en hånd og balanserte, han huket sig i armene og rettet sig igjen – inspektøren måtte sette brillene på, for riktig å se hvor flink han var.

– Jeg tror han må bli akrobat, sa han far, og det var sa morosamt sagt, at de måtte le nesten alle sammen – og så er'n så snild, at han veit ikke det beste han vil gjøra! Ja, dem er snilde alle sammen, hvis vi skal snakka om det forresten, det fins ikke vondt i dem, det jeg har merka iallfall. Det kan nok bli litt trubbel iblandt, det er så rart, når det er så mange, men det er ikke noe å bry sig om. Onger er nå onger, da, veit Di, enten dem bor her eller der!

Olegutten var kommet på benene igjen, han far klappet ham på kinnet og så sig omkring i flokken:

– Ja, jeg ser det er dekket til dere, så skal vi ikke forstyrre dere mere. Bare klem på å spis di, barn, så går vi voksne inn i stua og får oss en liten dråpa der, så er vi ikke i veien for hverandre – –

Døren falt igjen efter dem, forestillingen var forbi. Inspektøren hadde stukket brillene i lommen, her var det tydelig orden i tingene, det var ikke vanskelig a se, et mønsterhjem, tenkte han vel og blev med for å prøve dråpan.

Albert blev stående og se efter ham. Det var så utrolig, syntes han, det var så han hadde lyst til å skrike – rive døren op og fly efter og rope at det var narreri bare, fusk og fanteri og spill alt sammen! Men sånn var det altså i virkeligheten, slik gikk det altså for sig i livet – det gikk ikke som det gikk i tanken. Det hadde gått så glatt da, alt hadde gått så glatt da.

Faen au, sa han inni sig og stod og tygget på underleben, detta beit han på, store tosken, detta gikk i ham likesom smør! Lorang viste sig stadig ikke, Lorang han var og blev usynlig, til kontrollen omsider var reist. Da dukket han frem fra hullet sitt, blek i ansiktet og med vikende øine, uten at noen hadde visst hvor han var. Men da dukket også Flugumyngelen frem og rev lekene sine til sig og bråkte og skjente og brukte sig om kapp. Olegutten fikk en klask på kinnet og visste ikke om det var alvor eller moro og blev sittende uviss og smile.

– Du har gjort sund toppen min, du, sa det ilsk.

Og Flasselasse, spillemannen, måtte ut med munnspeilet, mens eiermannen hyttet til ham med neven:

– Ditt svin, du har blåst det fullt av spytt! Og så var det av med pussen og på med fillene, og ikke en halvtime efter at statens skarpsynte tjenestemann hadde utført sin plikt på Flugum barnehjem og var kommet godt og vel ut gjennom grinden, gikk guttene der og drog kvist fra skogen og sleit i sørpen for velferden til han far.

Albert hadde opgitt å forklare noen ting.

XIV

Han blev så lei av sig den dagen, så opgitt og skuffet på alle måter. Det blev ikke anderledes, hvordan han enn stelte sig, syntes han, det var ikke råd å få sagt ifra, sa det blev hørt av et menneske på jorden! Det var bare å gå der og tie og være prisgitt de voksnes tykke og være nødt til å finne sig i alt og vite at en ikke kunde få rett. Det var ikke håp å øine, ikke lysning på noen kant – – og så gjorde han likeså godt alvor av det og rømte en natt noen uker efter, som han så ofte hadde foresatt sig.

Det kom så brått på:

Han hadde ingen forberedelser gjort, hadde ikke skaffet sig jenteklærne,

hadde ikke tjæret skoene engang – han våknet bare en natt og handlet efter en innskytelse han fikk. Det hadde hendt noen ganger, at han hadde vært med han far op i bygden et stykke og passet hesten for ham, mens han var inne hos landhandleren, hvor det også var poståpneri. Og mens han stod der og ventet en dag, var det kommet en gutt bort til ham og hadde rakt ham et stort stykke kake:

– Jeg skulde gi dig detta fra mor.

– He?

Albert var blitt så forundret, at han bare blev stående og glane.

– Jeg skulde gi dig denna kaka fra mor.

– Du skulde gi mig kaka fra mor din?

– Ja, og så skulde jeg si, at du måtte spise a op med det samme. Hu syns så synd på dig, sa hun.

Nølende tok Albert kaken og begynte å proppe i sig.

– Du far hilse og si takk.

Gutten stod og så på ham en stund:

– Er det sant, at det er så fært å væra på Flugum?

– Åssen veit du at jeg er på Flugum?

– Hu mor fortalte det.

De hadde ikke vekslet så mange ordene, men han fikk vite at gutten hette Reidar og bodde ved siden av poståpneriet.

– Vil du ha et stykke kake til?

Albert så sig forsiktig omkring, om han far skulde være i farvannet, så smilte han lite grand:

– Ja, du veit det smakte godt.

Men just som han Reidar kom ut fra huset, kom også han far ut fra krambua, og så torde ikke Albert ta imot. Isteden gjorde han tegn med øinene at Reidar måtte ikke gi ham noe – og Reidar var klok og forstod på flekken. Han blev stående med hendene på ryggen og se efter dem da de kjørte, han sa ikke noe engang, bare stod der som ingenting. Han hadde et lite rundt ansikt og var ikke pen akkurat, men han så så snild ut. Og nå kom Albert til å huske på gutten, nå dukket det runde ansiktet frem for ham, og han kunde tydelig høre stemmen:

Vil du ha et stykke kake til?

Og med ett stod han på gulvet og hastet med å komme i klærne og kjente at han måtte avsted på timen. Det var et ord Reidar hadde sagt, da han kom med kaken fra mor sin: hun syns så synd på dig! Det hadde bud til ham på en måte, det slo ned i ham som en innskytelse han ikke var god for å stå imot. Han merket han blev tungpustet av iver og måtte gjøre vold på sig for ikke å komme til å gjøre noen støi. Rett nå strøk han fra Flugum og så til å komme sig op til Reidar, det blev sikkert en råd der. Han vilde be ham å snakke med moren, hun måtte være godhjertet av sig, det var ikke snakk om annet. Hun vilde sikkert ikke si nei, når han bad henne hjelpe sig, så de ikke skulde finne ham igjen. Hun hadde gitt ham et stort stykke kake enda hun ikke hadde snakket med ham engang –

Så, ferdig og farvel alle sammen!

Han torde ikke se bort på Petter, glyttet bare sakte på døren og smøg sig igjennem med skoene i hånden. Han visste ikke riktig hvad klokken var – mellom tre og fire, tenkte han – men det var skynt ute på tunet med drivende skyer og stjerner over låven. For ikke å spille tiden listet han over på strøpelesten, enda det lå våte snedriver omkring, mens han lyttet spent efter Burmann. Først da han var kommet op i skogkanten og ikke kunde se husbølet lenger, skyndte han sig å få skoene på og tok til bens inn mellom trærne.

Det blev en lang dag å komme igjennem – og vanskeligere enn han hadde tenkt sig. Det varte så lenge før det blev lyst, han kunde ikke se å ta sig frem, men blev gående og tulle i mørket og var ikke sikker på veien. En tid gjemte han sig inni et gransnar og skulde bie til gryet kom – men så blev han urolig og skyndte sig videre og skulde finne et likere gjemmested. Det kunde jo være de var efter ham alt – og så løp han av gårde langs myrer og rabber, hvor det var bare flekker i skogbunnen, så de ikke skulde se sporene hans. Kunde han bare finne en hule, tenkte han, eller iallfall et hult tre, som han kunde krype inn i så lenge, det var likesom ikke så farlig da. Men det var ingen hule noen steder og ikke noe tre å gjemme sig i. Og nå begynte dagen å gry, han hørte et hanegal borte i skogkanten, det satte en iskald spore i ham, så han tok på å springe igjen. Og inn iblandt stanset han litt og syntes han hørte stemmer i skogen, og stod og lyttet med ånden i halsen, mens hjertet dunket og hamret i brystet. Var det folk eller var det han selv? Slik skremte han sig op efter hvert og blev mere og mere sky og skvetten – til slutt kløv han op i en tett gran og satt og berget sig inni baret

likesom et lite livredd ekorn. Og sulten meldte sig og kulskingen meldte sig, han var søkkvåt op over knærne og satt og hutret og frøs i treet og var ikke god om å holde varmen. Det blev litt bedre da solen kom, så satt han og snudde sig oppe på grenen og prøvde å tørke sig lite grand, det blev bare så langsomt i lengden. Om han kunde få sove litt, tenkte han, men så var han så redd for å falle ned, og så blev han sittende og holde sig fast til det verket i hele kroppen. Og slik satt han i time efter time og speidet og lyttet og tygget kvae – nei, om han noen gang hadde visst at en dag kunde være så lang! Men så kunde han ikke holde det ut lenger og måtte ned og strekke sig litt. Og nå gikk han til han kom ut i skogkanten og kunde se ned hvor Reidar bodde, der gjemte han sig inni noen busker og satt og glyttet frem, om det skulde bli råd å få snakke med ham.

Det blev en lang ventetid.

Folk kom og gikk i veien, de fleste hadde ærend på krambua, det singlet og sang i bjelden hver gang det gikk i døren. Der kom en kone med et brød under armen, den gule skorpen lyste i solen – akk av mig, han blev så sulten, at han satt og svelgjet og svelgjet lenge efterat hun var borte. Der kom en jente med en kurv i hånden, de kom den ene efter den andre og bar pakker og poser, når de gikk. Reidar viste sig også noen ganger, men han hadde følge med noen, så det var uråd å rope på ham – først da solen var gått ned, kom han alene ut på bakken og stod og tuklet med en klæssnor. – Du, få snakka med dig da!

Albert måtte rope to, tre ganger, for han torde ikke rope for høit – jo, der løftet Reidar på hodet og kom drivende mot ham i skumringen.

– Er det dig, sa han forundret – jeg kunde ikke begripe –

Albert forklarte sig i flyvende fart. Han var altså rømt ifra Flugum matt og hadde gjemt sig i skogen hele dagen, så de ikke skulde finne ham igjen, fortalte han. Og nå var han så sulten og våt og forfrossen, at han ikke visste sin arme råd:

– Du vil ikke spørre mora di vel, om jeg kanskje måtte få være her i natt – og om jeg måtte få litt mat? Jeg har sitti oppe i et tre, skjønner du, og er så lemster i beina at jeg orker ikke å gå mere i kveld. Men du får ikke la noen høra, at du spør så dem får rede på at jeg er her –

Reidar løp med en gang. Han var ikke borte mange minuttene:

Jo, vær så god, skulde jeg si, du måtte så gjerne få være hos oss.

Det lettet – det lettet så velsignet. Sannelig var det ikke allikevel slik, at det

fantas snilde mennesker i verden, Albert blev så glad og takknemlig, at det hetet i øinene hans. Sannelig gikk det somme tider til, som når han lå og tenkte og drømte og diktet op lange historier for sig selv.

Moren stod på trappen da de kom, en liten vennlig og blid kone, som tok Albert i hånden og leide ham inn i et varmt kjøkken og bad ham sette sig bort ved komfyren:

– Ta nå av dig på beina dine, så skal du få tørt her! Og så skal du få mat, stakkars gutt, jeg må bare over på krambua innen dem lokker til kvelden og høra, om dem har et grand melk. Ja, for du vil ha litt melk?

Det var for godt til å være sant, Albert kunde bare nikke med hodet, gråten vilde frem hvert øieblikk.

– Se her, ta detta så lenge, jeg kommer igjen så fort jeg kan. Han fikk et stykke julekake i hånden og maulte i sig med god appetitt, mens han så sig omkring i kjøkkenet. Det var ikke så stor plassen akkurat, men det var så trivlig og hjemlig – så inderlig koselig å sitte i. Det lå uttunget papir på hyllene, det hang blankpusset messing på veggen, og lokk og kokekar skinte imot ham hvor som helst han flyttet blikket. Det tok sig så godt ut, syntes han, det pyntet så vakkert og gjorde det så vennlig – og så var det så velsignet varmt, at det gikk søtt gjennom hele kroppen. Det var annet enn å sitte og fryse i et grantre og kjenne sig på lag som en kråke – å den som kunde få ha det som Reidar og gå ut og inn i et hus som her, det måtte være moro å leve da –

Reidar hadde sittet og sett på ham:

– Du har vært lenge på Flugum?

– Siden i høst engang.

– Men åssen kunde du komma der?

– Dem tok og satte mig der bare, det var noe med mora mi –

– Tok dem dig sier'u?

– Ja, jeg kom fra skolen, jeg, og visste ikke av noen ting, og så stod lensmannen i veien og sa, at jeg måtte bli med ham.

– Men kunde du ikke sagt nei?

– Jeg sa nei au, men så tok dem mig med makt, dem var to voksne karer, og så kom jeg til kort da, veit du.

– Ja, men at dem satte dig på Flugum?

– Jeg skulde få det godt der, sa de. Jeg vil ikke ha det godt, sa jeg – jeg vil være hjemme hos hu mor, for hu mor er snild hu.

Men nei da, dem vilde ikke høre, dem tok mig bare i hue og beina og bæerte mig mellom sig alt det jeg skreik –

Reidar satt forskrekket og hørte:

– Kan det gå an slikt au?

Døren gikk op, en mann kom inn – en stillferdig og godslig kar, som satte et spand i kroken og gav Albert et vurderende blikk.

– Det er far min, forklarte Reidar – og detta er den gutten, jeg snakket om.

– Jeg veit det, svarte det stille – jeg traff mor på butikken.

Mannen tok Albert i neven og gled stille ned på en benk.

– Du er rømt ifra Flugum, skjønner jeg?

– Ja, for det var så leit å være der, og nå tenkte jeg å høre, om jeg kunde få ligga her i natt.

Blikket foran ham gled til siden og Albert skynte sig å legge til:

– Det behøver ikke å være i en seng, jeg kan godt ligge på gulvet, hvis Di vilde gi mig lov – ellers så har jeg ikke dyr!

Mannen nølte lite grand:

– Ja, det er bare det, forstår du – – nå, der har vi mor, så får vi noe å bite i, og så kan vi snakke om det siden.

Konen begynte å dekke med det samme, Albert kunde bare ikke la være å se, at det var kommet noe bekymret i minen, som han ikke hadde lagt merke til før. Men hun var like omsorgsfull mot ham og bøide sig over ham rett som det var og smilte til ham og skulde gjøre det koselig for ham.

– Sett dig her du Albert, sa hun – og begynn å spisa med det samme, så skal det straks komma varm melk. Og så kan Reidar sitta her, og så sitter han far der – jeg kommer efter om e lita stund!

Det var opskjær og ost på bordet og værterkake og fint brød – og borte på komfyren stod en panne og braste og luktet så lekkert og innbydende, at Albert måtte gjøre vold på sig for ikke å snu hodet og se. Og spis, spis, sa det omkring, de satt og forsynte ham hele tiden og tenkte likesom bare på ham. Til slutt kom

stekepannen på bordet med stekt lever og brunet flesk – og jamen hvelvet de ikke halvparten rett op i tallerkenen hans uten så meget som å spørre ham engang! Og hele tiden gikk konen omkring og småpratet på sin lune måte og hadde et vennlig ord til ham støtt:

– Det er så morosamt for han Reidar å få besøk kan du veta, ja det er morosamt for oss andre au!

Og mannen hjalp til etter evne:

– Ja, det er morosamt å få fremmed, det er sikkert au det!

Nei så snilde og søte de var, Albert blev helt varm innvendig, så godt var det å sitte imellem dem og bli snakket til som et menneske. Men midt op i hyggen og herligheten plumpet Reidar ut med et spørsmål:

– Hvorfor ser du så ofte på klokka, mor?

Det blev en forlegen pause, Albert så op i det samme og møtte konens øine:

– Ja, nå må du ikke bli forskrekket, sa det – men dem så dig altså fra krambua og skjønnte at det var dig. For dem hadde telefonert fra Flugum og varskodd, at du var rømt, og så ringte dem tilbake at dem trodde du var her, og nå kommer dem og henter dig med hest. Vi vilde bare ikke si noe til dig så lenge du satt og spiste.

Albert kjente at han stivnet påstolen:

– Dem kommer og henter mig?

Konen la hånden på skulderen hans:

– Jeg kan ikke si hvor lei jeg blev, da dem fortalte det. Hvorfor gjorde di det, sa jeg, kunde di ikke tidd stille med det og latt den stakkarn væra i fred? Dere er ikke øvrihet, sa jeg, og gutten har ikke gjort dere noe vondt, og jeg trur ikke han har gjort andre noe heller, så di behøvde ikke å legga dere op i det, sa jeg. Det var bedre di hjelpte'n å gjemma sig, for det er vel ikke noe rart i at han gjerne vil bort ifra Flugum? Di veit visst åssen det er der, jeg tenker vi veit det alle sammen, dersom vi først skal snakke om det–

– Di veit åssen det er?

Mannen skyndte sig å svare, han syntes vel konen tok munnen for full:

– Ja, men vi har ikke beviser, forstår du, så vi kan ikke gjøra noen ting. Det er ikke så godt for oss småfolk å si noe, han er ikke så grei Flugumen, ser'u, folk

bryr sig ikke om å leggja sig ut med'n. Dem er bange for å komma for retten, det blir bare trubbel av det og uvennskap og krangel med naboene. Og disse sakkføra, som står der og graver – folk er redd for dem au, du veit dem kan gjøra svart til hvitt, uten at dem blir straffa for det – nei, så holder dem sig heller vekk. Jeg er ikke likere sjær, jeg har sett med mine egne auer, at gutta har gått på søppeldynga og plukka op og stappa i munnen – men å fortelle det for retten? Nei, for jeg kan ikke bevisa det, for jeg har ikke vidner på det – og om jeg hadde vidner på det, så tørte dem ikke si noe. Dem veit dem vilde få svia for det, og jeg vilde få svia jeg au og kanskje mista arbeidet mitt, og så lenge jeg har'n Reidar – – det er sånn i væla, forstår du.

Det blev for meget for Albert, han la hodet på bordet og gråt:

– Di vil ikke hjelpa mig da!

Konen hadde satt sig ved siden:

– Nå skal du ikke ta det sånn, du kan veta, at vi vil hjelpa! Vi skal snakka med'n når han kommer og be'n å væra snild og ikke gjøra dig noe –

Albert fôr op:

– Nei, di må ikke si et ord! Han kommer til å slå mig fordervet, hvis han far veta, at jeg har sagt noe –

Gutten skalv over hele kroppen.

– Kan jeg ikke få lov å gå? Jeg tør ikke væra her – å kjære vene slepp mig ut da!

Mann og kone byttet et blick.

– Nei, det kan ikke gå an, sa det – vi har ikke lov til det, svarte natta og allting

–

Reidar stod plutselig ophisset imellem dem:

– Kan han ikke gjemme sig i bakerovnen, far?

– Nei, det går ikke an det heller –

Konen satte haken frem:

– Men det kan da ikke gå an, at vi lar Flugumen få komma og ta'n, når vi veit hvor stygg han er? Tenk om det var Reidar bare –

Mannen så sig rådvill omkring:

– Ja, hvad vil du at jeg skal gjøra?

– Jeg vil at du skal være en kar og låsa døra for'n og si at han kommer ikke inn! Nei, for han har ikke noe her å gjøre!

– Ja, men det veit du, han har –

– Nei, det veit jeg ikke, men jeg veit at hvis dem visste, dem som har med det, hvor stygg han er mot barna der borte, så fikk han ikke ha dem et øieblikk!

– Nei, nei, men vi har ikke noe med det –

– Jo, det har vi nettopp, vi har ikke lov å tia når vi veit åssen det er, vi skulde sagt fra for lenge siden, så hadde'n ikke fått holdt på lenger, og så hadde ikke detta hendt.

– Nei, men så hadde det kanskje hendt, at du var blitt drivi til løgner som e annen sladrekjerring og var blitt sittende der med skamma, og at jeg hadde mista arbeidet – åssen vilde du likt det? Ja, for du må ikke glemma, at Flugumen har både gård og grunn og er hvad dem kaller en formående mann, mens vi er arbeidsfolk bare, og det er ikke det samme som storfolk må du tru!

Konen stusset litt:

– Du vil ikke gjøre noe da?

– Jeg skal prøva å snakka med'n, hvis du vil det –

– Nei, nei, sa Albert igjen, angsten lyste av øinene hans.

– Ja, så veit jeg ikke annen råd, enn at du far finna på noe sjær – nå trur jeg han kommer forresten!

De spisset ørene alle sammen – jo, der hørte de vognrammel i veien, ptro, sa det ute på bakken –

Albert så stakkåndet på dem.

– Reidar fant mig oppe i skogen – jeg – jeg hadde gått vild – jeg visste ikke hvor jeg var –

– Ja vel, ja vel.

– Vi skal holda med dig, kan du veta!

Og så Reidar til slutt:

– Jeg er redd, jeg mor.

Skritt på trappen, døren gikk op. Flugumen kom dukkende inn, høi og slampet i benene som en gamp med hestetennene glisende mot dem:

– God aften, sa han og hilste og skulde være godslig – ja di far undskylda jeg kommer først nå, men jeg fikk budet så seint –

Det blev litt kaldprat om vær og vind, mens Albert satt og dirret på stolen, så rensket Flugumen halsen og byttet samtaleemne:

– Det var denna gutten, da.

Han satte øiet på Albert og skulde likesom smile til ham:

– Det blev ikke lang betan du kom!

De tidde alle sammen.

– Du skulde rømme nå da? spurte det.

– Nei, jeg skulde ikke det heller –

Albert hadde fått tenke sig om og var blitt roligere nå. Hvad hadde ikke Ivar fortalt den gangen?

Det var falt ham inn, at han kunde prøve på samme måten:

– Jeg drømte, jeg skulde hjem til mor, jeg hadde fått lov å besøke a syntes jeg, men så frøs jeg så fært, og så vaknet jeg inni skauen, og da lå jeg og krøp på en snefann – jeg må ha gått i søvne, jeg –

Flugumen satt vantro og kopte:

– Nå har jeg hørt det au.

Albert skyndte sig videre:

– Jeg blev enda så redd, for jeg kunde ikke skjønne hvor jeg var. Jeg trodde jeg drømte enda og vilde legga mig igjen, men så var det så kaldt –

– Og detta vil du ha mig til å tru?

– He?

– Du skal ikke jуге, sa jeg.

– Jeg jугer ikke, far!

Mannen i huset rugget litt på sig:

– Nei, det kan stemma det, Flugum, gutten snakker nok sant han. Reidar kom over'n oppe i skauen, han var og skulde finna en bue – var det ikke en bue, Reidar? Og da gikk gutten og villret der og visste hverken att eller fram. Kan du si mig veien til Flugum, sa'n – han vilde tilbake til Flugum var det likt. Og så tok Reidar ham med hit, og da snakka han om Flugum igjen, han måtte dit, sa'n –

– Ja, men hvorfor gikk han ikke da?

– Nei, for han kunde knapt stå på beina, og derfor bad vi'n å sitte så lenge og fikk i'n noe varm melk. Jeg for min del tror nå at gutten har vært sjuk –

Konen falt hjelpende inn:

– Ja, det var ikke vondt å se. Han så ut som et lik, da han kom, jeg har ikke sett noe så bleikt!

Og så mannen igjen:

– Forresten hadde jeg det likedan sjær, da jeg var sa gammel som han. Jeg gikk i søvne rett som det var – engang hadde jeg vært i stallen og løst hesten til han far og holdt på å spende'n for trilla, da dem kom. Jeg gikk i bare skjorta og visste ikke av noen ting – doktoren trudde det kom av orm, sa'n og så fikk jeg ormefrø – –

De var så flinke begge to, Albert hadde aldri tenkt sig, at voksne kunde lyve så makeløst. De hørtes så troverdige ut, det var så han satt og lurte på, om det kanskje var så allikevel? Og Flugumen lurte visst på det han også eftersom Albert kunde forstå:

– Ja,ja, sa han til slutt, han kunde ikke si annet, enn at han syntes, det var nokså rart:

– Jeg har ikke gått i søvne sjær, det jeg veit om iallfall, så jeg kan ikke uttale mig. Men det må vel væra sånn som di sier –

Den gangen var Albert heldig og slapp både fra juling og skjenn og kom hjem i god behold.

Dagen efter møtte han Lorang, mens han skrådde over tunet.

– Nå, du rømte igår, hørte jeg og var ute og lufta dig litt?

Albert gjorde sig så uskyldig han kunde:

– Nei, det gjorde jeg ikke, jeg gikk i søvne bare, jeg visste ikke noe av det –

Lorang blev stående og se på ham med det lumske, brennende blikket. Det trakk op til et hånflir om munnen:

– Det kan du innbille katta!

På veggen over sengen til han far hang det en blankskuret remingtonbørse med et uhyre langt løp. Den kom ikke så ofte for dagens lys, eieren var ikke noen jeger akkurat, men Albert hadde iallfall sett den og hadde god rede på den. Ellers hendte det jo somme tider, at han far tok den med op i åsen og skulde friste «hanan» på spillet, eller han skulde avlive griser. Da la han enda rundkule i og leide grisen bakom fjøset – paff, sa det, og der lå den. De visste beskjed noen hver, både Doffen og Petter og flere og kunde fortelle hvordan det var. Det var så grusomt spennende, sa de og blev ganske lave i stemmen, det dundret så det ramlet i husene, og så røk det av børsemunningen – å, de hadde respekt for børsen. Det var ikke bare, at den var farlig – men den skulde være så ualmindelig god og gå så rent bort i veggene langt. Og nå led det mot slutten av april, han far hadde sittet på trappen en kveld og skurt løpet både utvendig og innvendig, så nå spurte de nok nyheter snart. Og i marken var våronnen lengst i gang, guttene bakset med jorden og hang i fra morgen til aften og ryddet og slet med hakker og spader, mens Mathias holdt orden på dem og ekserserte og kommanderte, slik som han engang hadde for vane:

– Di skal gjøra det på en gang – hakka i været, når jeg sier ett og ned i bakken, når jeg sier to: ett – to – ett – to – – nei, nei, nei, nei!

Han sprang frem og tilbake og fektet med armene og hugg i luften og var ganske fortvilet imellem:

– Se her, di skal gjøra som jeg!

Mathias begynte å bukke og rette sig – op og ned og op og ned – to minutter, ti minutter. Guttene stanset arbeidet kan hende og blev stående og stirre på ham – hvor lenge kunde han holde på? Hatten datt av ham, svetten dryppet, hårluggen slengte frem og tilbake – Mathias drev på. Mathias drev på til han var nesten sort i ansiktet, op og ned og op og ned –

– Nå stuper han snart, sa en.

Så kunde han far rope, han gikk borte i jordet og pløide og var kommet til ende med furen:

– Nei, nei, hvad er detta for noe!

Og mens han snudde plogen og skrevet mot dem i skaftestøvlene:

– Fly hjem og hent a mor du Albert og be a få Mathias inn! Hu kan gi'n litt mjelk kan du si!

Det var grovær med solstek i gropene, linerlen gikk og trippet på bakken og gjorde iblandt et rundkast etter fluer, og Cato kreket omkring mellom hønsene og stoppet fjær og pinner i munnen og spiste søle og hadde det godt. I marken spirte blomstene frem og Dina var flittig på ferde og plukket og vimset omkring både her og der. Det var blåveis og hvitveis og løvetann og bekkeblomst – helt ute i grøftene grodde de, så gutta iblandt måtte hjelpe og ta dem, at hun ikke skulde bli våt på benene.

– Å, Albert du vil vel ikke væra så snild –

Pipen hadde fått en annen låt, hun hadde vel tellet på knappene igjen og kommet til at det var bedre slik. Paff, og så smalt det på tunet en dag, en diger smell som skrallet i husveggen, så det riktig ringte i rutene...

Det var i middagsstunden, guttene flest var kommet inn fra arbeidet og holdt på å sette sig ved bordet. Et skudd nå, tenkte de og så stussende på hverandre, hvad kunde det bety?

Da smalt det igjen så de spratt på stolene, de hørte lyden av singlende glassbrott, og så kom det et langt rop –

Albert var førstemann borte ved vinduet.

Gud bevare dig vel, det var Lorang. Han stod på tunet med børsen i hendene, litt sammenhuket og krum i knærne og puttet en ny patron i løpet, mens han skottet frem og tilbake, så ingen skulde få komme på ham. Og borte i vedskjulet stod han far med hestefjeset sitt ut gjennom glytten og vinket til noen tvers over plassen:

– Gå inn med dig, så fort du kan!

Lorang svingte sig lynsnart rundt og kastet børsen til kinnet.

– Er du spenna gærn, skrek det bak ham – vil du skyta på folk!

Som en katt gjorde Lorang omkring:

– Ha dig inn, din svarte faen, ellers kommer du til helvete før du veit det!

Hestefjeset blev borte, skjuldøren klappet igjen.

I dette øieblikk kom «Generalen» spankulerende inn på tunet. Han var ganske ildrød i hodet, distinksjonene slang om nebbet – hvad pokker, sa han likesom og brummet og skjente til alle sider, det fikk være måte på spetakkel –

Paff!

Det reiste sig en støvsky på gårdsplassen, så seg «Generalen» sammen som en klut og blev liggende borte i sandet. Det snurret noen fjær over ham i luften...

Med det samme det smalt kom han far springende ut av skjulet og tenkte å ta Lorang, før han hadde fått ladd igjen. Men Lorang var for kvikk, han hadde revet sluttstykket op og kjørt en patron i kammeret og stod med børsen til kinnet innen han far var kommet halvveis:

– Ha dig inn, har du hørt, din hankatt!

Spyttet silte av munnen hans:

– Herren fordømme mig skyter jeg ikke, neste gangen du syner fleisen din!

Han far måtte gjøre vendereise og galoppere tilbake til skjulet, det var ingen annen råd med det.

Da kom det noe krekende frem på tunet, et lite levende vesen, som veltet sig sidelengs henover sandet – Cato, det lille slangemennesket, som hadde stått i døren og sett på. Han var så ivrig, han hadde så travelt, lemmene gikk som krabbeben under ham, den lange tungen spilte i munnen – det var som noe slags merkelig dyr flyttet kroppen sin inn gjennom gårdsrummet. De skrek til ham fra skjulet og huset – pass dig, Cato, gå inn med dig, Cato! Kvinnfolkene skrek, og guttene skrek – Cato enste det bare ikke. Cato skjønte ikke menneskesproget, Cato skjønte ikke at det var fare, men flyttet sig ubekymret videre. Cato skjønte bare det ene, at det var noe i veien med «Generalen» – kameraten, som la i en tull der borte og var blitt så merkverdig stille og ikke snakket eller noen ting. Og så skubbet han sig videre og videre, snart på siden og snart på enden eftersom han fikk det best til.

– Cato, kom tilbake da, Cato, skal du få noe riktig godt!

Cato hadde nådd frem til åstedet. Han satte sig flatt ned i sandet, gav noen pludrende låt fra sig og snakket til «Generalen» i hans eget sprog. Da han ikke fikk noe svar løftet han den ene hånden og følte bort i fjærene hans, mens han skakket på hodet. Besynderlig at han lå slik på siden, besynderlig at han ikke rørte sig – Cato løftet et lem til og strakte det følede frem mot vennen.

Det var blitt stille på gården, alle tidde og så på Cato – bare Lorang stod klar med børsen og snudde hodet vaktstomt til siden og holdt øie med huset og skjuldøren.

Og så hørte de alle sammen en liten, klynkende lyd i stillheten. Cato var blitt

redd, Cato hadde forstått. En gru hadde rørt ved ham, Cato løftet ansiktet sitt med de utstående fiskeøinene og klaget sakte ut i vinden. Så stablet han sig på benene, mens lyden blev sterkere og sterkere og vokste til en uhyggelig tuting.

– Få'n inn, ropte det fra skjuldøren.

De skrek i kor til ham alle sammen, kom hit du Cato, vær snild da, Cato, men Cato vilde ikke gå ifra. Cato blev stående hos «Generalen» akkurat som han stod i en saks.

Han fars stemme hørtes i glytten:

–Telefoner efter hjelp, hører di, be folk komma med en gang og ta med sig børser og hvad dem har!

Det svarte fra tunet:

– Rører di telefonen skyter jeg'n Cato.

Gangdøren under dem røk op:

– Ja, du kan bare prøva, sa det.

Lorang pekte med børsen, han stod bredbent og krumhalset på bakken med underbittet sitt godt frem:

– Jeg skulde kanskje være rædd for dig, kjukka?

Det blev noe bråk i gangen, gå unda med dere, sa det kvasst. Og midt for Alberts undrende øine kom det et kvinnfolk blåsende frem – kom a mor i feiende fart sa skjørtene svulmet omkring henne:

– Ikke vær redd du Cato far!

Hun vørte ikke børsen eller noe, grep bare krypet i hendene og løftet ham op fra bakken.

– Sett på makan, sa hun og la armene vergende om ham – skyte den fine fuggern for oss! Men vi skal få en ny kalkunhana vi, Cato, og så er det ikke noe å bry sig om!

Med det samme a mor kom til syne danset Lorang noen skritt tilbake med myke huskende katteaktige bevegelser, mens han fulgte henne med øinene og holdt børsen ferdig til skudd. Han var nok ikke sikker på, om det var ham eller Cato det gjaldt – var dig, di helvetes mær! Klask, der stupte han ende i bakken, han far var kommet ut fra vedskjulet med en bred fjel i hånden og slo ham ned med et eneste slag. Det låt ikke i ham engang, han lå ihop som en ruge i sandet og

ledde ikke på så meget som en finger.

– Det var ikke annet å gjøre, sa han far da lensmannen kom til – gutten hadde fire patroner igjen og kunde skyti oss ihjel alle sammen! Først smeldte han et skott i husveggen, og siden skaut han inn ruta der borte – han trudde vel jeg satt innafor, og derefter tok'n kalkunhanan – jeg vilde ikke mistet den for mangfoldige penger! Og til slutt stod han og siktet på kona mi – jeg veit ikke hvad Di synes. For min del tror jeg nå det, at gutten er spikende gæern og har vært det i lang tid, iallfall så vil vi ikke ha'n her lenger, det er sikkert au det!

Lensmannen hadde Lorang med, da han kjørte.

Guttene kunde se dem fra jordet, hvor de stod med hakkene sine. Lorang virket så liten og tynn, der han satt ved siden av lensmannen, så ubetydelig og blek og syk – det var ikke til å begripe, at det kunde være den vågale karen, som hadde flydd i flint her til middag og danset omkring med børsen til han far og skutt med skarpt som en ren gærning –

– Jeg synes synd på ham jeg, sa Petter.

Det samme gjorde Albert.

– Jeg kan ikke si jeg likte'n akkurat, men han var real iallfall, og så var han ikke redd.

De stod litt og drøftet hendingen, mens de lot som de hakket i bakken.

– Hu var ikke redd a mor heller, sa en.

– Nei, hun var liddeli modig gett, tenk å tore gå frem slik!

Det mekret borte i flokken, det var nett som å høre en geit:

– Men han far var redd han. Så di, da han løp inn i skjulet? Han kastet beina frem som en elg –

Mathias var kommet til og stod og bukket foran dem, op og ned og op og ned:

– Di skal gjøre det på en gang, har jeg sagt!

Alt gikk igjen i sin vante gjenge.

XVI

Ikke så mange dagene efter fikk Albert en ordentlig støkk i livet. Han far kom inn, mens de spiste frokost og stilte sig op, som han pleide å gjøre, når han vilde

gi noen beskjed:

– Jaha, sa han og skulde likesom smile – nå kan jeg hilse fra'n Lorang og fortelle, at han er kommet på Bastø.

Det blev stille ved bordet. Øinene til han far vandret rundt:

– Og er det noen av dere som har lyst til å komma efter, så får di bare si ifra. Men ellers så blir di blå for å rømme, når di kommer til Bastø, enten di går i søvne eller ikke –

Det gav et sett i Albert, han kjente at han fikk vondt for å puste.

– – så hvis det er noen av dere, som spekulerer på det, så kan jeg ikke annet si, enn at jeg tror di spekulerer feil.

Et kort, truende ophold:

– Åssen er det med dig, Albert?

Albert våget ikke å svare.

– Jeg var på krambua igår kveld skal du veta, og så kom jeg til å spørre om dig. Du veit en kan ikke forspørre sig –

Det var som å komme med et gloende jern. Albert kunde ikke holde det ut lenger:

– Jeg kan ikke for at jeg gikk i søvne!

– Nei du kan ikke det – – hvis du virkelig gjorde det da.

Han far slapp ham ikke med blikket:

– Jeg er bare ikke så sikker på, om jeg ikke har trudd dig for godt – om du ikke har narra mig, mener jeg. Og har du gjort det –

Albert skyndte sig å avbryte:

– Nei, jeg har ikke narra Dere, far!

– Jeg hører du sier det ja. Men skulde det visa sig, at du har gjort det allikevel – nå ja, vi får se. Vi er ikke urimelige her på gården, vi vil bare ikke veta av fanteri og løgn. Ja, nå veit du åssen det er.

Støkken satt i ham i flere dager. Han gikk og dukket med nakken og skjevet til siden og gjorde sig liten, bare han så skimten av han far. Det var som han hadde en dom på sig, som før eller senere måtte fullbyrdes og som hang truende over ham og minnet sig mange ganger om dagen. Hvis han far skulde få rede på sannheten, hvis de ikke tidde oppe hos Reidar! Han kjente sig så fortrykt og

elendig, så rent nedfor på alle måter. Det ene og det andre hadde slått feil, rømmingen, besøket hos Reidar – han kjente han tålte ikke mere nå.

Men livet spør ikke dem som lever om de tåler mere eller ikke. Og så kom Albert til å oppleve, at han far kom og vinket på ham bare noen få dager senere og bad ham å bli med inn i stuen:

– Jeg skulde snakka litt med dig, sa han.

Albert la redskapen sin og fulgte med bange anelser.

– Jaha, begynte han far, slik som han pleide å begynne – det var det da, Albert, at jeg har fått et brev idag. Det er enda lensmannen i hjembygda di, som har skrivt det, og det er et alvorlig brev.

Et brev, tenkte Albert, så gjelder det gudskjelov ikke rømmingen.

Han far raslet med noe papir.

– Ja, det er likeså godt du får veta det straks. Men mora di er altså død, og blev begravt igår eftersom jeg kan forstå. Det var longeбетendelse, skriver'n og det stod ikke så mange dagene på, så det var vel galopperendes, tenker jeg.

Albert samlet sig til noen ord:

– Mora mi er død?

– Hu er nok det, hu er nok det –

Han far skulde likesom trøste litt:

– Du veit vi er undergitt Guds vilje. Det er han som styrer og rår og det er han som bestemmer når vi skal dø, vi kan ikke bestemma det selv. Og det som han bestemmer, det er det beste for oss, enten vi liker det eller ikke. Det er ordnet sånn, skjønner du, det kan ikke være anderledes, og så er det ikke noe å gjøre ved det. Albert stod litt, det bevet om munnen.

– Jeg kommer ikke hjem da?

– Nei det kan du nok ikke nå, han skriver det lensmannen au. Det er best at han blir, skriver'n, det er ikke noe igjen etter mora, banken har måttet ta huset igjen.

Det var sagt, det som skulde sis.

– Ja, det var leit for dig detta, Albert, men som jeg sa ista, det er ikke noe å gjøre ved det. Du får gå bort å arbeide igjen, så får ikke tankene så mye makt, jeg veit ikke bedre råd, jeg –

De flokket sig rundt ham guttene, da han var kommet tilbake i åkeren.

– Hvad var det for noe, Albert?

– Å det var, at mor mi var død.

Det svømte for synet hans, han bøide sig og tok etter hakken og slo noen ganger i jorden. Da han løftet hodet igjen, hadde de listet sig bort alle sammen, bare Petter stod enda og så på ham.

– Er du lei for det?

– Det kan du veta jeg er.

Petter skulde trøste ham litt:

– Ikke vær lei, du Albert, vi skal nok greia det, vi.

Albert kunde ikke svare på en stund.

– Hu mor var så snild, og nå kommer jeg ikke hjem, sånn som jeg hadde gleda mig til –

– Å jo, du kommer nok hjem.

– Nei, jeg må bli her, sa han far.

– Ja, men jeg veit at du kommer hjem, jeg.

– Åssen kan du veta det?

Petter spilte trumfen sin ut:

– Jeg drømte inatt, at far min var kommet! Han kom kjørende rett inn på tunet akkurat som vi stod og vaska oss og skulde inn og ha middag. Er detta Flugum barnehjem, spurte han. Ja, sa vi og undret hvad han vilde. Kjenner di en, som heter Petter? Der står'n, sa dem og pekte. Ja, jeg er far hans, sa han og gikk tor vogna og hilste. Du har det bare godt? Nei, det har jeg ikke, sa jeg, vi har det ikke godt noen av oss –

Albert hørte bare halvt efter.

Og detta drømte du, sa han, for å si noe.

– Ja, detta drømte jeg, gett!

Petter så ut som han hadde utført en bedrift:

– Og nå kan du være trygg for at far min kommer om en stund! Jeg er sanndrømt, skal jeg si dig, enten du trur det eller ikke. Den dagen du kom – jeg hadde alt drømt om dig, jeg, og kjente dig igjen med det samre! Og derfor så er

jeg aldeles sikker –

Men Albert kjente sig ikke overbevist.

– Trur du, sa han bare, mistrøstigheten gnaget ham igjen.

– Om jeg trur det, ja? Jeg må vel tru det som jeg veit. Og nå veit jeg visst at far kommer, slik jeg har trudd hele tia, og da skal du bli fri du au! Ja, for jeg skal fortelle ham alt og få'n til å lova å ikke gi sig før du er likeså fri som jeg – –

Han var litt skuffet, Petter, da han begynte å arbeide igjen. Det hadde ikke nyttet noe, kameraten var ikke blitt så glad som han ventet han skulde ha blitt. Det hadde ikke lykkes å muntre ham større, Albert hadde sett tvilende ut og var gått fra ham med øiet i bakken. Nå stod han et stykke til siden og hakket gjødselen ned i jorden og så ikke op en eneste gang. Det var tydelig at han var like mismodig, like nedtrykt, som da han kom. Inn iblandt kunde han falle i tanker og bli stående og se ut i luften – han hadde det ikke for godt, var det likt.

Ånei, en mor var nå en mor, hvad det kunde være å utsette på henne, Albert fikk kjenne det nå. Han hadde ikke vært så glad i henne nettop, hun kunde være lei imellem, og hun drev med så mye tøis – men hun hadde vel ikke hatt det så greit, hvis en først skulde snakke om det. Naturligvis var det leit, at hun var kommet på kant med loven og raket uklar med øvrigheten, men fortjente det å dømmes så strengt? Var det ikke egentlig skjedd av trang, var det ikke for å tjene til maten og ha litt å putte i munnen? De rike kunde nok snakke, de hadde lett for å være som de skulde og holde sig lov og bud etterrettelig, de hadde hvad de trengte og mere til. Det var ingen sak å være hederlig og la være det ene og det andre, så lenge en hadde nok å ta av. Men når det begynte å knipe, når en saknet både klær og sko, både mat i kjelleren og penger å kjøpe for, når en ikke visste sin arme råd hvor en skulde skaffe sig opholdet fra –

Albert frikjente mor sin nå. Han gikk og så ned i marken, mens det samlet sig sammen i ham til en dump følelse av sorg. Han var blitt godt dukket det siste, det hadde vært så meget leit – og nå var også moren gått bort. Det var kommet så helt uventet, det hadde slått benene unda ham og gitt ham skjebnen hjelpeløst ivold. Før hadde han hatt en mor, før hadde han hatt et hjem og skullet dit, når tiden var inne. Før hadde han hatt noe å håpe imot – nå var håpet med ett ute, nå stod han med ett alene og kjente ikke et menneske i verden, som kunde ville ta sig av ham. Nå måtte han bli hvor han var, forkomme under de voksnes hender,

seigpines på et barnehjem og gå til grunne av vanrøkt og kulde midt for nesen på presten og lensmannen og skolebestyreren og hele bygden. Det var så grusomt å tenke på, fremtiden var så trøstesløs blitt. Fremtiden det var Flasselasse og Jakob Drittgutt og Halvor og Cato, fremtiden det var vergerådet og tilsynsmannen og faen selv!

XVII

Han gikk noen dager og sturte og grublet – så hendte det noe en ettermiddag som snudde tankene hans og gav dem noe annet å kretse om. Det kom to jenter til gårds – to søstre var det likt – med hvert sitt knytte i hånden og en falmet stråhatt på hodet. De kom enda kjørende inn gjennom grinden og gjorde holdt midt på tunet – guttene så det alt sammen fra åkeren, hvor de holdt på å sette poteter. Olegutten kom nettop forbi, han hadde drukket vann borte ved pumpen, og da han så det var fremmede, snudde han likeså godt hodet mot bakken og begynte å gå på hendene og skulde vise hvor flink han var. Jentene var gått ut av vognen og stod litt og så på ham, den ene var nokså stor og høi og kunde være på alder med Albert, den andre var liten og spinkel og måtte være tre, fire år yngre. Det hele stod ikke lenge på, a mor kom ut og tok imot dem, og enda mens guttene stod der og glante, styrte de bent på trappen og blev borte.

Litt efter kom Olegutten springende tilbake og skrek på langt hold:

– Det er kommet to fine jenter til huset!

De nærmeste så likegyldig op.

– Dem skal være her, veit jeg!

– Skal dem være her?

Det blev røre i flokken, ryggene rettet sig rundt om.

– Åssen veit du det, spurte en.

– Jeg hørte a mor si det.

Spørsmålene haglet fra alle kanter:

– Skal dem spisa sammen med oss?

– Hvor kommer dem ifra?

– Du hørte ikke hvad dem hette?

– Åssen så dem ut?

Olegutten kikket fra den ene til den andre, dette blev noe vanskelig for ham.

– He, sa han og gikk i stå.

– Du snakket ikke med dem?

– Jo, jeg gjorde det au!

– Hva sa du for noe da?

– Jeg sa ikke noe – det var dem som snakket.

– Og hva sa dem, tosken?

Olegutten så sig triumferende omkring:

– Dem sa, at dem syntes jeg var ordentlig flink!

Neste øieblikk stod Olegutten alene, kameratene skvatt til side som stingsild – han far kom stegende frem bak låven i de høie støvlene sine og satte kursen like imot dem. Olegutten skjønnte at noe var galt, men kom sig ikke tidsnok av veien, han far tok ham i luggen og dreide hodet hans langsomt imot sig:

– Hva var det, som var så interessant, da?

Olegutten var så forfjamset, at han fikk ikke til en lyd.

– Hører'u ikke at jeg snakker?

Da Olegutten blev stående og tie, skottet Albert hastig op:

– Han skjønner visst ikke, hva Dere mener –

Han far slapp taket i luggen:

– Nei, men så skjønner du det, hører jeg, og så kan du svara istedet. Nå, hva var det som var så gromt?

Albert merket at han blev rød:

– Det var kommet to jenter, fortalte'n.

– Og det måtte di stå og tøisa om og hefte tia bort med prat istedet for å setta poteter? Jeg har ikke hørt på makan!

Det snøftet forarget foran ham.

– Har di noe å prata om, karer, kan di gjøra det i fritia, veit jeg. Vi skal ikke ha noen konversasjon i arbeidstia, har jeg sagt! Forresten så er det ikke noe å bry sig om et par stakkars jentefiller, vel, dem er ikke anderledes skapt dem enn folk!

Men guttene var nok ikke så sikker på det. Hele den lange eftermiddagen gikk de og skottet i smugg op til gården og send te lange blikk inn mot tunet. Vel var

det jenter på gården før, han far hadde tre, fire stykker, og de så ikke dårlig ut heller. De var bare ikke å regne med, de spansket likesom rundt bak et gjerde og var så fine og krye, at de ikke var til å komme nær for en faen. Men disse var kanskje på lag som de selv og kom til å gå løs iblandt dem – disse var ikke påfugl, men folk. Så kunde de ikke dy sig, guttene, men løftet hodene rett som det var og skulde holde øie med huset. Det var kommet en opspilthet over dem, tankene deres svirret om jentene – gikk det ikke i gangdøren nå? Var det ikke noen som snakket der borte? De kunde ikke dy sig så slitne de var.

Albert kunde ikke dy sig han heller.

Han gikk nok og anket for moren, men tanken på jentene kom imellem og trakk som et slør over. Og da det omsider ringte fra tunet, vasket han sig godt borte ved pumpen før han gikk for å spise kveldsmål. Det kunde ikke ska å være litt flidd om han måtte hilse i hånden, det var ikke godt å vite – de kunde sett bedre dager, jentene, innen det blev så de kom hit. I gangen purret han op i håret og skyndte sig frem mot stuen – de skyndte sig alle sammen, mens de tøide og vridde på halsen og så nysgjerrig over hodene på hverandre. Jentene satt kanskje alt ved bordet og fikk ikke begyndt før de kom – ingen, bare svigerinnen som vanlig og smørbrødene bort over voksduken med en kopp skummet melk ved siden. De blev så flate alle sammen, hjertet vilde rent stanse av skuffelse, så var det kanskje ikke sant? Så var det noe tøis, kan hende, som Olegutten hadde funnet på, prat og tull hvert ord –

Men nei, da de gikk for å legge sig stod det så sannelig to jen ter i gangen, en liten gulldokke med håret flettet så det ganske strammet i tinningen og en stor en i fjortenårsalderen med to såre og tunge øine under et kortklippet guttehår. De stod og snakket med a mor, begge så op – men mens den store tok blikket til sig, blev den lille stående og mønstre dem, eftersom de toget forbi. Så var det ikke tøis allikevel, sa hadde Olegutten sagt riktig. Han var selv så fornøiet for det, at han snudde benene i været straks de var kommet inn på kammerset og spanket frem og tilbake på hendene, mens han forsøkte å plystre til.

– Hu var fin den store, sa Petter, da de hadde fått døren igjen, øinene hans lyste i hausen – hvad synes du, Doffen?

Doffen trakk litt på det:

– Hu var ikke så verst.

Han var begynt å yppe sig igjen, nå Lorang var kommet bort.

- Hu var bare så gæern i beina!
- Er ikke du gæern i beina?
- Nei, for jeg er ikke kalvbeint –
- Jenter skal være kalvbeint, dem.
- Det skal dem slett ikke!

Petter snudde sig til Albert etter hjelp:

- Skal dem ikke være kalvbeint, vel?

Albert stod med ryggen til, han torde ikke snu sig rundt, han hadde fanget det såre blikket med det samme han gikk forbi og kjente virkningen enda:

- Jo visst skal dem være kalvbeint, dem er jo kvinnfolk, veit jeg.
- Der hører du, Doffen far!

Men Doffen vilde ikke gi sig, Doffen var høvding nå:

- Studenten veit det vel ikke bedre enn jeg?
- Jo, det gjør han vel han som kan lesa og allting!

Doffen prøvde å gjøre som Lorang og satte underleben godt frem:

- Står det skrivi noen stan kan henda?

Det snakket i kammerset foran dem, de hørte a mors stemme gjennom døren:

– Her skal di sova da, skjønner di. Det er gode og varme senger, så di skal ikke frysa. Jeg tenker di ligger isammen her, og så ligger han Cato aleine, sånn som han er vant med. Han pleier å sova hele natta, men di får jo ha øie med'n, om han skulde villa noen ting. Han kan ikke si fra, skjønner di, men han er snild og flink forresten –

Guttene lyttet alle sammen, til og med Olegutten så stod han på hendene og hørte efter:

– – og så har'n det med det, at han kan ikke sova kryptet, uten han slår som e knute på sig. Det ser ikke pent ut akkurat, men det er ikke noe å bry sig om, for da sover han nettop godt. Bare ikke se på'n, di –

Jentene sa noen ord, stemmene var bare så lave, at det rakk ikke frem.

– Nei da, nei da, svarte det igjen – han er ikke farlig stakkar, bare kjæl litt med'n skal di se. Nei, nei, ikke vær redd, det betyr at han liker sig bare, det er

måtan hans det –

Ut på natten engang fôr Albert op av søvnen, som noen skulde ha tatt ham i skulderen. Ja, sa han ørskjen til sig selv, han hadde lært sig til å våkne klokken to for å komme kameraten til hjelp. Enda mens han gnicket sig i øinene syntes han det gråt inne hos jentene og satte sig op for å lytte – da knirket det i sengebunnen og i samme nu forstummet gråten. Han blev liggende og vente litt om det skulde komme igjen, det kunde vært Cato kanskje – nei, det var helt stille blitt. Så vekket han Petter som han pleide å gjøre og la sig til å sove som før.

Guttene så ikke større til jentene de par første dagene som kom. De måtte drive med husarbeide, de kom ikke ut på åkeren iallfall, slik som guttene hadde håbet, det blev bare et møte imellem, når de råktes på tunet eller gangen – et knapt goddag og ikke noe mere. Men de hadde fått spurt navnene deres: den store hette Gunda og den lille hette Kristine. En kunde ikke si de var vakre nettop, men de var ikke så innbilske og viktige som visse andre pleide å være, det var ikke vanskelig å skjønne. Gunda virket bare så stille, hun kom og gikk uten et ord, velskapt og høi med nedslåtte øine – hun så nesten litt sky ut. Kristine var anderledes, hun så på alle hun møtte med et par store, spørrende øine, mens hun fjæret i knærne sine, så hodet husket op og ned, det kunde se ut som hun gjorde sig fore for ikke å trampe for hårdt på jorden. Det var noe mykt over henne, noe smygende over ryggen, hun gikk og dukket sig likesom for å komme igjennem tilværelsen. Olegutten han stod på hendene bare han så skimten av henne, og Flasselasse blev stille og fortenkt og fikk det med å falle i staver. Synet virket på noen hver, det virket bare så forskjellig. Somme blev så fryktelig sterke, når noen av jentene var i nærheten. De rykket digre stein op av marken og slengte dem favnevis gjennom luften, eller tok om hverandre og veltet hverandre og utførte hele bedrifter av kraft. Andre blev så flinke til å springe, de satte avsted for et godt ord og fløi over grøfter og garder som spurv. Men Jakob Drittgutt fikk det med frysing. Rett som han stod og strevde med arbeidet kunde han rette sig og bli stiv mens det fløi som en frost inn i kroppen. Jo, så var det Kristine som kom, gulldokka som husket forbi, så hodet det hoppet op og ned. Da var det så rart med Jakob, det rykket i benene hans, om litt stod han og fjæret i knærne og tok efter så godt han kunde – og snart kunde han ikke la være enten han stod eller gikk. Det var ikke vondt å se hvor Jakob hadde tankene sine.

Det gikk en uke og mere til, potetene var kommet i jorden, guttene drev med å

hakke rundt åkrene eller satte kålrot og roer, og han far var begynt å så. Imens var Gunda blitt stullejente og hadde sin gang mellom huset og fjøset og var ikke så usynlig som før, og Kristine var barnepike og gikk og leide på Cato om dagen, det var blitt hennes tur nå. Hun snakket med ham og pludret med ham – guttene hørte stemmen imellem langt, langt ute i marken. Og Cato kreket sig frem ved siden, iblandt på to og iblandt på fire eftersom han fant det var best og gav de merkverdige låt fra sig og var tydelig fornøiet for selskapet. Somme tider var også Emil med, da kunde Kristine gå i midten og leie dem en i hver hånd. Han var blitt tynn og blek nå, Emil, og så ikke frisk ut. Men han var enda på ferde med blyanten og drev på med englene sine og tegnet poser og eskelokk fulle, alt han kunde nytte til høvet. Og i en åker stod Flasselasse kanskje og strakte på sig og glante efter dem. Han var av kjøtt og blod han også og kunde ikke stå for lille Kristine. Han var bare så lang og klosset, så forlegen for utseendet sitt, og han kjente sig dobbelt forlegen nå lille Kristine var kommet til gårds. Kristine hun var så vever og nett, hun var som hun skulde være på en prikk. Men Flasselasse så ut som en høityv, det var ikke så lett å være ham. Flasselasse han hadde det hårdt, han visste ikke sin arme råd...

Albert var ikke gått skuddfri han heller.

Det var bare ikke Kristine, det var den store, frodige Gunda, som betydde noe for ham, Gunda med det kortklippede håret og de såre og sky øinene. Han var ikke forlibt akkurat, han hadde det ikke sånn, men han gikk og skottet på henne og kunde ikke la være å tenke på henne. Bare han ikke hadde blingset, tenkte han, når han møtte Gunda om dagen, det var så leit å være stygg, når de bodde på samme gården og var nødt til å omgås hverandre. Ikke for det hun var ekstra selv eller så særlig godt ut – hun var nokså fregnet rundt nesen og hadde for tykke leber – men hun kunde smile så pent. Og hun blev så god, når hun smilte, det blev som en gløtt i henne, så det falt en stråle ut. Den var falt på Albert en dag og hadde gjort ham ganske forvirret, og siden gikk han og snudde sig bort og holdt øie med henne fra siden og kunde ikke annet enn se på henne så lenge hun var i nærheten.

Hun merket det nokså fort.

Det hendte hun snudde hodet sitt og grep ham på fersk gjerning mens han stod og skottet på henne. Han blev overrumplet kan hende og fikk ikke øinene

tidsnok bort – og enda mens han stod der og glodde, så han hvor hun mørknet av rødme. Hun tok ikke blikket til sig som ellers, den sky og stille Gunda blev stående og se tilbake. Det kom noe hårdt i ansiktet hennes, noe utfordrende, noe trossig – hvad er det du vil, sa hun likesom. Engang rørte hun lebene, det så ut som hun vilde si noe, som et eller annet heftig ord svevet ytterst på tungespissen – da kom a mor i døren og ropte, og Gunda bøide hodet og gikk. På trappen snudde hun sig – jo, Albert stod enda og glante. Dumme, tåpelige, toskete Albert forstod sig ikke på jenter og visste ikke å stelle med dem. Han blev ganske ulykkelig av sig og våget knapt å ta øiet av bakken, så snart han så skimten av henne. Og gjorde han det allikevel, var uhellet naturligvis ute, og det traff like i Gundas. Gunda hun var på vakt nå og holdt øie med ham igjen.

Men så var det en natt han listet sig gjennom værelset hennes for å gå ned og finne litt mat. Han tok så varsomt i klinken han kunde og fikk den omtrent lydløst op, han vilde ikke vekke henne for noe og gled over gulvet så stille som en ånd. Han visste hun lå ved veggen til venstre og vokter sig for å se bort – istedet så han over til Cato og rykket gysende til. Cato lå krummet sammen i halmen med benene korslagt op over sig som et eller annet fryktelig foster – det var sant, som guttene hadde sagt. Kanskje var det for månelysset, men han så ikke ut som han sov, han så ut som han var død. Teppet lå nede på gulvet foran ham, Albert tok det op og stod ubesluttsom med det i hånden, han var ikke sikker om hvordan han best skulde legge det på. Da hvasket det sakte bak ham:

– Det nytter ikke, han sparker det av sig.

Albert snudde sig forskrekket rundt, Gunda la i sengen og så på ham.

– Du – du er våken, stammet han.

– Jeg våknet da du kom inn.

Han vilde undskylde sig:

– Jeg forsøkte å gå så stille, jeg trodde ikke du hadde hørt mig –

– Jo, jeg hørte du tok i døra.

Han torde ikke si mere og blev stående og vente. Så kom det omtrent som han fryktet:

– Hvorfor ser du sånn på mig om dagen?

Da Albert ikke svarte, reiste hun sig halvt op på albuen:

– Jeg vil veta det, sier jeg!

– Det – det var ingenting.

Gunda enste ikke svaret:

– Har dem sagt noe kan hende?

– Sagt noe, spurte han.

– Ja, fortalt noe om mig vel!

Det kom så heftig, at Albert vakk.

– Nei, dem har ikke sagt et ord.

Enda hun satt i skyggen, merket han øinene hennes – hvor de prøvet ham tvers igjennem.

– Du har ikke hørt noen ting?

– Hva skulde jeg hørt for noe?

– At dem har snakka stygt om mig, mener jeg –

– Dem har ikke snakka om noen av dere.

– Ja, men hvad var det da?

Hun hadde satt sig op i sengen, stemmen hørtes lettet ut:

– Du skal si det, hører du.

Albert slo øinene ned, mens han strøk med foten over gulvet, det hetet i ansiktet hans:

– Jeg vilde se om du smilte bare, du – du var så pen da.

Hun måtte ha ventet noe annet, hun blev sittende og stirre på ham, som hun ikke kunde begripe et ord.

– Du vilde se om jeg smilte –

Øinene tindret op inni skyggen:

– Og jeg som trudde du så på mig for det du hadde hørt noe stygt!

Med ett kastet hun sig ned i sengen og presset hendene hårdt mot munnen og blev liggende og ryste under teppet.

– Gråter du, hvisket han forskrekket.

– Ja – nei, jeg blev bare så glad, jeg hadde aldri tenkt –

Og mens hun svelgjet gråten, løftet hun hodet og vinket på ham:

– Kom hit, skal du få en klem!

Albert stod som en annen stokk mens hun la armene om ham, det var første gang at noen jente hadde gitt ham et kjærtegn.

– Skal ikke jeg ha noen da?

Forsiktig rakte han armene frem og la dem om halsen hennes, han var blitt ganske matt i knærne.

– Du har ikke gjort det før, skjønner jeg?

Albert rystet genert på hodet.

– Flyr ikke jentene etter dig da?

Et øieblikk husket Albert på Dina, så rystet han på hodet igjen.

– Nei, du veit jeg er så stygg.

– Stygg?

Hun holdt ham litt ut ifra sig og gransket ansiktet hans.

– Veit du, jeg synes du er pen jeg, Albert.

Og mens hun strøk ham igjennem håret:

– Du blingser lite grand bare, men det gjør ikke noe. Du har sånn pen panne, og så har du sånn pen munn. Jeg skulde gjerne bytta med dig –

Hun trakk ham til sig igjen:

– Du – hvor skulde du hen, da du kom inn ista?

– Jeg – jeg –

Gikk det an å si det, tro?

– Jeg skulde bare ned i kjøkkenet og se om jeg kunde finna noe mat – jeg var så liddelig sulten, la han undskyldende til.

Det gav et sett i henne:

– Å ja, gjør det, Albert og ta med noe til mig, jeg er så sulten jeg au!

– Du får ikke mat nok du heller?

– Nei, får jeg mat nok –

Han kom igjen med noen skiver grovbrød og et par kalde poteter og puttet i hånden hennes.

– Jeg kunde ikke finna annet denna gangen.

Gunda begynte å maule i sig:

– Å takk, nå var du snild.

Bak henne kunde han skimte Kristine, gulldokka med det blonde hodet. Hun lå og sov innved veggen, pustet og sov med ryggen imot ham. Hun hadde løst flettene op, håret hennes drev over puten, hun lignet et lite kornnek i sengen.

Gunda var ferdig med å spise:

– Gutta her, er dem slemme, Albert?

– Slemme, gjentok han.

– Gjør dem mye stygt, mener jeg?

– Nei, det gjør dem ikke det. Jeg har ikke merka noe til det iallfall. Det er ikke forat dem er noen engler, men dem tørns ikke væra uskikkelige, dem tørns ikke gjøra noe gærnt, dem veit åssen det går da.

Før han gikk spurte han forsiktig:

– Det gjør ikke noe, om jeg kommer igjen? Jeg bruker å gå ned om natta ser du –

– Nei bare kom du, Albert.

– Ja men hvis jeg vekker dig?

– Du skal nettop vekka mig, så kan vi få prata litt uten at dem andre veit om det.

Hun rakte hånden sin frem og smilte, hun blev så pen da:

– Vi er goe venner nå? Du er ikke sint mener jeg, forat jeg snakka så hardt da du kom?

Fortumlet nådde han inn til sig selv og grov sig ned ved siden av Jakob. Det suste inni ham, det var så han kunde ikke sanse for glede, han lå og stirret med åpne øine og syntes at mørket blev fullt av stjerner, som drysset lydløst ned over sengen. Han var blitt gode venner med Gunda, hun vilde at han skulde komme igjen, hun hadde sagt, at hun syntes han var pen. Det hadde ingen sagt til ham før, ikke et menneske i hele verden, ikke mor hans engang –

For første gang siden han kom til Flugum sovnet han overlykkelig inn.

XVIII

Hun smilte til ham den neste dagen, da de møtte hverandre engang:

– Jeg blev så god og mett inatt, du kan ikke tru så godt det var!

Han fikk ikke sagt større igjen, det var så mange i nærheten, han måtte skynde sig videre og løp like imot Dina, som akkurat kom fra skolen med bøkene sine i en taske av voksduk. De strøk like forbi hverandre, i farten kunde han se at hun stusset – at hun slo øinene ned og fikk et forlegent uttrykk. Nå rekker hun tungen ut, tenkte han – nei, hun gikk stille og pyntelig forbi. Det var så han måtte se etter henne, om det virkelig kunde være sant, det var så ulikt henne, syntes han og undret på hvad det kunde bety.

Ikke så mange dagene efter møtte han henne engang til. Ja, han møtte henne egentlig ikke, hun hadde tydelig passet ham op og kom av sig selv like imot ham, og nå var hun hverken forlegen eller pyntelig. Hun hadde to røde pletter på kinnene, og hun blev stående like foran ham:

– Jaså, sa hun og skalv i stemmen – du er glad i Gunda, du!

Han visste ikke hvad han skulde si.

– Vil du nekta kanskje, eller trur'u at jeg er blind?

Raseriet sprutet av henne, øinene var blitt sorte som kull:

– Du – du – du veit ikke du, men jeg veit jeg, ser'u, for jeg har hørt hvad dem har fortalt. Og dersom du visste det –

Albert fikk endelig munnen op:

– Hvad er det du veit for noe?

– Det sier jeg ikke nå, men det sier jeg, at jeg skal få Gunda av veien, hvis jeg vil! Så hvis du trur –

Ridderligheten skjød op i ham:

– Hu Gunda er snild hu, men det er ikke du, ditt troll!

Han kunde høre hvordan hun pustet:

– Jo, det er jeg, jo, det er jeg! Jeg er snild jeg også, likeså snild som Gunda iallfall! Det er bare for at du er som du er – det er bare din skyld, du din dumme student, du står der! Men jeg skal dævern klore mig –

Hun snudde sig like for nesen hans og gikk tvinende fra ham.

Det blev som en tynn streng efter henne, en sakte lyd op gjennom jordet til hun blev borte bak låven. Han stod igjen og så efter henne, han visste ikke hvad han skulde tro.

De var ferdig med våronnen nå, håballen var begynt, men de hadde ikke

mindre å stri med for det. Han far tålte ikke dagdriveri, nå hadde han funnet på at de skulde spa ut en kjempehaug, som lå straks ovenfor gården, og se om det kunde være noe i den. Det lå akkurat tre stykker, den ene bakenfor den andre, det var ikke godt å vite hvad de kunde rumme for noe. Det kunde være gull i dem, det var spurt så galt før, det kunde være oldsaker kanskje, dyrebare og sjeldne ting, som en fikk mange penger for. De hadde gravet ut et vikingskib ved Tønsberg engang, det skulde være så urimelig gromt og stå på museum i Oslo og bli vist frem for betaling til folk. Nå, denne haugen var ikke så stor, men det kunde ligge noe inni den lel. Det kunde ligge en viking med gullkrone eller en kiste full av penger. Hvad det så var eller ikke var – det skulde frem for dagens lys.

Og nå stod de der, gutta, med hakker og spader og skulde ta haugen op. Engang i en fjern fortid var den blitt kastet sammen av treller – utpinte, misbrukte, dødstrette stakkarer, som var prisgitt husherrens nåde og hadde å lystre hans minste vink. Nå blev den åpnet av treller igjen, det var gått tusen år siden da, men menneskene drev med treller fremdeles. Det var ikke større forandringen blitt, trellene var bare mindre enn før, tynne, bleike, forsultne gutter – rene barna å kalle for. De stod i en vid ring om haugen og sleit ifra morgen til kveld – prisgitt husherrens nåde og hadde å lystre hans minste vink. Dagene var så lange blitt, det lysnet ved tretiden og før, solen stod høit på himmelen klokken fire, de tørnet søvnige ut i duggen og trasket avsted op til haugen, mens fuglene kvitret i ørene deres. Det var nok vakkert å høre på, men så hadde de ikke fått frokost, og så vilde ikke økten gå. Og arbeidet var så tungt i sig selv, haugen var full av digre stein, som de måtte velte med hendene og som de skamslo hakkene mot, så det gnistet blått ned i mulden. At ikke den gamle, råtne vikingen kunde få lov å ligge der han lå! Albert var så forarget imellem, så sliten og sulten at han dirret i knærne. Men så satt odelsgutten der og passet på og var skiltvakt likesom, eller eldstejenten eller Dina kanskje – og så måtte han henge i. Og rett som det var kom han far selv og inspisererte arbeidet deres og sa at de måtte drive på:

– Det er interessant, detta, forstår di, og jo før di får spadd op haugen, jo før får di veta hvad det er inni'n!

Han kunde stille sig op imellem dem og likesom holde foredrag for dem:

– Di forstår, guttær, detta er ikke noe almindelig arbeide, detta er likesom

historisk på en måte. Det er ikke som å setta poteter eller å ta op kålrot og turnips. Dette er reine videnskapen, og derfor er det så interessant, skjønner di!

Han kom igjen flere ganger om dagen, han var utålmodig var det likt og kunde ta et tak med:

– Se her, sånn skal di gjøra, ikke ta en teskje av gangen, som det skulde være strøsukker bare!

Sånn skal di gjøra, ja.

Albert blev så rasende somme tider, at han skar tenner av sinne. Han far var voksen og stor, et hestemenneske så diger og sterk, han far kunde nok. De andre var halvvoxinger bare, gutter som ikke orket større, tynne spjelker som Flasselasse eller små gryn som Jakob Drittgutt. Flugumen han var mett og god og kunde ete så mye han vilde, Flugumen kunde nok orke et tak. Men Flasselasse og Jakob Drittgutt og Olegutten og Petter og Doffen, hver evige en av gutta som stod der – de blev ikke mett til et eneste mål! De fikk ikke nok en eneste gang, men måtte gå sultne på arbeidet støtt! Og likevel skulde de «gjøra sånn» og ikke ta en teskje av gangen, likevel skulde de være sterke og gjøre arbeide for voksne karer –

Han opfant de råeste eder inni sig, han stod og bespottet Gud, mens han stanget og stakk med spaden. Dette kan du sitte og se på, mens du selv har det godt, tenkte han. Dette plageriet kan du la gå, du og alle englene dine, og ikke rekke ut så meget som fingen!

Så kunde det tusle bak dem, en liten, raslende lyd i lynget – det var Kristine og Cato som kom. Kristine gikk på sin huskende vis og likesom hoppet bortover bakken, men Cato han hadde så mange måter. Cato han kunde gå ved siden og holde Kristine pent i hånden, men han kunde også velte sig av gårde eller kreke sig frem som en krabbe og ta hendene sine til hjelp. De stod litt og så på arbeidet, Kristine løftet Cato i armene og pekte med fingeren og pludret noen lyd – da sang hakkene og spadene op og blev dobbelt høirøstet mot før, mens jordklumpene kapptrillet bortover. Og Flasselasse han falt i staver og blev stående og stirre og undre – at noe så vakkert kunde være til! Men Jakob Drittgutt blev så sterk, han tok en veldig stein i fanget og rugget avsted ganske alene og la den pustende ned på bakken, så alle kunde se hvor diger den var. Og et stykke oppe i haugen reiste det sig to ben op i luften og begynte å sprelle og fekte. Det var Olegutten som

gjorde kur og skulde prøve å vise at han ikke var for katten han heller.

Mathias kom også op noen turer og stillet sig gjerne et steds på haugen og skulde likesom lede arbeidet. Det kunde gå bra en tid, men så begynte han å kommandere og eksersere slik som han pleide, og gikk omkring og tok redskapen fra dem og skulde vise dem arbeidsmåten – og så kunde de ikke komme noen vei. Så måtte en av dem hente han far, så de kunde få Mathias bort og få begynt å arbeide igjen – og så blev jo Mathias forarget. Han vilde ikke gå ifra, han vilde være her oppe og grave og se på vikingen når de fant ham, om det kanskje var liv i ham enda – Flugumen måtte ta ham i armen og leie ham med sig ned til gården. Hau, Mathias brummet og bar sig, de hørte levenet hele veien, hørte hvor det braket i kvisten – nå er du tålig, kunde det si. Men Mathias vilde ikke være tålig, Mathias var vond nå. Mathias var som en olm stut og vilde denge Flugumen op og ta hue av ham på kjøpet.

– Bare bi du, din hesteskjærer!

Han satt på et visst sted en kveldstund – for åpen dør slik som han pleide – da Albert slumpet til å komme forbi.

– Du, sa det ophisset inne fra avlukket – imorra slår vi han far ihjel!

– Ja, det gjør vi, sa Albert tilbake, han hadde hørt så mange ganger, at han måtte ikke si Mathias imot.

–Vi passer på når han går inn til hesten, og så står vi og lurert med øksa! Og sia så bærer vi'n op til haugen og legger'n neri så svint vi kan!

– Ja, svarte Albert igjen.

Det lo bak ham, en skurrende latter – grrr, sa det nede i strupen, likesom det vridde på en kvern.

Men Albert var ikke kommet mange skrittene, så kom det noen blåsende efter og tok et tak i armen hans:

– Nei, jasanya da, gutten min, du skal slå mannen min ihjel, du!

Der stod a mor med en staur i hånden og innen han vant å forklare sig, fikk han et drag tvers over ryggen, så han vilde søkke i bakken.

– Jeg hørte nok hvad du sa, jeg stod inni vedskjulet jeg, ser du!

Stauren suste ned igjen.

– Det var godt jeg fikk veta det, skrek det – så veit jeg med det samre hvad

kar du er!

Albert fikk ikke komme til orde før han hadde fått ordentlig juling. Han hoppet og sprang og skottet etter stauren og prøvde å verge for sig med armen, det gjorde så dødelig vondt når det traff.

– Jeg skal lære dig, sa det over ham – har vi ikke hatt nok med han Lorang, om du ikke skal prøva dig du au?

Han fikk forklart sig da det var over og humpet videre med gråten i halsen, det var bare forsent nå. Det var ikke rett å få for en stakkar, det var bare å ta imot og gjøre sig så hard det gikk an. Det var bare å dukke sig og gi etter og gjøre sig myk, så slagene ikke skulde ta så meget. Det var å passe sig best en kunde for de stygge, voksne trolla, som gikk og styrte og rådde med verden og ikke skjønnte noen ting.

Emil fant også frem til haugen og satt og hygget sig litt på en stubbe mens han smilte så smått ut i luften. Somme tider var Burmann med ham og satt ved siden og pustet og peste, det kunde være så varmt i solen, sommeren var ikke langt unda. Bare Gunda kom ikke op, Gunda hun hadde travelt på gården og fikk ikke gå ifra. Gunda skurte, og Gunda vasket, Gunda hun gikk i fjøset og styllet, Gunda var så frodig og sterk og nær sagt brukbar til all ting. Albert måtte snu hodet sitt så ofte han hørte det raslet i lynget – alltid så var det en annen som kom.

Hun var ikke glad, Gunda, han forstod det på mange ting. Hun smilte nok når de møtte hverandre, og hun blev så pen når hun smilte, men minen og måten var så tung. Når hun løftet øinene imellem – det kunde være et uttrykk i dem så det stakk i ham lenge efter. Hvad er det, Gunda, vilde han si, men så var de ikke alene, og så var hun så stor og voksen at han undsa sig for å spørre. Ja han torde ikke riktig heller, det måtte være noe iveien, han husket hvad Dina hadde sagt:

Du – du veit ikke du!

Ordene lå og svidde i ham, det lå som en dulgt trusel i dem – men så var Gunda så god og bedrøvet, så sår i blikket, så stille av vesen, og så kunde han ikke tro noe vondt.

Han kom inn til henne en natt, han skulde ned efter mat som han pleide. Hun hadde sparket teppet av sig og lå halvveis naken i sengen, de lange benene lyste imot ham. I tankene hadde han så mangen gang undret på hvordan en jente så

ut, men nå var han ikke god for å nytte anledningen. Istedet tok han øinene til sig og trakk teppet op over henne, så hun ikke skulde ligge og fryse, det vilde være så simpelt å titte når hun lå der og sov, syntes han.

– Takk skal du ha, mumlet hun søvning, men akkurat som han vilde gå videre, reiste hun sig halvt op i sengen:

– Er det dig, Albert?

– Ja, det er mig, hvisket han igjen.

– Kom hit, jeg vil snakka med dig!

Hun gjorde plass på sengekanten, så han ikke behøvde å stå:

– Du skulde i kjøkkenet, kanskje?

Jo, Albert hadde tenkt sig til kjøkkenet.

– Du behøver ikke å ta noe til mig, jeg er ikke sulten inatt.

Han så forundret på henne:

– Åssen kan det væra, da?

– Jeg veit ikke riktig, jeg –

Med ett tok hun ham hårdt i armen, det var som en angst i henne:

– Har dem sagt noe om mig nå?

– Nei, det har dem vel ikke.

– Er det sikkert det da, Albert?

– Ja, det tør jeg banne på au.

– Du – du er ikke sint på mig, da?

Det skjøt en blodbølge op i ham, han blev så beveget der han satt, og så plumpet det ut av ham innen han visste ordet av det:

– Nei, jeg er glad i dig, jeg, Gunda.

Hun fór tilbake ifra ham:

– Er du spennna gæern, gutt? Du må ikke det, kan du veta –

Og så sa hun likesom Dina:

– Du – du veit ikke, du!

Mannbarheten våknet i ham:

– Jeg vil ikke veta noe heller, jeg veit bare det, at jeg er så glad i dig, at det kan væra det samre med alt!

– Nei, nei, du får ikke lov å si det –

– Jeg kan ikke la være jeg, Gunda!

Hun lo og gråt på engang:

– Ja, men kan du ikke begripe – du veit jo ingen ting –

– Jeg vil ikke veta noe, har jeg sagt!

– Du skal veta det, Albert! Ja, for det går ikke an, å Gud, å Gud, jeg skulde ønske jeg ikke var født!

Og mens hun holdt ham ut ifra sig og så på ham med redde øine:

– Åssen kan du fnna på slikt? En sånn fillejente som jeg?

– Du er ikke noen fillejente, jeg veit nok åssen du er –

– Det veit du slett ikke!

Albert hysset på henne:

– Du må ikke snakka så høit, dem kunde høra oss!

Hun tidde et øieblikk.

– Veit du hvor jeg kommer fra, spurte hun – jeg kommer fra Tyslands barnehjem – jeg er en av dem jentene du veit, som det stod om i alle bladene, du har nok hørt gjeti dem?

Nei, Albert hadde ikke hørt et ord.

– Hadde du stjæli noe, kanskje?

– Stjæli? Det var ikke farlig da. Ånei, det var mye verre, bestyrerinna hu var så fæl, at jeg veit ikke åssen jeg skal få sagt det!

Forresten sitter hu på straff nå, eftersom jeg har hørt, for det blev opdaget til slutt, det var en av jentene som sladret. Hu kunde ikke greia det lenger.

– Dere fikk ris kan jeg veta?

– Nei, Albert, vi fikk ikke ris, ikke de store jentene iallfall. Men de måtte drekka noe sterkt som bestyrerinna gav dem når tilsynsmannen kom på besøk og skulde se om alt var i orden. Og så måtte de være snilde, sa hu, og gå inn i et rum for sig selv og gjøra som mannen vilde og ikke snakke om det til en levende sjel.

Også kom mannen efter dem og låste døra da, ser du –

– Ja, men hvad gjorde han med dem da?

– Å, det skjønner du vel.

Albert slo øinene ned, han blev så tungpustet med ett.

– Hvad var det dem drakk, fikk han spurt.

– Jeg veit ikke hvad det var, men det smakte så vondt, så vondt.

– Du drakk det, du au?

– Ja, har du ikke forstått det?

Albert blev sittende og stirre på henne, det var som hele krop pen hans visnet.

– Så, nå veit du det, hvisket det – jeg skulde kanskje ikke fortalt det, men jeg kunde ikke tia heller, siden du sa det, du sa. Og nå skal du ikke tenke mere på mig.

Lebene hennes begynte å beve:

– Det er ei anna jente på gården –

– Jeg bryr mig ikke om andre enn dig!

Hun vilde svare noe, men han la hånden over munnen hennes.

– Det var jo ikke din skyld, du kunde jo ikke noe for det, du er vel like god for det!

Hun fikk munnen sin fri:

– Ja, men dem veit det alle sammen, jeg er skjemt ut for alle mennesker, skjønner du ikke det da, gutt? Hu veit det, hu vesle Dina au! Jeg kan se det på øinene hennes –

– Gunda, hør nå litt på mig!

Han strøk henne blidt over kinnet:

– Jeg er glad i dig, jeg Gunda. Jeg synes du er den likeste jenten jeg har truffet så lenge jeg har levd. Hvis du vilde lova å venta på mig – du skulde ikke angra det, Gunda. Ja, jeg veit nok at jeg er stygg, men hvis du kunde allikevel –

Enda mens han satt der og hvisket stemte hun begge hendene mot ham:

– Nei, nei, du får ikke lov, jeg vil ikke høra mere!

Han blev så motløs og skuffet.

– Du bryr dig ikke noe om mig?

– Jo, jo, det er ikke det, jeg bryr mig om dig, Albert, du må ikke tru annet. Du har vært så snild imot mig, at jeg kan ikke få sagt det!

– Ja, men hvad er det da?

Hun blev sittende og virre på hodet.

– Du skal ikke spørre mere, du skal gå nå!

– Skal jeg ikke komma igjen heller?

Han kunde se, at hun kjempet med sig selv:

– Vil du så gjerne komma igjen da?

– Det kan du vel veta uten at du spør.

– Ja men Albert, skjønner du ikke – nei, jeg kan ikke fortella det, men du må ikke bry dig om mig. Vil du lova mig det?

– Nei, det vil jeg ikke lova –

– Ja, så får du ikke komma igjen.

Han hadde ikke ventet avslag og blev sittende og pille i halmen.

– Ikke gå igjennem og ta mat engang?

Da kjente han armene hennes omkring sig, de klemte ham så hårdt at han svimlet:

– Å din dumme gutt, du er, din søte, snilde, dumme gutt! Han kom til å skjelve over hele kroppen, tennene hans klapret i munnen.

– Hvad er det, sa hun forskrekket.

Han samlet alt det motet han eide:

– Får jeg kyssa dig før jeg går?

– Kyssa mig? Kan det være noe moro? Den stygge munnen min?

– Nei, den er ikke stygg den, Gunda, den er så pen når du smiler, at du veit det ikke selv!

Det kom et skimmer i øinene hennes, et fuktig skjær av fryd og forundring:

– Du mener det virkelig, Albert?

Og mens hun la hodet sitt bakover og lukket øinene langsomt i:

– Du kan veta du skal få lov til å kyssa mig så mange ganger du bare vil!

Han glemte å hente mat den natten. Han glemte at han var sulten, han lå isteden i sengen sin og hetet og kulsket om hverandre, fortapt, forvirret av sinnsbevegelse og stridde og kjempet med tankene sine. Det var en hamrende uro i ham, en smerteblandet sødme i sinnet, Gunda hadde kysset ham, den store, gode og stille Gunda, og han hadde kysset Gunda igjen! Han kunde ikke tenke på

det, uten at han måtte ta efter ånden. Hun hadde lagt armene om ham og knuget ham til sig så fast og heftig som hun vilde klemme hjertet hans ut! Og Jakob Drittgutt ved siden av ham, og Petter og Doffen og Olegutten – de lå der og snorket og blåste og pustet og visste ingenting. Han måtte sette sig op i sengen og se på dem om de virkelig sov, det var ikke til å tro, at de hadde kunnet sove imens –

Gunda hadde kysset ham – en gang, ti ganger! Men hun hadde også fortalt ham noe, hun hadde likesom åpnet på døren til de stores, de voksnes verden og latt ham få glytte inn. Å Herregud, hvor den var ond, Herregud hvor de voksne var fæle – hvor de var simple og stygge og rå!

Han snudde sig noen ganger i halmen, han vilde ikke tenke mere.

Jeg bryr mig ikke om det, Gunda, sa det sakte inni ham, nei for jeg er glad i dig jeg, ser du, og da gjør det ingenting –

På kanten av søvnen fôr han op og var våken med engang:

Du skal ikke spørre mer, hadde hun sagt.

Hvad kunde det være hun skjulte for ham, hvad var det hun ikke vilde si?

XIX

Arbeidet med haugene varte og rakk.

De holdt på en tre ukers tid, guttene, og kom endelig ned til noen flate stenheller, som dannet en avlang firkant på bunnen. Det var gravkammeret, forklarte han far, stenkisten som vikingen lå i, de brukte dem ikke av tre den tiden. Og nå skulde det komme folk ned fra Oslo, sakkyndige som skjønnte sig på det og ikke bestilte annet enn å snuse i gamle hauger og rote i bein og flintekniver og finne ut hvor gamle de var. Jaha, så var det ikke mere å gjøre, nå var det å hyppe poteten og siden blev det å ta på med slåtten. En stakkars gårdbruker nå for tiden hadde så urimelig mye å gjøre, at han snøtt fikk tid til å puste –

De sakkyndige kom, skarpskodde karer med briller for øinene så de skulde se godt. En av dem skulde være professor og være så fælande lærd, at han kunde lese på et gammelt lårbein om eieren hadde vært kar eller kvinnfolk, vært frisk eller sjuk eller levende, da han døde, vært rik eller fattig eller ung eller gammel. Det var ikke måte på lærdom, og nå kom dette mirakelset kjørende til Flugum og

hadde tre, fire hjelpere med sig – jo, det skulde bli greier, sa'n!

Jakob Drittgutt stod i fjøsdøren da de kom – forsulten og pjusket som en våt spurv, tannløs og full av vorter på hendene – og stirret fortapt ut av gluggene sine. Om det ikke hadde vært så meget igjen av ham, om han hadde ligget noen sekler i jorden mellom flintestumper og potteskår – de sakkyndige skulde ha styrtet sig over ham og vidd ham sin dypeste interesse og klassifisert ham med en gang. Her var et interessant funn, her var et lite trellebarn, som tydelig var død av underernæring. Og professoren skulde ha skrevet en rystende avhandling om vikingtidens grusomme seder, om barnemartyrium og barneplageri og blitt hyldet for sitt humane syn. Men nå stod Jakob i fjøsdøren bare og var ikke mere enn tolv år – de skarpsynte la ikke merke til ham engang. De døde kjensgjerninger betydde alt, de levende var ikke noe for dem. De skarpsynte skyndte sig bare til sitt – til gravkammerne oppe i skogkanten og lot Jakob Drittgutt stå. Han kom styrtende ut på åkeren, hvor kameratene gikk og slavet:

– Nå er professorerna kommet!

Guttene hadde gått og ventet i spenning, de hadde gledet sig til å bli med og se på, når de lærde åpnet gravkammerne. Men takk, de fikk være hos poteten så lenge og stelle med den og hylpe og luke – så langt ute av syne som mulig. Og svigerinnen gikk skiltvakt og gjetet, det var såvidt de fikk fly hjem imellem, når de hadde nødvendig ærend, og da måtte de jamen svinte sig også. Så gikk de der i det grønne, riset og hakket og undret og skottet mot gården, og hver gang det var folk på tunet stod de og kikket og strakte på sig, om de skulde se noen ting. Kom de ikke bærende med vikingen nå? Var det ikke professoren, som stod der på hjørnet og holdt noe blankt i hånden? Hadde han funnet en gullkrone kanskje, eller et gullskrin eller en gullsko – de skulde bruke gullsko den gangen. Det var ikke godt å vite, hvad det kunde være for noe. Doffen visste å fortelle at han hadde kikket i en sprekk mellom hellene og sett at det glimtete i et av gravkammerne.

De gikk en tid og spurte hverandre, uten at de fikk vite noen ting, men det kom ut et rykte iblandt dem, at det var funnet to fine gullskåler og et spyd og noen pilespisser, som de sakkyndige hadde tatt med sig. De var reist samme kvelden med morskne lårbein og herligheter – med alt det døde skrotet som var, uten å bry sig videre med karene som hadde spadd op haugene til dem, og vært

vel fornøid, var det likt. Og han far var fornøid han også efter som de kunde skjønne. Han hadde vel fått en svær betaling, to gullskåler, bevare mig vel, han visste nok hvad han gjorde, han far!

Det hadde vært regnvær noen dager, et høljende styrt over eng og åker, så bekker og grøfter stod fulle av vann. Guttene kunde ikke gjøre noen ting, de satt inne og kjedet sig eller hjalp med å pusse messing og gjøre rent på værelsene sine – og hele tiden øste det ned. Men den tredje eller fjerde dagen blev det strålende vær igjen. Pytter, dammer, blomster og busker, marken og skogen og alt som var – det lyste og skinte langveis i solen! Det var ikke nettop vær til å hygge, men guttene var ute allikevel, det var en lette å slippe fra huset og kunne gå med hakkene istedet, om det var aldri så sølet og vått. Så trasket og plasket de barbent omkring og klinte sig til med lere til knærne – det kunde se ut et stykke ifra som de hadde tykke støvler på benene. Og når de kom til en lekker pytt var de uti og sprelte litt – og vips var de like barbente som før. De blev nok både våte og skitne med søleflekker helt op i håret, men så hadde de ordentlig moro og gjors på å kline sig godt til, sa de knapt kunde kjenne hverandre igjen...

Den dagen druknet vesle Emil.

De fant ham i et dike om kvelden, det var ikke så dypt heller, men han lå der iallfall død. Han lå på maven med ansiktet ned, de trodde han måtte ha slått sig i fallet, han var så opskrapet i pannen. Snilde, halvblinde Emil – han hadde vel vært ute og gått litt slik som han pleide å gjøre og ikke husket på regnet og ikke sett at diket var fullt. Og så var han kanskje kommet for nær og hadde snublet og stupt uti og slått hodet sitt mot en sten. Det gikk så forunderlig til her på jorden, Emil han blev nødt til å dø, men idioten Cato fikk leve. Det allvise forsyn vilde det slik.

Det var så stille ved bordet den kvelden. Guttene kunde knapt svelgje maten, de satt stumme og nedslått på stolene og torde såvidt se på hverandre. Han far kom inn før de var ferdig og sa noen passende ord, han var svært alvorlig han med:

– Di veit hvad det er hendt, guttær, så jeg skal ikke opholde mig ved det. Men han er altså vandra, Emil, den lille kjæledeggen vår. Vårherre har tatt'n til sig og latt oss andre væra igjen. Jeg kan ikke si annet enn at jeg synes det er sårt, og jeg er viss på di synes det samre. Ellers er det så rart synes jeg: han var så fælände

flink, Emil, til å tegne engler som di veit, og nå er'n blitt engel selv. Jaha, nå kan di tenka over det, for døden er noe alvorlig den, og kan komma når som helst, så det gjelder å væra beredt og ta imot'n på beste måtan. Og den beste måtan veit di, det er å væra snilde og lydige slik som han var, vesle Emil, og gjøra det en blir satt til å gjøra så godt som en er i stand til å gjøra det –

Jo, han kunde melodonten han far!

Så blev Emil puttet ned i en kiste og fikk blomster i hånden og blomster på lokket. De var ute og plukket alle mann og bandt isammen til kranser og kvaster og dynget ham ned i all sommerens prakt. Og så blev det begravelse på Flugum med kirkeklær og med kjøretur, med klokkeringing og salmesang – ding – dang – ding – dang – så tårene tèt av øiekrokene. Og presten kom og klokkeren kom – vesle Emil kom i jorden sa vakkert at det måtte kunne røre en skrubb. Han far stod da også fremme ved graven og strøk håndbaken over øinene sine, og a mor stod og snufset i lommetørklæet og var ikke mindre ute av sig, hun.

De likeste av guttene fikk følge kameraten. De blev pusset og stelt på så godt det gikk an og fikk låne klær av Flugumongene så de kunde se ut som folk for en stund. Det var Albert og Doffen og Jakob Drittgutt og Petter og to, tre karer til – der stod de andektig og lyttet og så på og fulgte med så godt de kunde. Flere av dem hadde aldri sett en prest, iallfall ikke med samarie på – de kopte og glodde op og ned, så de ganske glemte å sørge så lenge. Hvor fin han var, tenkte de, hvor blank og velfødd og rund alle steder, han fikk visst mye og god mat, han så ut som han spiste grisestek alltid. Og som han kunde preke, gutt, som han fikk det til om vesle Emil! Han la ut om hvor god han var og den lykke, han var gått inn til nå. Gud hadde i sin usigelige kjærlighet tatt ham til sig fra jordelivet, fordi han hadde så vondt av Emil. Emil var jo nesten blind. Gud skjønnte hvor vanskelig det vilde bli for ham om han skulde fortsette å leve. Det var for å spare ham for en tung fremtid, at Gud hadde rykket ham til sig nå. Gud var engang barmhjertig og kjærlig og tok sig av de faderløse – han var alle faderløses trofaste venn og lot ikke en eneste av dem i stikken.

Han visste god beskjed om Emil, og snakket også om englene hans:

Emil hadde likesom levet blandt engler og omgitt sig med dem til hver tid, men det hadde vært papirengler bare – drøm og billeder uten levende liv. Nå var han sammen med virkelige engler, drømmen var blitt til virkelighet – til sannhet,

mine kjære, dyrebare venner! Måtte Emil bli et eksempel for oss, måtte vi aldri glemme ham, men gjemme og bevare ham i våre hjerter som det lille Guds sendebud han var.

Han var så beveget, presten, han ødslet med lov over den døde, som lå stille nede i kisten og ikke kunde høre det lenger og ikke hadde bruk for det heller. Men han hadde ikke hatt ett ord til de levende som stod omkring og lyttet og undret, så lenge han hadde vært prest i bygden, ikke sett til dem engang, ikke ofret dem et lite minutt. De levende hadde fått være, de levende hadde fått gå der og trelle og trekkes med filler og sultefôring, med juling og fansmakt år etter år...

– Han så ut som et kvinnfolk med skjegg, sa Doffen, da de var kommet tilbake til åkeren, de hadde måttet skifte klær med det samme de kom til gårds og skynde sig ut på arbeidet igjen.

– Og så hadde han e fin lita spae, sa Petter – tru hvor mye han hadde gitt for den?

Men Jakob Drittgutt var blitt så betenkt:

– Hørte di, hvad han sa om Emil, da han strødde sandet på kista? Han sa at han skulde stå op igjen, sa han – kan det væra rimelig slikt, da?

Doffen rystet på hodet.

– Nei, det er bare noe tøis, kan du veta.

Jakob Drittgutt så bort på Albert:

– Hvad trur du, Albert, du som kan lesa og allting?

Albert trakk litt på det –

– Jeg kan ikke tru det igrunnen jeg heller.

– Står det skrivi noen stan?

– Jo, det gjør da det au.

Doffen avskar videre diskusjon:

– Det hjelper ikke, hvor mye det står skrivi. Jeg så, da dem kom med'n jeg, ser du, og jeg kan garantere, at'n var så dau som e sild!

XX

Det blev så stille efter Emil.

Han hadde vel ikke gjort større av sig, mens han gikk der og tuslet iblandt dem, allikevel var det så rart. Det blev et følelig savn efter ham – utrolig, at han skulde tatt slik plass – han hadde vært så sped og liten. Men han hadde alltid vært så blid, og han hadde alltid smilt så fornøiet og vært så vennlig og godslig av sig. Og nå var han med ett ikke mere, nå hadde han gjort det han skulde på jorden og var ferdig med alt sitt. Det var bare noen engler igjen efter ham, noen skitne lapper papir, som enda ikke var ødelagt. Guttene kom over dem fra og til – i vedskjulet, på søppelhaugen, ja langt ute på åkeren kanskje – de lå der, våte og krøllete mellom fliser og avfall og ugress og minnet om kameraten. Det var så vemodig å se dem, Petter han fant en slik lapp engang og satte den fast over sengen sin, der hang den på to knappenåler og pyntet som en hel liten albertavle. Doffen gjorde riktignok narr og vilde ha lappen vekk, men de andre kom Petter til hjelp:

– Du kan bare prøva, sa de og knyttet nevene sine, og så fikk engelen lov til å være. Den hang der med krone på hodet og store utbredte svalevinger, det så ut som den kom dalende ned og akkurat bremsset litt på farten innen den landet nede på jorden...

Men på gården gikk Gunda omkring, den store, stille, alvorlige Gunda og blev stillere og alvorligere dag for dag. Hun så ikke mere godt ut, hun var blitt tynnere i ansiktet sitt og hadde mørke ringer rundt øinene – Albert så bekymret på henne, når det traff at de møtte hverandre. Hvad er det, spurte han likesom, han torde bare ikke stanse og si noe, han visste at Dina passet på dem, den lille, hissige djevelungen, og vilde ikke egge henne. Det var ikke godt å vite, hun kunde gjøre alvor av truslen og få Gunda ut av huset, hun var troende til litt av hvert. Og Gunda visste det hun og, så våget hun knapt nok å nikke i farten, men gikk forbi som ingenting var. Det gjorde Albert så bitterlig vondt, han gikk og bar på en ømhet mot henne, som han ikke fikk avløp for – så blev det så tung en tyngde å bære. Kjære Gunda, vilde han si, ikke vær lei, du. De har vært slemme imot dig, men du skal ikke bry dig om det, for du er best av dem alle sammen, de andre er ingenting imot dig. Gunda, Gunda, jeg er så glad i dig, du er det eneste menneske på jorden utas Jakob Drittgutt og Petter som har vært virkelig snild imot mig! Og det kan jeg ikke glemme, forstår du, for jeg er skapt sånn jeg, og nå skal du ikke gå og sørge, for du er akkurat like god, og så er det ikke noe å bry sig om, som han far pleier å si. Og jeg bryr mig ikke om det heller, jeg bryr mig bare om dig!

Det samlet sig op i ham, det sprenget på så det gjorde vondt, hele brystet var fullt somme tider – men så kunde han ikke få sagt det, så var den fantungen i nærheten støtt. Hun holdt øie med dem fra vinduet, hun stod og lurte i fjøsdøren, hun var på ferde alle steder. Så blev det bare natten igjen, og natten den var så kort nå, det var op klokken fire imellem, han kunde ikke godt vekke Gunda og korte den lille søvnen hun fikk. Han hadde vanskelig nok med å greie det selv, heldigvis var det bedre med Petter, så han behøvde ikke å ligge på vak. Men hvis han våknet allikevel, så lå han gjerne og lyttet en stund, om Gunda skulde være våken hun med. Det hendte hun lå og gråt om natten, stille og sakte ned i puten, hun vilde bare ikke være ved det, hvis han glyttet på døren og spurte.

Det er ikke noe, kunde hun si, bare gå og legg dig, du Albert.

Så kunde han ikke godt gi sig til heller, enda han hadde god lyst.

Men så gråt hun en natt igjen, en stille, bitter, fortvilet gråt. Han lå litt og hørte på det – nei, så listet han op av sengen og gled inn i værelset hennes.

– Du må ikke være vond, men jeg hører du gråter, Gunda, og så kan jeg ikke holda det ut –

Han gjorde en liten stans – nei, hun bad ham ikke å gå.

– Det er ikke forat jeg er nysgjerrig, men kan du ikke betru dig til mig – jeg skjønner det er noe i veien!

– Nei, nei, sa det nede i puten – jeg kan ikke Albert, det er så fært –

– Jo visst kan du, Gunda!

Han klappet og strøk over guttehåret hennes:

– Du skal bare huska på det, at jeg er den beste vennen du har, så gjør det ikke noe hvad det er. Si det bare du, Gunda mi, jeg kunde kanskje hjelpa dig –

– Hjelpa mig, sier du? Det er ikke et menneske i hele verden, som er god for å hjelpa mig. Jeg er ferdig, jeg, skal jeg si.

– Ferdig, gjentok han.

Hun hadde satt sig op i sengen, luggen hennes lå ned i øinene, hun strøk den til side med hånden og så på ham med sitt såre blikk:

– Du vilde veta det, sa du, godt, så skal du få veta det også. Jeg trur jeg er fruktsommelig, Albert –

– Hvad trur du for noe, sa du?

– Jeg trur jeg skal ha en onge, sa jeg.

Han satt, som han skulde ha fått et slag –

– Det kan ikke være rimelig vel?

Det hvisket foran ham:

– Jeg har vært bange for det hele tia, for jeg syntes jeg blev så rar, jeg var bare ikke riktig sikker, for jeg veit jo ikke åssen det er. Men nå trur jeg det er sånn, for det kan ikke være noe annet. Å Jesus, jeg er så redd, så redd!

Hendene hennes klamret om hans:

– Jeg er ikke femten år, jeg er ikke annet enn en onge bare, og så skal jeg ha en onge selv! Jeg veit ikke at jeg har annet å gjøre enn å gå sta og søkka mig ned – det er best både for ongen og mig.

– Nei, nei, sa han forskrekket – du må ikke gjøre dig noe, du må ikke gjøre dig noe, du må lova mig det!

– Jeg vil ikke lova noen ting!

– Ja, men du veit det er synd –

– Men det er vel større synd, sånn som dem har gjort imot mig? Hvad skal det bli av mig i fremtia og hvad skal det bli av ongen, når han kommer, kan du svara på det? Hvorfor kom ikke Gud og hjalp mig den gangen? Jeg strittet imot det jeg kunde, så det var ikke mi skyld – jeg vil ikke, skreik jeg og klorte og beit så mye jeg kunde. Vil du tia, sa'n og klemte mig så jeg blev nødt til å gi mig –

Det gikk som en bølge igjenne, jeg ja. Dem skulde passa på mig der og sørge for at jeg hadde det godt, for det foreldrene mine var døde – jo visst passet dem på mig, ja.

Med ett fôr hun grøssende sammen og viste med fingeren på Cato, som lå der naken i sommernatten med lemmene sine vridd likesom av ledd:

– Ser du han som ligger der! Veit du, jeg kan ikke la være å tenke at det kanskje skal bli en sånn en jeg får. Jeg ligger om natta og ser på'n skjønner du – og det skal være så farlig sier dem, å se på noe vanskapt og stygt, når en er sånn som jeg er! Har du ikke hørt det, du au?

– Nei, jeg har ikke det heller.

– Men det skal være ganske sant, og derfor er jeg så redd, så redd – for jeg vil ikke ha en sånn en, ikke for noen ting i verden. Se på'n bare, hvor grusom han er

–

– Ikke se på'n, begynte Albert.

– Ja men jeg *må* se på'n, forstår du, jeg kan ikke la være! Og selv om jeg lukker øinene mine, så ser jeg'n allikevel!

Albert forsøkte å snakke om noe annet:

– Veit dem noe, folkene mener jeg?

– Nei, dem veit ingenting, og jeg tørs ikke si noe heller, du veit åssen dem er!

Jeg tørs ikke si et ord –

Hun vagget frem og tilbake med hodet:

– Hva skal jeg gjøre, hva skal jeg gjøre, jeg tørs ikke si det til noen i verden, ikke til en levende sjel!

Albert var bare fjorten år, han visste ikke hva han skulde si. Han hadde ikke kjent sig så oprådd før, aldri fornemmet sin avmakt som nå. Han hadde ikke talegaver, han var hverken biskop eller prest, han var en liten umyndig på jorden, en av dem om hvem det står skrevet, at av de umyndiges munn – han klappet kinnet hennes og sa:

– Stakkars goe, snilde dig!

Gunda hvisket og hvisket som i feber:

– Dem kan ikke se noe enda, men dem kommer til å se det om e stund! Dem kommer til å gå og titta på mig og si til sig selv, at det var da svært – Dina, hu går alt og glor om dagen, og ser på mig med slike rare øine at jeg veit ikke hva jeg skal tru. Jeg veit bare det, at jeg er så ulykkelig at jeg veit ikke å holda det ut.

– Stakkars dig, sa Albert igjen.

– Åssen skal det gå til slutt! Skal jeg gå her til skam og spetakkel for alle gutta og folk på gården – for hu der Dina og søstrene hennes og visa mig frem hver dag? Aldri i verden, det sier jeg Albert, ikke for noen ting på jorden. Du kan ikke villa det heller, du kan ikke for alvor mena, at jeg skulde bli gående her – du veit vel åssen jeg kommer til å se ut? Og så kommer dem til å glana efter mig og prata om mig og flira og le og tru allslags styggedom om mig – nei, den skamma vil jeg ikke ha. Eller veit du noen råd for mig kanskje? Veit du noen som vil hjelpa mig og ta det bort, så jeg kan få sleppa? Det skal gå an å ta det bort, dem gjør det dem som har penger –

Det tidde i kammerset. Men borte i sengen bak ryggen til Albert lå Cato med benene op over sig, korset isammen til en fryktelig knute – et mareritt i sommernatten. Albert kunde ikke bære det lenger, hans hjelpeløshet overvældet ham, Albert bøide hodet og gråt.

Gunda hørte lyden, og Gunda våknet i samme nu. Det var som hun ikke riktig forstod – så tok hun hodet hans mellom hendene og la det inn mot brystet sitt:

– Jeg skulde ikke sagt detta, jeg, Albert, jeg glemte mig rent bort –

Hjertet hennes gikk under serken, en dump, urolig og vedvarende lyd.

– Stakkars dig, Alberten min!

Det var som han hørte sin døde mor, han kunde ikke berge sig lenger, han slo armene tett omkring henne og knuget henne og krystet henne, mens han dirret og skalv inni skjorten:

– Du – du, stammet han bare, han kunde ikke få det til for gråt.

– Ja, sa hun og vilde hjelpe.

– Du må ikke gjøre det, Gunda – mor – mor er nylig gått bort – og hvis nå du også går –

Han var ikke lenger en mann, han var en halv voksen guttunge igjen, redd for tilværelsen, skremt av livet, han tryglet og bad så bønnlig han kunde:

– Ikke gjør det, er du snild – ikke enda iallfall! Det kunde jo være det blev en råd, det er ikke godt å vita, det haster jo ikke på en stund. Lov mig det da Gunda mi, lov mig ikke å gå ifra mig på de par første måntene iallfall. Det blir så fært å sitte igjen og være tilbake aleine, jeg tør ikke tenka på det engang! Jeg kom til å bli så ulykkelig – jeg kjenner, jeg kan ikke greia det lenger, hvis du finner på noe. Ikke gjør det da, hører du!

Hun strøk ham sakte og beveget over håret.

– Vil du lova det, Gunda?

Gunda satt og tidde en stund. Han skulde til å spørre igjen, da hun rørte lebene sine:

– Du Albert, trur du at Gud er til?

– Jeg veit ikke jeg.

– Nei, jeg veit ikke jeg heller. Men jeg synes, at hvis han var til, så kunde han ikke sitte der bare og la alt detta stygge få skje.

– Nei, det synes ikke jeg heller.

– Jeg synes han måtte hjelpa iblandt, han som er Gud og har makta og alt.

Det er ikke for at jeg ikke vil tru – jeg vil så inderlig gjerne tru, og jeg trudde også engang – men jeg kan da ikke tru imot mig selv? Den gangen jeg gikk til konfirmasjon, den gangen trudde jeg, Albert. Jeg trudde på hvert ord. Jeg husker at presten sa, at jeg kunde være så trygg, så trygg, bare jeg ikke slapp trua. Den var som et anker, sa'n, og det ankeret holdt bestandig, og rop på Herren i nødens stund, så vil han høra dig, sa'n, for han er en venn, sa'n, som aldri i verden svikter, sa'n. Men det var det han gjorde med mig, han hørte ikke, Albert, og hvis han hørte, så hjalp han ikke. Jeg blev voldtatt like godt, og derfor så er jeg ikke god for å tru.

Albert rørte ikke en finger.

– Veit du, hvad jeg skulde ha lyst til? Jo å visa mig frem for presten, når jeg er blitt sånn som du veit. Se her, vilde jeg si og stilla mig op midt i kantoret. Her ser du åssen ankeret holdt – her ser du åssen det gikk, da jeg ropte i nødens stund! Jeg skulde ha moro av å høra, hvad han vilde svara da –

Dagen grante så sakte på ruten, en lydløs, perlegrå demring var begynt. De kunde se skogen mot luften som en ujevn og takket gard. Fuglene var ikke våknet enda.

– Allikevel, allikevel – det må være noe, synes jeg. Somme tider når jeg våkner om natta og ligger og tenker og tenker, så blir det så rart alt sammen, og så trur jeg allikevel. Ja, jeg trur ikke riktig heller, jeg ligger og kjenner det bare – nei, jeg kan ikke forklara det. Men så går det bort igjen –

De satt begge og holdt om hverandre, og Gunda var så god og så øm:

– Nå skal du ikke være lei av dig, Albert, og tenka for mye på det jeg har sagt. Det var ikke riktig av mig å legga alt detta tunge på dig, jeg skulde ikke ha gjort det –

Han så inn i øinene hennes:

– Bryr du dig om mig da, Gunda?

– Ja, jeg bryr mig om dig, Albert, mye, mye mer enn du trur –

Hjertet hans gjorde noen hugg i brystet:

– Så er vi likesom forlova da vel?

Munnen hennes bevet litt:

– Vi kan jo likesom kalla det sånn, ellers veit du jo det –

Han skar inn med en gang:

– Men så må du ikke gjøra som du sa, så må du lova mig det du veit!

Det var som hun nølte med svaret, så bøide hun hodet sitt mot ham:

– Jeg skal venta så lenge som det er råd.

XXI

Han blev så glad noen dager etter, han hadde tjent noen penger – tre kroner og fem og tyve øre, det var ikke småtterer heller – og nå hadde han funnet på at Gunda skulde få ring på fingeren, slik som riktige kjæresten gikk med. Den skulde minne og binde henne, så hun ikke gjorde sig noe, men holdt løftet hun hadde gitt ham. Han gikk og frydet sig over pengene og hadde dem i en tute i lommen og kjente på dem og klemte på dem og gledet sig over hvor rik han var blitt. Tre kroner og fem og tyve øre! Det var en kapital, syntes han og tellet dem så ofte han kunde, så meget hadde han ikke eiet noen gang. Og nå skulde de gå til Gunda, hver øre, nå skulde han passe på første gang han fikk bli med til krambua og kjøpe en fin ring til henne. Den kunde være med blå sten – eller kanskje med to hender, som kom og grep inn i hverandre, det tok sig sa vakkert ut. Det kunde også passe så godt, det kunde være hans og Gundas – hjertet hans banket bare ved tanken. Å så glad hun vilde bli! Hun visste det bare ikke enda, og han vilde ikke si noe heller, bare liste sig inn en natt og tre den inn på fingeren hennes mens hun lå i sengen og sov. Han syntes han så når hun våknet om morgenen og fikk øie på ringen – kjære, vene, vilde hun tenke og spile øinene op av forundring, åssen kan dette være gått til? Men så vilde hun forstå det var han og tenke at den Albert, den Albert – og når de møtte hverandre, vilde hun skakke på hodet og smile. Hun var så pen når hun smilte, Gunda, det var ikke maken i hele verden, det torde han dø på her han gikk.

Tre kroner og fem og tyve øre – han far skulde jo egentlig hatt dem eftersom de hadde bestemt, men det skulde han bli blå for å få! Nei, for han hadde ikke noe med dem, det var Alberts egne penger. Han hadde hørt bilhorn om natten og listet sig ut og lukket op grinden. Det var ikke første gang akkurat, men denne natten kom det så mange, ikke før var den ene bilen igjennem, så kom en ny

støvende frem. Det måtte ha vært et møte en stan eller en fest eller et stevne – det var en rei av vogner som kom, tre og fire i følge somme tider. Og hver gang grinden gikk op, hver gang en vogn kom igjennem, slapp de ut noen småpenger til ham. Det var bare å stå der ved stolpen og plukke op og stikke i lommen. Og blev det en stans imellem, satte han sig med ryggen til grin den og lukket øinene lite grand til han hørte et horn igjen. Det var ikke større bryderi med det, og det stod ikke så lenge på, en times tid eller noe slikt – så det var nokså lettjente penger – men pengene var iallfall hans. Og så skulde han gå på kjøkkenet med dem? Nei ikke om de drog ørene av ham, det var brennsikkert også. De kunde ha stått op selv, om de var forlegne for penger, og ikke ligget og snorket i halmen. Han sleit nok for dem om dagen, om han ikke skulde slite om natten med –

Gunda hun visste ingenting, hun gikk bare der og stillet og stelte med de bedrøvede øinene sine og ante ikke hemmeligheten hans. Og Kristine visste ikke noe hun heller og ikke Doffen og ikke Petter og ikke Jakob Drittgutt engang, enda han delte seng med Albert. Men Olegutten fikk syn for saken, for Olegutten kom over ham en dag mens Albert tellet pengene sine. Han fikk nok stukket tutten i lommen, det var bare et øieblikk for sent, Olegutten han hadde sett dem, og Olegutten snudde sig rundt og gikk på hendene av bare forundring – så kunde han ikke holde sig lenger:

– Er dem dine alle dem der?

Så var det ikke annet å gjøre enn å gi ham de fem og tyve ørene og snakke med ham så vakkert han kunde og be ham tie som en stein. Jo, Olegutten skulde tie som en stein, han stakk de fem og tyve ørene i lommen og ruslet fornøid videre bortover. Og ikke mer enn en times tid efter traff det sig at han møtte husbond. Og da var han enda så hjerte fornøid, at han måtte gå litt på hendene for ham og vise hvor flink han var – og så falt pengene ut av lommen hans og midt ned for nesen til han far.

– Men Jøssu navn, har'u penger da gutt?

Han far bukket sig ned og plukket dem op og kiket og glante – jo, pengene var gode nok.

– Hvor har du fått fatt i dem?

Olegutten hadde snudd sig igjen og fått den riktige enden op.

– Fått dem, sa han forlegen.

– Fått dem, spurte det – hvem har du fått dem av?

Olegutten gjorde galt verre:

– Jeg måtte ikke si det.

– Måtte du ikke si det! Hvem sa at du måtte ikke si det?

Olegutten hang med hodet:

– Han Albert vel.

Husbond gikk sporenstreks bort til Albert:

– Har du gitt Ole fem og tyve øre?

Albert blev så redd at han holdt på å sette sig ned

– Jeg? Nei – jo, mener jeg.

– Hvor hadde du fått dem ifra da?

– Det var noen som gav mig dem bare – jeg lokka op grinda for dem – det var her om dagen –

– Hvor mange penger fikk du?

– Jeg – jeg veit ikke riktig – jeg har ikke tella dem –

– Har du ikke tella dem?

– Nei, for jeg er så dårlig til å regne – jeg kunde ikke læra det på skolen heller!

– Nå, så skal jeg regna for dig.

Hadde Albert nå ikke hatt pengene i en tult, han kunde stukket hånden i lommen og fisket frem halvdelen eller noe slikt. Men nå lå pengene i et stykke papir, og så blev han nødt til å rekke frem hele slumpen og kunde ikke gjemme noe av til sig selv.

Han far tellet dem i hånden og puttet dem i en tykk skinnpung.

– Tre kroner, sa han forundret – og detta fikk du for å lokka op grinda?

– Ja, det var flere vogner som kom.

Flugumen prøvde å gjøre sig morsk, men så var han så blid for pengene, at han fikk ikke til å være vond:

– Du juger ikke, da, sa han.

– Nei, nei, jeg juger ikke!

– Men hvorfor leverte du ikke penga på kjøkkenet?

Albert løi så rapt han kunde:

– Jo, for det var ikke noen der, og så tullet jeg dem inn i et pappir og tenkte det kunde være til siden. Men så kom Olegutten bort, og så syntes jeg så synd på'n stakkar, at jeg ga'n fem og tyve øre. Jeg tenkte ikke over det i farta –

Han far tygget litt på det:

– Men hvorfor måtte'n ikke si noen ting?

– Det var for dem andre gutta vel, at dem ikke skulde komma å tigge – jeg kunde jo ikke gi noe til dem!

Han så litt tvilrådig ut, han far, men så lå pengene forvart i pungen hans – tre kroner og fem og tyve øre – og så kunde han ikke riktig bli sint heller.

– Ja ja, sa han bare – det får være for denna gangen, men så gjør'u det ikke engang til –

Så var den gleden forbi, så lå drømmen til Albert i knas, og Gunda fikk ikke ringen sin, slik som han hadde frydet sig til. Han hadde ikke hell med sig, Albert, han var ikke noe lykkebarn nettop, hvis en først skulde snakke om det. Støtt så var det noe i veien, støtt så kom det noe og stengte. Han kunde bli så forstemt imellem, så rent nedfor og ute av sig, det måtte komme en engel, tenkte han, skulde det bli noen råd her. Han så bare ikke andre engler enn papirengelen efter Emil. Den hang på en knappenål over han Petter og rørte sig litt når de gikk i døren og datt somme tider ned bak sengen. Det var ikke anderledes med den –

Og så skulde de på landtur en søndag og bade, slik som de pleide å gjøre om sommeren. De hadde nok hatt en tur før, været hadde bare ikke vært som det burde, men denne gangen var det sommerlig og blankt med drivende varme og dirrende solskinn, denne gangen skulde det bli greier, sa'n! Å Gud, de var så lykkelige, guttene, de var oppe lenge før tiden og pusset på sig og gjorde sig istand og vimset frem og tilbake på tunet og var i veien alle steder. Olegutten kunde nesten ikke stå på benene, bare noen av dem snakket til ham, måtte han gå på hendene istedet. Og lille Kristine drog rundt på Cato – gulldokka med de stramme hårflettene, som trakk øienbrynene skrått op i pannen – og pludret med ham og kjælte med ham og var som en gul smørblomst så blid. Ja, alle sammen så var de så blide, enda Gunda så oplivet ut og virket ikke så nedtrykt som ellers. Bare Flasselasse hang med nebbet, Flasselasse visste hvad det kom.

De skranglet av gårde i høivognen til han far og hadde pyntet med bjerkeløv, så det tok sig helt staselig ut. Ja, de måtte jo gå litt imellem, de kunde ikke sprengte gampen heller – så hoppet ungdommen av i bakkene og skjøv på eller drog i grindene. De var så villige, de var så flinke, de hjalp å trekke de voksne kvinnfolkene, så de ikke behøvde å gå tor vognen. Å hypp, sa de, og spente i så de lå nesten flate langs veien, hei på dig blakken, pap, pap! Klokken var ikke åtte om morgenen, småfuglen var ellevill enda, det kvitret i trærne, det pratet i buskene, og en og annen tyvaktig skjære var nede og lette i kjøkkenhagen, mens eieren holdt søndag i sengen. Ptro, han far måtte tende pipen, han var i blankeste kistepussen og stod foran i vognen og styrte. Jaha, sa han og slukket fyrstikken og puttet den tilbake i esken – vi far spara på veden, sa han, det er ikke godt å veta åssen vinteren kan komma til å bli! Så lo de høit og takknemlig bak ham, han far var morosam idag, det var et godt tegn. Og Olegutten stod på hode i vognen mens de skranglet frem mellom bakkene, det fantes engang ikke make til ham! Vi synger en sang, sa a mor, hun var blitt i sånt koselig humør:

Se Norges blomsterdal!

Farvel du kvalme fangekrok

— — —

Men så var det ikke andre enn Albert og Gunda som var god for å følge med, og så måtte de ta fedrelandssangen. Den kunde de fleste av dem, og så sang de så det ljomet i åsen:

Ja vi elsker detta landet

— — — —

Han far satte bass til, en dyp, summende undertone, som likesom kom op av en mørk kjeller og som ingen av gutta kunde ta efter, om de så la haken på brystet. Det klang så vakkert, det hørtes sa festlig – folk på gårdene kikket i vinduene, og somme steder kom ungene ut og stod på tunet og vinket og viftet og ropte hurra av alle krefter. Så vinket og viftet det tilbake igjen – hurra, hurra! Her kom gutta på barnehjemmet, nå skulde de til stranda og bade og koke kaffi og ha det moro – hurra en gang til! Det var sommer og søndag og solskinn, det kriblet og krøp i kroppene deres, de kunde ikke holde sig i ro et sekund. Se kråka der borte på stauren – å, gubbevarremig hvor redd hu blev! Og se bikkja på

trappa der – vov – vov – vov – vov! De gjødde i kor hele gjengen, de skrek til geiter og sauer på veien – bæ-æ-æ – bæ-æ-æ! De var ikke til å stagge, gleden og fryden måtte ha luft, det var uråd å holde det inne. Svigerinnen hysjet på dem imellem, hun syntes det blev for mye – dem kunde tru vi var fanter, sa hun. Det var en ny morsomhet – hæ-æ-æ, sa Jakob Drittgutt og lo. Så tok det fyr i dem alle sammen, og latteren skrallet løs igjen...

Mathias var naturligvis også med, og Cato og Dina og hele flokken. Mathias satt på bunnen av vognen likesom en snild bjørn i bur og glante godmodig ut mellom sprinklene og Cato vridde sig i fanget på Kristine som et lealøst korstroll nesten. Det var noe rødt som han vilde ha tak i – det var Dina i knallrød kjole og med et lite gullkors i halsen. Dina hadde bare ikke tid, hun hadde en myk vidjekvist i hånden og viftet rundt med den alle steder. Og rett som de fikk en motbakke i sikte og Albert måtte tor vognen og trekke, kjente han kvisten hennes i nakken. I begynnelsen lot han som ingenting eller viftet med hånden, som det var en flue – nei, så byttet han plass og prøvde å gå på den andre siden. Det hjalp ikke, kvisten kom efter. Så måtte han jo se op og late som han ikke hadde skjønt noe før:

– Å, er det bare dig.

Han gjorde stemmen så kald han kunde, han vilde ikke være venner med Dina, hun måtte vel lære å forstå engang!

Hun forstod kanskje også, for neste gang var det ikke løv på kvisten, og neste gang svirpet toppen ned og traff fingrene hans så det sved:

– Det var bare mig, det au!

– La væræ, sa han høit.

– La væræ sjær, svarte det.

Han torde ikke si mere, svigerinnen satt like innenfor grinden. Han slapp bare taket i vognen og drev noen skritt efter, så meget han berget sig for pishen. Og litt efter var vognen oppe, og Albert kunde klyve inn engang til.

De kom til stranden en times tid efter og spente ifra og tjorte hesten – og så begynte moroen for alvor. Nå skulde det bli frokost å få, nå skulde de rigge til ildsted og tende op varme og koke kaffi – hei, de fløi og de spratt mellem tuene og pikket op pinner og fliser og kvister, alt som bare kunde tenkes å brenne. Og noen var borte og hentet vann, og noen tok ryggtag av bare henrykkelse og rullet

over ende i bakken, det var ikke måte på så muntre de var. Et par hadde alt funnet ned til vannet, de hadde brettet buksene op og stiltret omkring på noen tynne ben med store, utstående knær og så efter krabber og skjell og stingsild. Det var bare han Flasselasse som likesom ikke var i humør og ikke kunde få dampen op.

– Kom og få mat, kom og få mat!

De hadde leiret sig oppe i en skråning, hvor de kunde se ut over fjorden. Kvinnfolkene hadde dekket med duk og lagt noen runde stein langs kanten, så den ikke skulde blåse op i vinden, og nå satt de omkring eller lå på knærne med kurver og blikkbokser foran sig og disket op med gottene sine. Det var hvetekake og loff, det var vafler og boller og kavring, rene gjestebudskosten alt sammen – guttene blev lavmælte bare ved synet. De hadde tatt plass i ytterkretsen, der satt de og så på traktingen og slukte den med grådige øine – halvt skamfulle på samme tid. De var ikke vant med å sitte til bords med selve husbondsfolket sitt, det gikk så altfor sjelden på. De satt og kjente sig klosset og grove og visste ikke å føre sig, somme hostet og nøs op i maten og hadde ikke vett til å snu sig engang.

Gunda gikk rundt og skjenket kaffi, det var kaffi idag til alle som ønsket, vær så god, hvem som vil ha. Albert fulgte henne med øinene, hun var så vakkert skapt, og hun var så pen når hun bøide sig. Hun gjorde ikke som kvinnfolk flest, hun stod ikke med stive ben så skjørtet stumpet op bak, hun sank litt i knærne så lenge, og rettet dem først når hun rettet sig op. Det virket så velopdragent og høflig, og det så så tekkelig ut. Hun gjorde det hver gang hun skjenket – til han far eller svigerinnen eller Mathias eller Jakob Drittgutt – hun gjorde ingen forskjell slik. Albert han blev så varm i sinnet, det var hans jente som gikk der, den store alvorlige, gode Gunda. Han hadde kysset henne på munnen, det var ikke til å tro, men like godt var det gudsens sant. Han kjente han var så glad i henne, han blev sittende og se på henne og glemte koppen og maten og alt.

– Litt mere kaffi, hørte han.

– Nei takk, snerret det i flokken – forresten kan jeg ta sjær, hvis jeg vil!

Gunda blev blodrød i ansiktet, Albert torde ikke se på henne, men flyttet blikket til Dina. Hun satt like imot ham – på skreddervis med benene i kors, så han så op over lårene hennes. Det gjorde ham dobbelt harm, hun hadde snakket sa stygt til Gunda, og nå den stygge stillingen der! Gunda hun sank knærne, når

hun skjendet, så skjørtet ikke skulde stumpe op bak – Dina hun satt og skrevet som en kar, så han fikk lyst til å fike henne op. Den ene var stebarn i huset, en fattig, misbrukt jentefille, som var nødt til å tåle og tie, den andre var gårdmannsdatter, fjong og fin og full av faen, som bare de fine kunde være. Det kokte i ham, det skummet i ham – han spilte av koppen på veien til munnen så det rant nedover skjorten. Merket Dina oprøret hans? Hun satte øinene like på ham, tungespissen fôr ut som en brodd – å, om han hadde hatt en pisk og kunde smurt henne op på flekken! Nå satt han her og svelgjet istedet og måtte ete sinnet i sig, det var som å ete mørje og glør.

Guttene fikk både hvetebrød og loff, både vafler og kavring og alt som fantes, det var sånn urimelig velstand idag. Og etterpå drev de og slo på ringen eller lekte siste par ut, mens han far lå på ryggen og røkte. Både a mor og hu Emma var med, de pustet og sprang på stolpene sine så det disset i bakken omkring dem. En skulde ikke kunne tenke at voksne folk kunde bli så gærne! Se der gikk svigerinnen på hue, så skjørtene slo op over baken – en bak så stor som en høisåte nesten. Det gikk et gisp gjennom gutteflokken, de torde ikke slippe sig til i det samme, men så begynte a mor å le, og dermed skrallet jubelen løs. Han far måtte enda se hvad det var, han lettet på sig borte i bakken og gliste med hestetennene – så kom det noen klonk fra ham og.

– Hå, hå, sa det – hå, hå, hå!

Det var ikke ofte han far lo, det tydet bare så godt når han lo. Det blev så farefritt for en tid, skjenner og trusler og juling og styggedom – det kom så velsignet langt bort. Det gikk an å være til, det gikk an å leve på jorden – Doffen tok på å gale som en hane, og Jakob Drittgutt la stemmen sin om og våget å herme efter han far:

– Hå, hå, sa han op ifra maven, det var som en hørte et ekko omtrent.

De kjente sig så trygge med ett, de slo likesom dørene vidt op og plumpet ut av dem slik som de var. Og foran dem lå fjorden og skinte med et utall av hvite seil, som lignet opreiste måkevinger, og mellem dem tøffet det snekker og båter – en flåte av store og små farkoster med sommerklædde damer og herrer. Det var så vakkert, det var så festlig – og enda var ikke dagen halvgått, enda var det lenge til kvelden. Så var det ikke råd å styre sig, så måtte de ta livtak igjen eller stupe kråke i bakken, du slette tid for leven og spell!

De var nede og badet en stund efter, det var nesten det beste av alt. Kvinnfolkene gikk bak noen busker i stranden og gjorde sig istand der, de hadde badedrakter med sig, men gutta gikk uti slik som de var. De fikk bare ikke lov å komme for nær, de måtte holde sig i en klump for sig selv, vær så god ikke å titte der – så gikk de og vasset omkring på grunnen og lette efter blåskjell og kuskjell og glemte kvinnfolkene for det rare de fant. Bare når det hvinte på det verste måtte de snu hodene sine – å du, der trippet kvinnfolkene rundt i gule og blå og grønne farver og skvettet vann på hverandre med hendene og skrek som de var blitt stukket med en kniv. Og mellom dem fløt det en rød dyne – mellom dem hvelvet det sig noe rundt, som kunde ligne en merkebøie, bare at det pustet og blåste. Så, der reiste bøien sig og stod –

– Makan, sa det i gutteflokken.

Ja, de kunde nok undre sig. Det var mere kjøtt på a mor alene, enn på alle gutta isammen. De stod der magre og tynne og skranglete på noen lange tranler av ben, de hadde hverken legger eller lår, det var bare rett op og ned alt sammen, med en svull på midten til kne. Vinden trakk mellom ribbenene på dem, og skulderbladene satt utenpå ryggen, så en gjerne kunde stukket hånden imellem. De hadde ikke badedrakt, hverken rød eller gul eller blå, men like godt fantes det noen som var blå og gule allikevel. Det satt i striper på ryggen deres eller nede på låret eller nede på leggen, somme på skrå og somme på tvers. Og en var full av skorper og klor og små, røde blærer og nupper – Flasselasse, som stavret omkring og grudde og krympet sig for enden på visen. Han visste han skulde til pers, han hadde visst det hele tiden og kunde ikke glede sig et minutt.

– Ta'n nå, sa det inne fra land.

Albert hadde fått tak i børsten og lot som han skrubbet av alle krefter – skrik, hvisket han og drev på – ellers trur dem ikke det tar noe! Det hadde såvisst ingen nød, brystet og armene var sår i sår, Albert kunde snøtt komme nær ham uten at stymperen ømmede og gav sig. Det behøvedes ingen forstillelse her, Flasselasse han hoppet omkring mens vannet drev av øinene hans:

– Jeg kan ikke mer, jeg kan ikke mer!

Han far lå og røkte op i lynget:

– Å, ta'n et tak til –

Gunda var ikke med å bade, hun skyldte på vondt i halsen og satt istedet og

passet på Cato. Men Gulldokka, lille Kristine var uti, hun vasset frem med et håndklæ om skrotten sin – helt til hodet så vidt var over. Og enda det var vannet hun gikk i, så gikk hun og hevet sig op på foten akkurat som hun gjorde på land. Det så ut som det var gummi i henne, hodet det hoppet rykkevis bortover – Jakob Drittgutt stod som en stake på grunnen og fulgte henne med stive øine. Hun var så overlag fin, Kristine, så lekker og ferm som en liten fugl...

Albert drev litt omkring efter badet, han begynte å miste humøret enda det var så moro som det var. Han hadde gått og vaktet på Gunda, det var bare ikke blitt råd å få snakke med henne i alt dette myldret. Og ut på eftermiddagen engang ruslet han likeså godt op i et skogsnar, som lå et stykke ovenfor stranden, og tenkte å finne noe kvae å tygge på. Det gikk en liten bekk mellom trærne, og mens han fulgte den inn gjennom tykningen, hørte han stemmer foran sig – og der kom det tre, fire skikkelser mot ham. De hadde ikke en tråd på sig, de gikk på rad efter hverandre med hver sin grønne løkvist i hånden og hadde smurt kroppene inn med leire, så de så ut som indianere nesten. Først trodde han det var noen av guttene og stanset forundret op og ventet – men så fikk han se det var jenter. Det var Dina og søstrene hennes, de kom vassende langs efter bekken og hadde ikke sett ham enda, de gikk og glante ned i vannet for ikke å trå på pinner og stein. Albert vilde liste sig av veien, det var bare forsent nå, en av dem hadde fatt øie på ham og satte i et hyl. Det var en busk like ved bekken, de smatt bak om så rappe som ekorn, og så hørte han Dinas ophissede stemme:

– Jaså, du står og lurer, skrek det.

Albert prøvde å forsvare sig:

– Jeg visste ikke di var her, jeg skulde leite efter kvae, jeg bare –

– Du skulde leite efter kvae, du!

– Ja, jeg skulde det.

Det freste som en kruttkjerring bak busken:

– Å, jeg veit nok hvad du skulde.

– Hvad skulde jeg for noe da?

– Du skulde titta, din luring – gå heller og titt på Gunda du, så fikk du kanskje se noe rart!

– Jeg fikk iallfall se noe pent –

I neste nu var de på ham som hveps. Piskene suste ned over ham, så løvet røk om ørene hans – her skal du få for tittingen, skrek det. Han fikk nok med å verge sig, han blev stående inne mellom jentene med armene frem for å avbøte slagene – fikk ikke sett på dem engang. Sui – sui, slo piskene ned, det sved og brente alle steder. Det traff hendene, det traff kinnet – jentene var helt ville blitt. De danset rundt i krigsmalingen sin, de vørte ikke at de var nakne, kåtheten var blitt til raseri, mannkjønnen der skulde tuktes til gagns –

Sui – sui – og sui igjen.

– Så, nå kan du titta en annen gang!

Han kom helt mørbanket tilbake til stranden og la sig med ansiktet nedi vannet. Faen så vondt det gjorde enda, det kjentes som maneter på kroppen, de hadde ikke vist folkevett, men vært like glad hvor det traff. Flau og skamfull lå han på maven og øste op vann med nevene sine og badet kinnet så godt han kunde.

Den forrykte jentungen, tenkte han, men kunde ikke riktig bli så harm, som han syntes han skulde være. Hun hadde flydd på ham i sinne og slått løs så meget hun orket og brukt kjeft som en rampegutt. Allikevel kjente han det, som det hadde ikke vært bare vondt i det heller –

XXII

Og så var det hverdag igjen – slit og slaveri fra morgen til kveld, lange, strevsomme arbeidsdager som ikke var til å komme igjennem. Og de hadde ikke skolegang, så de fikk ikke skoleferier, det var bare å henge i og hjelpe han far å få avlingen inn og berge rikdommen for ham. De kunde være så trette om kvelden at de ikke orket å snakke med hverandre, de sakk sammen i sengene sine straks de hadde fått fillene av sig og var borte med engang. Somme rakk ikke så langt som å få av sig klærne, de satte sig på sengkanten og skulde gjespe litt først – så veket de over ende og sov rundt slik som de var. Og akkurat som de syntes de var sovnet, kom a mor og dundret på døren og klasket i hendene, at det var morgen – og så var natten alt gått. De var så ørskne og støle imellem, de ømnet sig når de rettet ryggen og kunde snøtt se ut av gluggene. Faen steike, sa de og bante, det var ikke livet de våknet til likesom, men den evige pine istedet –

Han far gikk bort og blev syk en dag.

Det var nok ikke å spøke med, han måtte til sengs og ha doktor på timen, det skulde være et alvorlig tilfelle. Å gid den vonde vilde ta'n! Guttene gikk og gledet sig og stakk hodene sammen i marken – har du hørt noe, spurte de. Han hadde vært så lei, han far, de ønsket livet av ham alle sammen og unte ham ikke engang et minutt. Å gid han ikke vilde bli frisk, å gid han vilde pigge av med det samme, å gid han døde så fort som mulig!

– Jeg skulde væra så glad, sa Doffen – den dagen vi kunde puttet i jora, at jeg gjerne skulde gi handa mi med!

De kunde ikke styre iveren sin, de gjorde sig ærend på tunet og kjøkkenet og snuste omkring med snutene og skulde være efter nytt. Og traff det at noen av dem møtte hverandre, byttet de gjerne noen ord i farten:

– Har du hørt noe omn du?

– Nei, ikke annet enn at'n ligger.

Øinene deres var store og spente.

– Er'n ikke dårligere da?

– Jeg veit ikke, jeg.

Nei, de visste ikke noen av dem. De gikk bare og håpet og ønsket og kikket på a mor og hu Emma og prøvde å lese i minene deres. Og Albert foldet hendene en aften og bad at Gud vilde gjøre det slik at han far måtte komme til å dø.

– Jeg skal tru så sikkert, så sikkert, hvis du vil hjelpa oss til å bli kvitt' n. Du veit ikke hvor fæl han har vært, og nå er det så leit for Gunda, hu trur hu skal ha barn, og så tør hu ikke si noen ting. Men hvis bare han far måtte dø –

Han bad en lang bønn til Gud – han bad mange bønnen til Gud de dagene og forklarte ham hvordan det var. Det nyttet bare ikke noe, Albert var uheldig igjen, slik som han pleide å være, han var engang ikke noe lykkebarn. Enten det var doktoren eller annet, han far blev frisk og stod op av sengen og var ute i marken noen dager efter. Det hadde ikke leitet synderlig på ham, han var litt blekere kanskje, men opsynet hans var like ufyselig, nevene like harde som før. Usj, der stampet han rundt i marken på de høie baklemmene sine likesom en stor, opreist gamp med tennene hengende ut av munnen – ferdig til å bite for et godt ord. Han var så gretten, han var så urimelig, de sprang guttene, bare de så ham, enten de skulde gå eller stå...

Kyrie eleison, sang de i kirken.

Albert hørte det bare ikke, Albert fikk ikke komme der, han anket og grudde for Gunda om dagen så det verket i hjerteroten, og visste hverken ut eller inn. Han hadde så fast og sikkert håpet, at det skulde blitt en råd med tiden, men tiden var bare gått og gått – den ene uken etter den andre – og enda var det ikke utvei å øine. Og Gunda gikk der stille og sky og slepte og drog på bøttene sine og så mere og mere forgremmet ut. Hun hadde sin gang skrått over tunet, frem og tilbake mellom fjøset og kjøkkenet, hun bar melken på gammeldags vis – i et åk over skuldrene sine – og gikk i tykke klampende tresko, som hun satte fra sig på dørhellen. Det var kommet noe herjet i trekkene hennes, og munnen var blitt så hjelpeløs og stor. Albert møtte henne imellem, uten at de fikk snakke isammen. Hun prøvde å smile litt kanskje, men smilet var så vemodig og sårt og øinene så bedrøvet og tunge. Jeg kan ikke mere, jeg, sa de likesom. Og hver gang gav det et stikk i Albert, han blev så svimmel og angst der han gikk, han husket svaret hennes den natten – jeg skal venta så lenge det er råd. Bare hun ikke gjorde sig noe, bare hun ikke stod op en natt og listet sig ut mens de lå og sov. Det var en brønn borte i jordet – – nei, han torde ikke tenke på det. Så gikk han og vaktet på henne og prøvde å holde øie med henne, at det ikke skulde hende noen ting. Og fra og til var han oppe om natten og glyttet på døren og så om hun var der. Eller han satt litt på sengkanten hennes og klappet det pjuskete guttehåret og skulde trøste så godt han kunde:

– Dem kan ikke se noe iallfall, så du behøver ikke å væra redd!

Det var en til, som vaktet på Gunda og vimset rundt henne til alle tider, mistenksom, nyfiken med opspilte øine. Hun hadde ikke ofret Albert et blikk siden turen til stranden den søndagen, men så var det en ettermiddag han stod og kokte poteter til grisen, at hun gjorde sig et ærend til bryggerhuset:

– Du, sa det om en stund – jeg er ikke vond på dig mere –

– Nei, det har du ikke grunn til heller.

– Jeg trudde du vilde kikke bare – det var derfor jeg blev så sint.

– Jeg kikket ikke, har jeg sagt, jeg visste ikke engang at di var der. Jeg trudde det var gutta som kom, jeg kunde ikke se for leire –

Hun var blitt dryppende rød, han kunde høre at hun trakk pusten:

– Er du vond lenger da, Albert?

- Jeg synes du har vært slem iallfall
- Jeg har det, jeg har det, men jeg har ikke ment noe med det.
- Nei, nei, sa han bare.

Hun stod litt og tittet i gryten.

- Skal vi være venner igjen?
- Jeg kan vel ikke være venner med dig, som er datter på gården, veit jeg?
- Men du kan være venner med Gunda –
- Ja, for det passer bedre det.

- Passer bedre, passer bedre –

Stemmen hennes begynte å dirre:

- Om jeg vilde fortelle det jeg visste – ja for du veit ikke du –
- Jo, jeg veit alt sammen!

Dina så målløs på ham.

- Du veit, fikk hun endelig frem.

– Ja mye, mye mer enn du! Og jeg veit også det, at dersom du driver på som du gjør, så kan du komma til å angre på det. For Gunda er så ulykkelig som noe menneske på jora kan være!

Oprøret tok makten ifra ham:

– Tenk bare om det var dig sjær, og du var ganske aleine i verden og satt bort til fremmede mennesker og ikke visste din arme råd – og det var en fin jente iblandt dem som var den verste av hele hurven og gikk og var ekkel imot dig og hakka på dig og glante på dig og lot dig forstå at hun skjønnte alt sammen – åssen vilde du lika det?

Han skar tenner av sinne:

– Du trur ikke det kan henda med dig, men du skal ikke være så trygg! Jeg veit om en gutt, jeg, som kalte dig for ei snerten høne, og som forbante sig på at han skulde gjøre sånn med dig, hvis han bare kunde få tak i dig. Og nå kan du gå og sladre til far din, jeg er akkurat like glad!

Men Dina gikk ikke til far sin, Dina blev stående i bryggerhuset. Hun var bare blitt grå i ansiktet:

- Er det – er det Lorang, du mener?

– Jeg sier ikke hvem det var.

De stod litt og pustet begge to.

– Du, ikke vær vond på mig da!

Albert værte ikke å svare, harmen sydet i hele kroppen.

Det snakket til ham igjen:

– Jeg skal ikke si et ord, jeg skal tia med det jeg veit – jeg skal være snild imot Gunda –

– He?

– Jeg skal være snild imot Gunda, jeg skal være snild imot dig også.

Borte i døren snudde hun sig, hun var blitt så liten, syntes han:

– Men så skal du ikke være vond!

Og så gikk dagene igjen, så gikk tiden likesom før. Og ingenting hendte, og ingenting skjedde, fristen blev bare kortere og kortere, det vonde kom bare nærmere og nærmere – og Albert kunde ikke avvende det. Han kjente sig så tomhendt om dagen, han gikk der så avmektig og opgitt – likesom i en fengselsgård med tykke murer og låste porter. Den lå midt inni tykke bygden – midt for nesen på Gud og hvermann, men ikke et menneske brydde sig med dem. Det var ikke hjelp å få, det kom hverken foreldre eller søsken, de visste ikke de fleste av gutta om de hadde noen engang. De fleste av dem kunde fortelle den samme triste historien om sig selv. De hadde han far og a mor, de hadde hu Emma og ingen andre. Men det skulde ha vært en «riktig» mor og sett til Jakob Drittgutt engang – det var tre, fire år siden nå. Ett besøk på tre, fire år – det var ikke lystelige utsikter nettop. Her nyttet det ikke å håpe, her nyttet det ikke å vente, her måtte himmelen åpne sig, skulde det bli noen redning for dem. Her måtte det komme en engel som Albert så ofte hadde ønsket, en slik som hang over sengen til Petter med krone og vinger, og fri dem ut...

Det kom ingen engel.

Men det kom en sjømann til slutt, en liten, tettbygget, bredskuldret kar med et blått anker på neven og et ildende rødt hår på hodet. Han kom bilende inn på tunet rett som det hadde ringt til middag og stanset borte ved pumpen.

– Er detta Flugum barnehjem, spurte han.

Guttene holdt på å vaske sig – jo, det skulde da være det.

– Di kjenner ikke en Petter vel?

Jakob Drittgutt pekte med fingeren:

– Det er han som står der!

Og så hørte de et høit skrik alle sammen:

– Far, far, er du kommet da, far!

Og midt for synet på dem styrtet Petter bort til sjømannen og stakk en våt neve i hånden hans:

– Jeg er så glad, jeg er så glad!

Og så snudde han sig triumferende til Albert:

– Der kan du se da, tosken, om jeg ikke drømte sant!

Det var noen som kremtet bak dem, han far kom skrevende frem og målte sjømannen med øinene sine:

– Hva er Di for en person, tør jeg spørre?

Sjømannen forhastet sig ikke med svaret. Han gikk stillferdig ut av vognen og blev stående og holde Petter i hånden:

– Jeg er faren til denna gutten der, hvis Di bryr Dere om å veta det. Og nå er jeg kommet for å ta'n med mig.

Albert så, at han far skiftet farve:

– Fly inn efter a mor, du Doffen, og be a komma med engang!

Mens Doffen sprang over tunet, snakket sjømannen med Petter:

– Du har hatt det godt, spurte han.

Petter stod trygt med hånden i farens:

– Nei, det har jeg ikke det. Jeg har hatt det så fært, så fært, dem har risa mig så jeg har blødd, dem er så slemme, så slemme, at du vil ikke tru det far! Vi får ikke ordentlig mat, og vi får ikke komma på skolen –

– Det er ikke sant, sa det foran dem.

– Jeg juger ikke jeg, far, du kan spørre gutta der bare!

Sjømannen så sig omkring i flokken:

– Er det riktig det Petter forteller?

Det kom ikke noe svar, den ene så på den andre, men de tidde alle sammen.

– Der hører Di, begynte han far, men Petter var der med engang:

– Det er bare, dem tørst ikke si noe! Nei, for dem veit dem får juling hvis dem våger å si så mye som et ord! Du skulde bare veta, du far –

– Hvad er det, spurte det bak dem, a mor var kommet til og stod der sprengrød og varm i ansiktet – hvad er detta for en kar?

Flugumen var blitt modigere nå:

– Det er en som vil ta han Petter med sig, han er far hans kommer'n og sier, og så står han Petter og juger og sier at vi har vært slemme imot'n –

– Slemme imot'n, bjeffet a mor, og nå blev det huskestue for alvor – vi har vært så snilde imot'n som det er mulighets råd å væra, jeg begriper bare ikke, at han kan stå å juge slik!

Svigerinnen var kommet til hun også, a mor viste på henne med hånden:

– Har vi ikke vært snilde mot Petter? Har vi ikke gjort det vi kunde for'n kanskje?

– Jo, det skal væra sikkert og visst!

Flugumen puttet et ord inn:

– Han har ikke fått mat nok, sier'n.

– Mat? Han har fått så mye mat som han har vært god for å svelgja, han har ikke gjort annet enn å eta, siden vi fikk'n på gården!

Sjømannen la en buss i munnen:

– Det synes ikke større på'n akkurat.

– Synes på'n, synes på'n –

– Men det synes, at han ikke er flidd ialfall og ikke klippet og ikke vasket og ikke har hverken strømper eller sko og ikke ordentlige klær heller!

Svigerinnen skummet over:

– Nei, for han er et ordentlig svin, som det ikke går an å holda rein! Vi har hatt nok plunder med'n om vi ikke skulde bytta på'n som et spebarn, store gutten og allting!

Petter var blitt så sint at han gråt:

– Jeg kunde ikke for at jeg blev som jeg blev, for dem satte mig til å pokka stein, og så kom jeg til å frysa så fært! Og siden lånte jeg underboksa til Albert, så jeg ikke skulde bli så lidelig sår, jeg hadde fått så mye ris at jeg snøtt kunde sitta på rompa mi, og di klærne dem sendte til oss, di gav dem til onga sine –

Det var, så de fløi i flint omkring – hørt på makan til jugerfant, sa det – var det mening i å skrøne slik –

– Blev du ikke med til begravelse, kanskje, og var du ikke så pusset og fin, at du gjerne kunde vist dig for kongen sjær! Og så kommer du her og forteller –

Sjømannen ventet til været gav sig:

– Det var da rart detta da, sa han – jeg var innom et par av naboene på veien, og dem forteller det samre som han Petter.

– Naboene, blåste det – dem prøver å gjøra oss vondt alle sammen, for det dem ikke har barnehjem sjær!

– Det er bare jug da, forstår jeg?

– Ja, det kan Di stola på au.

– Så er det kanskje jug, at Petter ikke har gått på skolen heller?

Han far slo blikket ned.

– Det vil jeg ikke si akkurat, men han hadde så små evner – dem har ikke evner noen av dem –

– Det er likesom idiotanstalt her, da?

– Di kan kalla det, hvad Dere vil, men hvis jeg måtte få spørre – er Di øvrighetsperson kanskje? Har Di noe papir å visa frem på at Di har rett til å stå der og eksaminere og fornærme en skikkelig kar slik?

Sjømannen stakk hånden i lommen og trakk en lommebok frem:

– Jo, jeg har da det au. Men hvis jeg måtte få spørre jeg også – har Di noe papir å visa frem, Dere, på det at han Petter og alle dem andre er åndssvake eller hvad Di nå kaller dem og ikke skal gå på skolen? Vil Di være så snild å svara på det?

Da han far fikk svaret i halsen, snudde sjømannen bussen med tungen:

– Du kan setta dig inn med det samre, du Petter!

Men Petter gikk ikke inn, Petter blev stående ved siden av far sin:

– Dem sier jeg juger far, men spør han Jakob som står der, om'n kanskje ikke fikk juling igår!

Jakob Drittgutt blev grønn av forskrekkelse:

– Jeg – nei – det trur jeg ikke – jeg kan ikke huska det iallfall –

– Bare se på ryggen hans, far.

Sjømannen gikk et skritt frem, men han far stilte sig i veien:

– Di har ikke noe å gjøra med'n Jakob –

I neste øieblikk vinglet han vekk, sjømannen hadde gjort et sleng med skulderen – og midt i synet på hele flokken tok han Jakob Drittgutt i armen og trakk skjorten hans op over ryggen.

– Nå har jeg sett det au!

Jakob Drittgutt var pisket blå og gul, ryggen hans lignet et vaskebrett, han stod og rystet av angst:

– Det – det gjorde ikke vondt – han far er så snild –

Sjømannen tok ham i armen og satte ham rett op i vognen.

– Så Petter, gå inn du også!

Men Petter var ikke ferdig enda:

– Far, ta med han Albert er du snild, han har vært så snild hele tia så jeg har lovt å hjelpe'n igjen!

Jo, Albert skulde få være med. Men Albert vilde ikke reise uten Gunda, og Gunda vilde ikke reise fra Kristine – og så blev det et dommedags leven med spetakkel og skrik og protester.

Ring op til lensmannen, ropte det. Ja, gjør det, sa sjømannen. Det gikk bare så fort alt sammen, at de fire visste ikke av det, før de var kommet inn i bilen. Der stod de og klemte sig sammen og prøvde å gjøre sig så små som mulig, mens uværet raste rundt dem...

– Ta hver si jente på fanget, sa sjømannen, han visste råd her med – så sitter han Petter hos mig.

Og så pekte han bort til de andre:

– Jeg skal komma igjen jeg, gutter, det skal ikke være gjort med detta, så di behøver ikke å være redd! Og da skal dem få lukka butikken, og da skal det være slutt her på Flugum, det kan di være trygge for! Nå kjører jeg rett til Oslo forstår di og snakker med doktor og øvrighet og viser frem barna for dem. Folk pleier ikke å ville tru utas dem får bevis – denna gangen skal dem få bevis. Dem skal få lesa på ryggen til'n Jakob, hvad det står skrivi der – ja denne gangen skal dem få veta, åssen dem steller med barn her i landet, om dem så aldri har visst det før!

Og så sant det finnes lov og rettferdighet, sa sant skal den bli brukt nå!

Til slutt fikk de voksne en liten hilsen de med:

– Di får undskylde da, sa det – at jeg ikke sendte bud i forveien som jeg har hørt dem pleier å gjøre, men jeg hadde likesom mot på å undersøka litt sjær!

Og dermed suste bilen av gårde –

Det var en blank dag i september, kornskuren var undagjort, de siste nek stod på staur i marken og lignet vandrede gubber i solen. Albert hadde Gunda på fanget, og Jakob Drittgutt satt med Kristine, gulldokka med de stramme flettene, som trakk øinene så skøieraktig op i tinningen. De var så glade, de var så lykkelige, det rådet en jubel i vognen som ikke var til å holde i tømme – og så måtte de synge den ut. Det var ikke så mange sangene de kunde, men en kunde de alle sammen, og den sang de av full hals:

Ja, vi elsker detta landet

— — —

De sang ikke akkurat riktig, og de sang ikke rent heller, men de kunde ikke få det bedre til...

Gabriel Scotts *De vergeløse* er lastet ned gratis fra bokselskap.no